

Opgroeien als cross-cultural kid in Nederland

Een onderzoek naar de ervaringen van Ghanees-Nederlandse jongeren met hun opvoeding in de Nederlandse cultuur en de rol die de kerk hierbij speelt

Mirre van der Meer

Opgroeien als cross-cultural kid in Nederland

Een onderzoek naar de ervaringen van Ghanees-Nederlandse jongeren met hun opvoeding in de Nederlandse cultuur en de rol die de kerk hierbij speelt

Mirre van der Meer

Studentnummer: 2554550

Eerste begeleider: dr. B.E. Bartelink

Tweede begeleider: dr. K.E. Knibbe

Ma Religion, conflict and globalization

Rijksuniversiteit Groningen

Leeuwarden, 6 juni 2018

ABSTRACT

In deze scriptie worden de ervaringen die Ghanees-Nederlandse jongeren hebben met hun opvoeding in Nederland en de rol die de kerk hierbij speelt onderzocht. Verschillende kerken en maatschappelijke organisaties ervaren dat jongeren en hun ouders vragen hebben over het opvoeden in twee culturen. Voor deze scriptie zijn Ghanees-Nederlandse jongeren geïnterviewd, om vanuit hun standpunt de opvoeding te kunnen benaderen. Op basis van literatuuronderzoek, participerende observatie en interviews zijn de belangrijkste conclusies dat Ghanees-Nederlandse jongeren weinig problemen ervaren met hun opvoeding in Nederland en dat The Church of Pentecost een belangrijke rol in het leven van Ghanees-Nederlandse jongeren speelt.

Sleutelwoorden: third culture kid, cross-cultural kid, transnationalisme, migratie, cultuur, Ghana, opvoeding, The Church of Pentecost

DANKWOORD

Tijdens het schrijven van mijn thesis en de periode voorafgaand aan het schrijven, zijn er verschillende mensen geweest die bereid waren om naar mij te luisteren, antwoord te geven op al mijn vragen en die me op weg hielpen wanneer ik zelf even niet meer wist wat ik aan het doen was. De volgende mensen wil ik graag bedanken:

Alle leden van de Church of Pentecost die mij met open armen hebben ontvangen en al mijn vragen hebben beantwoord. Bedankt voor jullie vertrouwen en goede gesprekken. Ook wil ik jullie graag bedanken voor de manier waarop jullie mij deel lieten uitmaken van de kerkdiensten, door jullie ging ik elke zondag met blij gevoel weer terug naar Friesland. In het bijzonder wil ik elder Albert bedanken die mij hielp met het vinden van participanten voor mijn interviews en mij zelf ook vol enthousiasme te woord stond.

Brenda Bartelink voor alle gesprekken over mijn thesis, al haar geduld, goede raad en voor de manier waarop ze mij steeds ietsje verder tot nadenken zette.

Kim Knibbe voor het delen van haar inzichten en adviezen.

Mijn vader en moeder voor hun steun, hulp, advies en luisterend oor. Niet alleen tijdens het schrijven van deze scriptie, maar gedurende mijn hele studie.

Alle vrienden en familieleden die ik afgelopen jaar tot vervelends toe heb lastiggevallen met verhalen over mijn thesis, en die dan toch elke keer weer deden alsof ze erg geïnteresseerd waren. Jullie feedback heeft me erg geholpen.

Wisse voor het aanhoren van mijn vorderingen, frustraties en het nalezen van mijn scriptie.

Greetje voor het tot in de details nakijken van mijn scriptie op spelfouten.

Folkert voor je advies, je geduld, je positiviteit, je liefde en het precies zijn van wie je bent.

AFKORTINGEN

ATCK: Adult Third Culture Kid

CCK: Cross-Cultural Kid

TCK: Third Culture Kid

DEFINITIES

Adult third culture kid	Een volwassen third culture kid
Being	Het onderdeel zijn van een bepaalde cultuur zonder dit bewust nadruk te geven
Belonging	Het bewust benadrukken van je culturele afkomst
Bicultureel gezin	Gezin waarin meerdere culturen een belangrijke rol spelen
Collectivistische cultuur	Cultuur waarin het belang van de gemeenschap voorop staat
Cross-Cultural Kid	Een kind dat opgroeit in twee of meer culturen
Expatriate	Iemand die voor zijn werk in het buitenland woont
Extended family	Familie bestaand uit drie of vier generaties
Individualistische cultuur	Cultuur waarin het belang van het individu voorop staat
Nuclear family	Familie bestaand uit twee ouders en de kinderen
Third Culture Kid	Een kind dat door het opgroeien in twee culturen en een eigen <i>third culture</i> ontwikkelt
Transnationalisme	Concept dat het gegeven samenvat dat migranten op economisch, politiek, sociaal en cultureel gebied met regelmaat of situationeel betrekking zoeken met hun thuisland op nationaal en lokaal niveau

INHOUDSOPGAVE

Abstract	5
Dankwoord	6
Afkortingen	7
Definities	7
1 Inleiding.....	14
1.1 Introductie	14
1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	14
1.3 Concepten.....	16
1.4 Onderzoeksvraag.....	18
1.5 Onderzoeksmethoden en operationalisering.....	18
1.5.1 Onderzoeksgroep.....	19
1.5.2 Onderzoeksmethoden	19
1.5.3 Interviews	20
1.5.3.1 Gate-keepers.....	20
1.5.3.2 Plaats en tijd interviews.....	20
1.5.3.3 Samenstelling interviews	21
1.5.4 Participerende observatie	22
1.5.5 Rol van de onderzoeker.....	22
1.5.6 Coderen.....	24
1.6 Leeswijzer	24
2 Theoretisch kader.....	25
2.1 Wat is cultuur?.....	26
2.1.1 Definities cultuur.....	26
2.1.2 Culturele balans.....	26
2.2 Transnationalisme	27
2.2.1 Definitie transnationalisme	27

2.2.2 Nationale en transnationale sociale velden.....	27
2.2.3 Being, belonging, ascribed en achieved.....	28
2.2.4 Contacten met vaderland.....	29
2.2.5 Conclusie	30
2.3 De antropologie van de opvoeding.....	30
2.3.1 Opvoeding in Ghana.....	31
2.3.1.1 Collectivisme en individualisme	31
2.3.1.2 Familierelaties	33
2.3.1.3 Genderrollen in een Ghanees gezin	33
2.3.1.4 Conclusie	35
2.4 Het third culture kid.....	35
2.4.1 Het ontstaan van een third culture	35
2.4.2 Definitie third culture kid	36
2.4.3 Kenmerken van een third culture kid	37
2.4.4 Cross-cultural kids.....	38
2.4.5 Conclusie	40
3 Ghanezen in Nederland	42
3.1 Geschiedenis Ghana.....	42
3.2 Migratie naar Europa	43
3.3 Ghanezen in de Nederlandse maatschappij	43
3.3.1 Demografische gegevens.....	43
3.3.2 Werkgelegenheid	44
3.4 Ghanese cultuur in Nederland.....	45
4 The Church of Pentecost	46
4.1 Achtergrond van The Church of Pentecost.....	46
4.1.1 Oprichting van The Church of Pentecost	46
4.1.2 Structuur binnen The Church of Pentecost.....	47

4.1.3 The Church of Pentecost buiten Ghana	48
4.2 Gedachtegoed van The Church of Pentecost.....	49
4.2.1 De leerstellingen en kernwaardes van The Church of Pentecost.....	49
4.2.2 Tradities.....	49
4.3 The Church of Pentecost in Nederland	50
4.3.1 Oprichting pinksterkerken in Nederland	50
4.3.2 Complementaire eigenschappen van de pinksterkerken in Nederland	51
4.4 De rol die The Church of Pentecost speelt voor Ghanezen	52
4.4.1 The Church of Pentecost.....	52
4.4.2 The Church of Pentecost in Den Haag.....	53
4.4.2.1 Drie kerkdiensten.....	53
4.4.2.2 Inspelen op de behoeftes van de jongeren	53
4.4.2.3 De structuur van de kerkdienst.....	54
4.4.2.4 De rol van een elder	55
4.5 Conclusie.....	57
5 Ghanees-Nederlandse jongeren in Den Haag	58
5.1 Thuissituatie.....	58
5.1.1 Relatie met ouders.....	59
5.1.1.1 Begrip en onbegrip.....	59
5.1.1.2 Respect.....	60
5.1.1.3 Huishoudelijke taken	61
5.1.1.4 Conclusie	62
5.2 Liefdesrelaties en huwelijk.....	63
5.2.1 Praten over relaties, menstruatie en seks	63
5.2.2 Daten.....	65
5.2.3 Conclusie	66
5.3 School, werk en vrije tijd	66

5.3.1 School.....	66
5.3.2 Werk en vrije tijd.....	67
5.3.3 Conclusie	67
5.4 De Ghanese gemeenschap.....	68
5.4.1 De Ghanese gemeenschap in Nederland.....	68
5.4.1.1 Familie?	68
5.4.1.2 Vrienden.....	68
5.4.1.3 'It takes a village to raise a child'	69
5.4.1.4 Being en belonging.....	70
5.4.1.5 'Gossiping'	70
5.4.1.6 Conclusie	71
5.4.2 Contacten met Ghanezen in Ghana.....	72
5.5 Toekomst jongeren.....	73
5.6 Conclusie.....	74
6 De rol van religie voor Ghanees-Nederlandse jongeren.....	75
6.1 Religie thuis	75
6.2 Religie in het dagelijks leven.....	76
6.2.1 Het geloof als basis	76
6.2.2 Het belang van de preek.....	77
6.2.3 Advies van kerkleiders.....	77
6.2.4 Ghanese identiteit in de kerk.....	80
6.2.5 De rol van religie voor Ghanees-Nederlandse cross-cultural kids	80
6.2.6 Conclusie	83
7 Conclusie	84
Bibliografie.....	86
Bijlages.....	90
Bijlage 1: Interviewgids Ghanees-Nederlandse jongeren	90

Bijlage 2: interviewgids sleutelinformanten	94
Bijlage 3: Informatie geïnterviewden	96
Bijlage 4: Codeboek.....	97

1 INLEIDING

1.1 INTRODUCTIE

‘Ik ben niet hier naar Nederland gekomen doordat jij eh... niet naar school kan gaan en kan doen wat je wilt’. ‘Als ik kon doen wat jij deed zou ik alles opschrijven, alles opschrijven wat de leraar zei.’ ‘Ik zou de hele dag door blijven schrijven. Studeren, studeren, studeren.’

Vanaf de jaren zeventig migreerden veel Ghanezen naar Europa om zich daar te vestigen. Ze ontvluchtten de slechte politieke en economische omstandigheden in Ghana. De Ghanese migranten kwamen ook terecht in Nederland. De kinderen van deze eerste generatie migranten groeien op in Nederland. De Ghanese cultuur krijgen ze vaak van huis uit mee. De Nederlandse cultuur krijgen ze op school en via vrienden mee. De ouders van de kinderen zijn geëmigreerd om hun kinderen een betere toekomst te kunnen geven. Deze toekomst begint bij, zoals de quotes hierboven illustreren, een goede opleiding. Met de migratie willen ouders kansen creëren voor hun kinderen en kleinkinderen. De kinderen worden opgevoed in een andere cultuur dan die van de ouders. Zowel ouders als kinderen komen hierdoor voor uitdagingen te staan.

1.2 MAATSCHAPPELIJKE EN WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Vragen over opvoeding in twee culturen spelen bij een grote gemeenschap. Tijdens mijn stageperiode bij stichting Mara in Den Haag kwam naar voren dat Ghanees-Nederlandse kerken zich onder andere bezighouden met het overbruggen van de culturele verschillen tussen ouders en kinderen. Dit kwam ook naar voren tijdens het bijwonen van een kerkdienst in een Franstalige Afrikaanse kerk in Den Haag. Daar vertelde de voorganger mij dat de jongeren andere behoeftes hebben dan hun ouders. Als kerk willen ze proberen daar op in te spelen.

Verschillende pinksterkerken hebben zich tijdens de Afrikaanse diaspora in Nederland gevestigd. Deze kerken trekken vaak alleen mensen aan met dezelfde afkomst als de afkomst van de kerk. Nederlanders zijn bijna niet in deze kerken te vinden (Knibbe, 2009, pp. 136-137). De kerken onderhouden veel contacten met de hoofdvestiging in Afrika, waardoor de cultuur uit het land van herkomst veel invloed heeft in het beleid van

de kerk en hierdoor ook in het leven van de leden van de kerk. De tweede generatie migranten is niet geboren in Afrika, maar krijgt onder andere door het beleid van de kerk wel Afrikaanse culturele elementen mee tijdens hun opvoeding in Nederland. Ik ga onderzoeken welke rol de kerk voor Ghanees-Nederlandse jongeren speelt.

Zowel vanuit verschillende kerkelijke organisaties als vanuit ouders ontstonden vragen over het opvoeden in twee culturen. Daarom organiseerden stichting Mara en het Platform voor Internationale Kerken in november 2017 en in april 2018 een thema-avond getiteld 'Third culture kids: een christelijke opvoeding in een seculiere cultuur'. Op deze avonden werd gesproken over het opbouwen van een goede band met je kinderen, seksualiteit en het stellen van grenzen. Deze bijeenkomsten dienen als basis voor de Werkconferentie Internationale en Migrant kerken die op zaterdag 26 mei 2018 zal worden georganiseerd. Het thema van de conferentie is: 'Positief Opvoeden en Third Culture Kids'.

Verschillende onderzoekers hebben onderzoek gedaan naar het opvoeden van kinderen in twee culturen. Huidig onderzoek is voornamelijk gericht op de ervaringen die ouders met de opvoeding hebben. Het Verwey-Jonkers instituut (2015) heeft bijvoorbeeld het onderzoek *Opvoedebatten met migrantenvaders* gepubliceerd. Dit gaat over hoe vaders met verschillende culturele achtergronden tegen opvoeding in Nederland aankijken. Uit het onderzoek blijkt dat vaders hun hulpvragen over opvoeding niet snel bij formele hulpinstanties neerleggen.

Onderzoek naar de ervaringen van ouders is ook gedaan door Myers-Walls (2015). Zij onderzocht de ervaringen van ouders met verschillende culturele achtergronden met *intensive parenting* in Amerika. Bij deze manier van opvoeding wordt er veel tijd, geld en energie in de opvoeding van het kind gestoken. Het onderzoek is uitgevoerd door het gedrag van ouders te observeren.

Deze twee voorbeelden waarin onderzoek wordt gedaan naar de ervaringen van de opvoeding in een bicultureel gezin, geven alleen de ervaringen van de ouders weer. Ook de informatieavonden, georganiseerd door stichting Mara en het Platform Internationale Migrantkerken, waren gericht op de ervaringen van ouders met een migratieachtergrond.

De hogeschool INHolland - Lectoraat Leefwerelden van Jeugd (2008) heeft onderzoek gedaan naar de ervaringen met de opvoeding van jongeren tussen de 15 en 18

op twee Amsterdamse scholen. Dit onderzoek richtte zich op wat jongeren van hun opvoeding vonden, de culturele achtergrond van de ouders was hierbij niet van belang.

Useem (Useem & Cottrell, 1996) deed onderzoek naar Amerikaanse expats en hun kinderen in India. Daar zag ze hoe de kinderen van de expats met de Amerikaanse en Indiase cultuur omgingen. De levensstijl van de expatgemeenschap was volgens haar een combinatie van twee culturen, dit noemde ze de derde cultuur. De kinderen die hier in leefden, noemde zij *third culture kids*. Useem heeft haar onderzoek zich gericht op de expatgemeenschap. Ik wil mijn onderzoek doen naar migranten die zich voor langere tijd vestigen in Nederland. Mijn onderzoek kan daarom een aanvulling zijn op het onderzoek van Useem.

Bluebond-Langer en Korbin (2007) stellen dat het belangrijk is om het perspectief van kinderen als uitgangspunt te nemen. Door jongeren zelf vragen te stellen en te betrekken bij het onderzoek kan het maken van aannames worden voorkomen. Vaak werd vanuit het perspectief van de ouders ook de situatie van hun kinderen tot stand gebracht. De ervaringen van jongeren kunnen beter begrepen worden als ze zelf onderwerp van studie zijn. Om erachter te komen hoe jongeren hun opvoeding in twee culturen ervaren, focus ik mij in deze thesis op de vraag hoe Ghanees-Nederlandse jongeren hun opvoeding ervaren in de Nederlandse cultuur en welke rol de kerk hierbij speelt.

Door mijn onderzoek te focussen op de ervaringen van de jongeren en de invloed van hun culturele achtergrond in Nederland, wil ik de wereld van jongeren die opgroeien in biculturele gezinnen inzichtelijker maken. De aanwezigheid van de Afrikaanse pinksterkerk in het leven van jongeren wil ik hierbij ook een plek geven. Met dit onderzoek wil ik bestaand onderzoek aanvullen, door opvoeding vanuit het perspectief van jongeren te beschrijven. Het doel van dit onderzoek is dat kerken en andere instanties na het lezen van dit onderzoek een beter beeld hebben van de ervaringen van jongeren met hun opvoeding, waardoor ze beter kunnen inspelen op de behoeftes van de jongeren.

1.3 CONCEPTEN

Verschillende concepten spelen een belangrijke rol bij het onderzoek naar de opvoeding van jongeren. Hier zal ik een korte omschrijving geven van de concepten cultuur, transnationalisme, *being*, *belonging*, *third culture kid* en *cross-cultural kid*. Deze concepten worden in hoofdstuk twee nader toegelicht.

Cultuur is aangeleerd gedrag dat van generatie op generatie wordt overgeleverd (Geertz, 1975, p. 89; Tylor, 2011, p. 1). Cultuur kan worden overgeleverd door middel van symbolen die in een cultuur een rol spelen. Door een verschil in cultuur kunnen verschillende groepen mensen van elkaar onderscheiden worden.

In deze thesis zal ik spreken over dé Ghanese cultuur of over dé Nederlandse cultuur. Ik ben mij ervan bewust dat dé Ghanese of dé Nederlandse cultuur niet bestaat. Binnen Ghana en binnen Nederland zijn verschillende rituelen, gebruiken en gewoontes die niet door iedereen in de samenleving worden gedeeld. Verschillende culturen zijn aanwezig binnen de Ghanese en Nederlandse cultuur. Spreken van dé Ghanese of dé Nederlandse cultuur zou een overhaaste generalisatie zijn. Toch zal ik de begrippen Ghanese en Nederlandse cultuur gebruiken. Hiermee verwijs ik dan naar de cultuur die kenmerkend is voor het grootste deel van de bevolking uit deze landen.

Door migranten wordt op economisch, politiek, sociaal en cultureel gebied met regelmaat of situationeel betrekking gezocht met hun thuisland op nationaal en lokaal terrein. Dit gegeven definieert Morawska (2003, p. 134) als transnationalisme. Migranten kunnen zich op verschillende manieren in een transnationaal netwerk begeven. Ze kunnen dit doen zonder dat ze zich er bewust van zijn, deze manier wordt *being* genoemd. Ze kunnen dit ook doen op een manier waarbij ze hun afkomst extra benadrukken door bijvoorbeeld de traditionele kleding te dragen, dit wordt *belonging* genoemd.

De kinderen van migranten bevinden zich vaak in twee culturen. Deze twee culturen maken ze zich eigen waardoor een combinatie van beide culturen ontstaat, dit is een derde cultuur. De kinderen die in deze cultuur leven, worden *third culture kids* genoemd. Een kenmerk van *third culture kids* is dat ze opgroeien in een wereld waarin meerdere culturen een belangrijke rol spelen. Het tweede kenmerk is dat *third culture kids* worden opgevoed in een mobiele wereld, waarin mensen continu komen en gaan (Pollock en Van Reken, 1999, pp. 22-23). Niet alle migranten voldoen aan de beschrijving van een *third culture kid* hoewel ze wel zijn opgevoed in meerdere culturen. Van Reken (2011) kwam daarom met een bredere definitie, namelijk die van *cross-cultural kid*. Een *cross-cultural kid* is iemand die leeft in, of een betekenisvolle interactie heeft met, twee of meer culturen voor een belangrijke periode van zijn opvoeding tot de leeftijd van 18 jaar.

Aan de hand van bovenstaande concepten zullen de onderzoeksdata geanalyseerd worden.

1.4 ONDERZOEKSVRAAG

Veel ouders van tweede generatie migranten lopen tegen specifieke opvoedingsproblemen aan wanneer zij hun kinderen in een cultuur opvoeden waarin ze zelf niet zijn opgevoed. Huidig onderzoek naar het opvoeden van kinderen in een andere cultuur heeft zich voornamelijk gericht op de ervaringen die ouders hebben met het opvoeden van hun kinderen in twee culturen. Het schonk geen aandacht aan de culturele achtergrond van de kinderen of focuste zich alleen op het leven van expatkinderen. Om nieuwe inzichten te verkrijgen met betrekking tot het opvoeden van kinderen in twee culturen, ga ik onderzoek doen naar de ervaringen die jongeren hebben met hun opvoeding in een andere cultuur dan waarin hun ouders zijn opgegroeid.

Mijn onderzoeksvraag is: *Wat zijn de ervaringen van Ghanees-Nederlandse jongeren met hun opvoeding in de Nederlandse cultuur en welke rol speelt de kerk hierbij?* Om tot een antwoord op deze vraag te komen zal ik drie deelvragen beantwoorden. De eerst deelvraag is: *Hoe leven Ghanezen in Nederland?* Hierbij behandel ik de migratieachtergrond van de Ghanezen in Nederland. Ook kijk ik naar hoe Ghanezen voor zichzelf een plek hebben gecreëerd in de Nederlandse maatschappij. Het is belangrijk om de Ghanese migratieachtergrond en de plek van Ghanezen in de Nederlandse maatschappij te begrijpen om de culturele context waarin de jongeren zich bevinden te verduidelijken. Vervolgens zal ik antwoord geven op de vraag: *Welke rol speelt The Church of Pentecost voor Ghanezen in Nederland?* De Ghanees-Nederlandse jongeren die ik ga interviewen zijn allemaal lid van deze pinksterkerk. Pinksterkerken hebben een belangrijke rol in het leven van veel Afrikaanse migranten. Ik verwacht dat de kerk ook in het leven van de Ghanees-Nederlandse jongeren een belangrijke rol speelt. Met rol bedoel ik op welke manier het geloof deel uit maakt van het leven van de jongeren. De laatste deelvraag is: *Hoe beschrijven Ghanees-Nederlandse jongeren hun opvoeding in Nederland?* Deze vraag zal beantwoord worden door semigestructureerd interviews met Ghanees-Nederlandse jongeren. Tijdens de interviews komen de volgende onderwerpen aan bod: de thuissituatie van de jongeren, waaronder de relatie met de ouders; hoe zij tegen liefdesrelaties en het huwelijk aan kijken; hoe ze school, werk en vrije tijd een plaats geven in hun leven; welke rol de Ghanese gemeenschap in hun leven speelt; hoe de jongeren hun toekomst voor zich zien; welke rol religie in het leven van de jongeren speelt.

1.5 ONDERZOEKSMETHODEN EN OPERATIONALISERING

1.5.1 ONDERZOEKSGROEP

In dit onderzoek richt ik mij op de Ghanese gemeenschap in Den Haag, specifiek op de jongeren die lid zijn van de kerk The Church of Pentecost in Den Haag. Ik heb ervoor gekozen om onderzoek te doen naar Ghanese jongeren, omdat over Ghanese jongeren weinig gegevens te vinden zijn in de onderzoeksdata. Vaak vallen ze onder de grote groep niet-Westerse migranten. Uit cijfers van het CBS (2018) blijkt dat er 5982 tweede generatie Ghanezen tussen de 10 en 30 jaar in Nederland wonen. Met mijn onderzoek wil ik voor meer informatie zorgen over deze specifieke groep Ghanese jongeren in Nederland.

Ik heb ervoor gekozen om mijn onderzoek in The Church of Pentecost te doen, omdat religie voor veel Ghanezen erg belangrijk is. Na de Ghanese diaspora in de jaren zeventig richtten Ghanezen in het land waar ze zich gingen vestigen kerken op. Deze kerken waren vaak onderdeel van de hoofdvestiging van de kerk in Ghana. The Church of Pentecost is een kerk die tijdens de diaspora vestigingen heeft gekregen over de hele wereld en een hoofdvestiging heeft in Ghana. De kerkdiensten worden voornamelijk bijgewoond door Ghanezen. Gedurende mijn onderzoek heb ik één Nederlander aanwezig gezien bij de dienst, hij is getrouwd met een Ghanese vrouw. Door bij een diaspora kerk mijn onderzoek te doen wil ik de rol die transnationale kerken spelen voor jongeren beter in kaart brengen. In hoofdstuk vier ga ik verder in op de achtergrond en het gedachtegoed van The Church of Pentecost.

1.5.2 ONDERZOEKMETHODEN

Om antwoord te kunnen geven op de hoofd- en deelvragen zal ik op verschillende manieren onderzoek gaan doen. Myers-Walls (2015) deed tijdens haar onderzoek naar verschillende opvoedingsstijlen ook op verschillende manieren onderzoek. Zij gebruikte onder andere etnografisch onderzoek, participerende observatie en zij maakte gebruik van casestudies. Deze onderzoeksmethoden zorgden ervoor dat er een gedetailleerde beschrijving tot stand kwam van hoe de ouders hun levens echt leefden.

Voor mijn thesis heb ik diepte-interviews gehouden, participerend onderzoek gedaan en literatuur geanalyseerd. Door het gebruik van diepte-interviews kon ik doorvragen en specifiek focussen op de ervaringen die jongeren hebben met hun opvoeding. Ik heb er bewust voor gekozen om niet te werken met een focusgroep. De leden van de Church of Pentecost zijn allemaal bekenden van elkaar, participanten zouden

minder open kunnen zijn in hun antwoorden dan tijdens een diepte-interview. Een voordeel van een focusgroep kan zijn dat participanten elkaar stimuleren en inspireren om antwoorden te geven op de vragen.

1.5.3 INTERVIEWS

1.5.3.1 Gate-keepers

Voor de start van mijn onderzoek heb ik contact gelegd met een kerkleider van The Church of Pentecost, *elder* Albert. Hij diende als mijn *gatekeeper* gedurende dit onderzoek. *Elder* Albert bracht mij in contact met jongeren die mee wilden werken aan een interview. Ook andere leden van de kerk hielpen waar nodig met het vinden van participanten. Door hun hulp waren er altijd mensen om te interviewen.

Ik heb drie maanden onderzoek gedaan in The Church of Pentecost, van begin februari 2018 tot en met begin mei 2018. Tijdens die drie maanden heb ik tien kerkdiensten bijgewoond en tien participanten geïnterviewd. Negen geïnterviewden waren jongeren uit de kerk, het tiende interview was met *elder* Albert, hij werd geïnterviewd in zijn functie als *elder* en was in deze functie sleutelinformant.

1.5.3.2 Plaats en tijd interviews

De interviews nam ik af op zondag na de kerkdienst. De jongeren waren dan al aanwezig, waardoor het gemakkelijk was om met ze af te spreken. Ook kon ik ze na de dienst gemakkelijk vragen om deel te nemen aan een interview, wanneer ik dit niet van tevoren al geregeld had.

Sommige jongeren die deelnamen aan de interviews gaven van tevoren aan dat ze niet veel tijd hadden. Hier probeerde ik tijdens het interviewen rekening mee te houden. Hoewel het fijn was dat ze tijd vrij maakten voor het interview, was het moeilijker interviewen met deze tijdsdruk. Ik merkte dat ik niet alle vragen kon stellen die ik wou, of dat ik minder doorvroeg om zo meer vragen te kunnen beantwoorden. Dit leidde tot onvolledige interviews en onvolledige antwoorden op vragen.

De interviews nam ik af in een kamertje in het kerkgebouw. Het kamertje bevond zich op de route van de kerkzaal naar de uitgang. Door de ligging van het kamertje liepen er veel mensen langs. Sommige mensen kwamen gedag zeggen, waardoor ze het interview onderbraken. Op sommige zondagen oefende het koor in de kerkzaal, dat was te horen in het kamertje. Het geluid van het koor was niet storend.

De kerk is voor de jongeren een vertrouwde omgeving. Ik merkte dat sommige jongeren zenuwachtig waren. Door de interviews in de kerk af te nemen denk ik dat de jongeren meer op hun gemak waren, dan wanneer ik de interviews buiten de kerk had afgenomen.

1.5.3.3 Samenstelling interviews

Per toeval nam ik mijn tweede interview bij twee mensen tegelijk af. Tijdens mijn eerste interview merkte ik dat het interview stroef verliep. Ik was zelf nog erg gefocust op het stellen van alle vragen en de participant was niet erg spraakzaam. Voor mijn tweede interview had ik afgesproken met een meisje. Zij reed samen met een vriendin naar huis. Deze vriendin moest dus wachten tot het interview voorbij was. Ik besloot om haar vriendin ook uit te nodigen voor het interview. Hierdoor interviewde ik twee mensen tegelijk.

Ik merkte al snel dat het interview soepeler verliep dan mijn eerste interview. De twee participanten wisten soms voor elkaar antwoord te geven en spoorden elkaar aan om antwoord te geven op vragen, zoals bij de vraag of religie voor hen belangrijk is: 'bij mij heel erg. Ik weet niet van haar?'. De éne participant werd zo door de andere participant uitgenodigd om de vraag te beantwoorden. Ik merkte ook dat het prettig was dat de éne participant de tijd had om na te denken terwijl de andere antwoord gaf. Bij het één op één interviewen merkte ik dat de participant meer zou kunnen vertellen als ze meer de tijd had genomen om over een antwoord na te denken.

Voor mijzelf was het ook gemakkelijker om twee jongeren tegelijk te interviewen. Wanneer de jongeren met elkaar in gesprek waren, gaf dit mij de tijd om mijn volgende vraag te formuleren. Wanneer ik één jongere interviewde had ik het gevoel dat ze mij meer in de gaten hielden en dat ik snel met een volgende vraag moest komen. Bij de interviews met twee participanten hielden de participanten zich meer met elkaar bezig dan met mij. Af en toe was het wel lastig om bij beide participanten door te vragen op hun antwoorden, doordat de andere participant soms inbrak om zijn mening te geven.

Het was niet altijd mogelijk om twee participanten te vinden voor een interview. Uiteindelijk heb ik drie keer twee jongeren tegelijk geïnterviewd en drie jongeren alleen. Ik merkte dat alle drie de jongeren die alleen geïnterviewd werden zenuwachtiger over kwamen dan de jongeren die met zijn tweeën geïnterviewd werden. Via de interviews waarin twee jongeren tegelijk geïnterviewd werden, kreeg ik meer informatie dan via de

interviews waarin één jongere tegelijk werd geïnterviewd. Van te voren had ik gedacht dat jongeren één op één meer zouden vertellen dan wanneer ze met zijn tweeën zouden zijn, omdat ze zich in zouden kunnen houden door de aanwezigheid van een ander persoon. Dit was niet het geval.

1.5.4 PARTICIPERENDE OBSERVATIE

Tijdens de tien kerkdiensten die ik heb bijgewoond, heb ik participerende observatie verricht. De diensten bestonden uit verschillende onderdelen. De *elders* vertelden dat ik overal zoveel mogelijk aan mee mocht doen. Tijdens het dansen in de kerk danste ik mee, tijdens de bijbelstudie dacht ik mee over passages uit de Bijbel en na een aantal diensten te hebben bijgewoond zong ik ook een aantal liederen mee tijdens de aanbidding.

Soms wist ik niet goed of ik, als buitenstaander, deel kon nemen aan een activiteit of niet. Dit loste zich eigenlijk altijd vanzelf op. Vaak vertelde een *elder* van tevoren wanneer iemand wel of niet deel mocht nemen aan een activiteit.

Ik was de enige jongere met Nederlandse ouders in de kerk. Hierdoor had ik vooral de eerste keer het gevoel dat ik een buitenstaander was. Door het gastvrije welkom van de *elders* en de jongeren in de kerk werd dit gevoel veel minder. Nadat ik mijzelf had voorgesteld aan de gemeente en mijn aanwezigheid had verklaard, was dit gevoel geheel verdwenen.

1.5.5 ROL VAN DE ONDERZOEKER

Gedurende mijn onderzoek had ik soms het idee dat ik er helemaal bij hoorde. Toch was ik bij de diensten aanwezig in mijn rol als onderzoeker. Ik was de enige jongere met Nederlandse ouders en kwam als enige uit Leeuwarden om de dienst bij te wonen. Ook ben ik niet christelijk. Deze feiten onderscheidden mij van de jongeren in de kerk.

Tijdens het afnemen van de eerste interviews had ik het idee dat dat de jongeren probeerden om een 'goed' antwoord te geven op de vragen die ik stelde. Tijdens het beantwoorden van een vraag zeiden ze dan 'Oh ik ben echt een slecht voorbeeld'. Ik wilde ze niet het idee geven dat ze goede of foute antwoorden op mijn vragen konden geven, toch hadden ze dit idee. Dit kan komen doordat ik aan het begin van de interviews mijn onderzoek misschien té gedetailleerd uitlegde, waardoor ze het idee konden krijgen dat ze aan deze gedetailleerde beschrijving moesten voldoen. Ik maakte ze duidelijk dat een antwoord nooit verkeerd kon zijn, omdat ik geïnteresseerd ben in hun ervaringen, wat die ervaringen ook mogen zijn. Ik merkte dat wanneer ik in latere interviews meer

oppervlakkig het doel van mijn onderzoek uitlegde de jongeren minder het idee hadden dat ze 'verkeerde' antwoorden gaven op mijn vragen.

Mijn Nederlandse afkomst kan de antwoorden van de Ghanees-Nederlandse jongeren onbewust beïnvloed hebben. Het zou kunnen dat de jongeren andere antwoorden zouden geven wanneer iemand van Ghanese afkomst hen dezelfde vragen zouden stellen. Een voorbeeld is dat alle respondenten tijdens de interviews benadrukten dat ze ook vrienden hebben die niet Ghanees zijn. Ik vraag me af of ze dit noemen omdat ik ook niet Ghanees ben, of dat ze dit antwoord ook zouden geven wanneer iemand van Ghanese afkomst ze vraagt naar hun vriendengroep.

In tegenstelling tot alle jongeren die ik heb geïnterviewd, ben ik niet christelijk. Tijdens het afnemen van de interviews of het doen van participerende observatie heb ik dat nooit als een probleem ervaren. Doordat ik op christelijke scholen heb gezeten en de bachelor Religiewetenschappen heb gedaan, weet ik veel van het christendom en kon ik goed meedoen tijdens de diensten en doorvragen op de antwoorden van de jongeren. Wanneer de jongeren vroegen of ik christelijk ben gaf ik als antwoord dat het geloof mij erg interesseert, maar dat ik zelf niet christelijk ben. Deze vraag is mij niet vaak gesteld.

Ik heb ongeveer dezelfde leeftijd als de jongeren die de dienst bijwonen. Daardoor had ik het idee dat ik makkelijk aansluiting kon vinden. Dit was zowel het geval tijdens het bijwonen van de dienst als tijdens het houden van de interviews. De Ghanees-Nederlandse jongeren en ik houden ons met dezelfde dingen bezig, zoals het afronden van onze opleiding, het zoeken van werk en het vorm geven aan ons eigen leven.

Voordat ik onderzoek kwam doen, ben ik slechts één keer eerder bij een dienst van The Church of Pentecost geweest. Voor veel jongeren was ik dus een onbekend gezicht. Tijdens sommige interviews had ik het idee dat jongeren meer durfden te vertellen, omdat ze mij niet kenden en ze wisten dat ik na mijn onderzoek niet meer aanwezig zou zijn in de kerk. Tijdens andere interviews had ik het idee dat ik meer moeite moest doen om het vertrouwen van de jongeren te winnen. Ze gaven wel antwoord op mijn vragen, maar gingen niet dieper op die antwoorden in als ik daar naar vroeg. Voor de éne jongere was het dus fijn dat ik hen niet kende, voor de andere maakte dat het moeilijker om mij dingen te vertellen.

Na het houden van een aantal interviews en het transcriberen van deze interviews viel mij op dat al mijn interviews tot nu toe met vrouwen waren geweest. De *gatekeepers* die mij steeds van participanten voorzagen hadden tot nu toe alleen vrouwelijke

participanten geregeld en ik zelf had ook alleen vrouwelijke participanten geregeld. De volgende dienst die besloot ik om één van de jonge mannen aan te spreken, deze nam echter liever geen deel aan het interview. Een jonge vrouw bood zichzelf spontaan aan en met haar heb ik toen een interview gehouden. Zij wist ook wel iemand die volgende week zou willen, dit was ook een vrouw.

Ik merkte dat het voor mij makkelijker was om contact te leggen met de jonge vrouwen in de kerk dan met de jonge mannen. De jonge mannen en jonge vrouwen zitten grotendeels gescheiden tijdens de dienst. De jonge vrouwen zitten links van het gangpad en de jonge mannen rechts. Doordat de jonge vrouwen tijdens de dienst naast mij zaten, raakte ik voor en na de dienst gemakkelijker met hen in gesprek dan met de jonge mannen. Ook droegen de jonge vrouwen die participeerden in mijn onderzoek weer nieuwe vrouwelijke participanten aan die deel wilden nemen aan mijn onderzoek. Ik denk dat het komt doordat ik zelf een vrouw ben, dat het makkelijker was om contact met vrouwen te leggen. Al mijn participanten zijn vrouwen, zoals ook te zien is in bijlage 3. Wanneer ik in mijn scriptie dus spreek over Ghanees-Nederlandse jongeren, spreek ik dus eigenlijk over Ghanees-Nederlandse jonge vrouwen.

1.5.6 CODEREN

De interviews heb ik getranscribeerd en vervolgens gecodeerd. Het coderen heb ik gedaan aan de hand van deductieve codes, die ik heb opgesteld aan de hand van literatuuronderzoek, en inductieve codes, die tijdens het coderen zijn ontstaan. Alle gebruikte codes zijn opgenomen in bijlage 4 in het codeboek. Door gebruik te maken van de codes heb ik alle overeenkomsten en verschillen in de afgenomen interviews met elkaar kunnen vergelijken.

1.6 LEESWIJZER

In deze scriptie wordt antwoord te geven op de vraag wat de ervaringen zijn van Ghanees-Nederlandse jongeren hun opvoeding in Nederland. In het tweede hoofdstuk wordt dieper ingegaan op het theoretisch. In het derde hoofdstuk wordt de context geschetst van Ghanezen in Nederland. Hoofdstuk vier gaat in op de oprichting van de pinksterkerken in Ghana en in Nederland en op de tradities, ideologie, en maatschappelijke en religieuze functie van The Church of Pentecost in Den Haag. In hoofdstuk vijf wordt aan de hand van de afgenomen interviews en literatuuronderzoek beschreven hoe Ghanees-Nederlandse jongeren denken over verschillende aspecten van

hun opvoeding in Nederland. In hoofdstuk zes wordt ingegaan op de rol die religie speelt in het leven van Ghanees-Nederlandse jongeren. In hoofdstuk zeven volgt de conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag en ideeën voor verder onderzoek worden behandeld.

2 THEORETISCH KADER

In dit hoofdstuk worden de concepten en theorieën die het belangrijkste zijn voor deze scriptie besproken. Er zal worden ingegaan op wat de concepten en theorieën inhouden en waar nodig worden ze van verschillende kanten belicht. Vervolgens zal worden beschreven hoe de concepten en theorieën zullen worden toegepast op de volgende hoofdstukken van deze scriptie. Als eerste wordt een definitie van cultuur gegeven. Vervolgens wordt de antropologie van de opvoeding behandeld. Daarna wordt kort het belang van antropologie in het onderzoek naar kinderen besproken. Vervolgens worden de algemene kenmerken van de opvoeding van kinderen in Ghana behandeld. Door eerst te analyseren wat al bekend is over een Ghanese opvoeding kan ik deze elementen later herkennen tijdens het verwerken van de empirische data. Hierna wordt besproken welke

invloed migratie op cultuur heeft aan de hand van het concept transnationalisme. In de laatste paragraaf bespreek ik het concept *third culture kid* (TCK), een TCK is een kind dat is opgevoed in een andere cultuur dan die van de ouders.

2.1 WAT IS CULTUUR?

Het begrip cultuur is in de antropologie een moeilijk te definiëren concept. Aan de ene kant is cultuur datgene wat mensen onderscheidt van dieren. Aan de andere kant verschillen mensen van elkaar door hun cultuur: ze hebben andere waarden, vaardigheden en mogelijkheden. Cultuur verwijst dus naar de overeenkomsten en verschillen tussen mensen.

2.1.1 DEFINITIES CULTUUR

De definities van cultuur van de antropologen Clifford Geertz en Edward Tylor hebben veel invloed gehad binnen de antropologie (Eriksen, 2010, p. 3). Tylor (2011, p. 1) definieert cultuur of beschaving als 'het complexe geheel van kennis, geloof, kunst, moralen, gebruiken en alle andere mogelijkheden en gewoontes verkregen door de mens als lid van de maatschappij'. Geertz (1975, p. 89) beschrijft cultuur als een historisch patroon van betekenissen die zich uiten in symbolen die steeds worden doorgegeven. Cultuur is een systeem van geërfde concepten uitgedrukt in symbolische vormen waardoor de mens communiceert, voortleeft en zijn kennis ontwikkelt over het leven. De functie van cultuur is volgens Geertz dat het een betekenis geeft aan de wereld en de wereld begrijpelijker maakt.

Pollock en Van Reken (1999, p. 40) schrijven dat ook een systeem van gedeelde vooronderstellingen, overtuigingen en waarden tot cultuur behoren. Cultuur is het kader waardoor mensen de wereld interpreteren en de wereld om zich heen kunnen verklaren. Deze cultuur wordt aangeleerd door de omgeving en doorgegeven van generatie op generatie.

2.1.2 CULTURELE BALANS

Bij zowel Tylor, Geerts als bij Pollock en Van Reken komt terug dat cultuur aangeleerd gedrag is dat van generatie op generatie overgeleverd wordt. Wanneer iemand zich een cultuur eigen heeft gemaakt is er sprake van een culturele balans. De persoon weet dan onbewust hoe alles gaat en werkt binnen een bepaalde gemeenschap. Als we lang genoeg deel hebben uitgemaakt van een cultuur om het gedrag ons eigen te maken en de

vooronderstellingen te snappen, dan hebben we bijna een intuïtief gevoel van wat goed handelen is in een situatie en wat niet. De culturele balans geeft ons stabiliteit en zekerheid. Wanneer we ons buiten de eigen cultuur begeven, bijvoorbeeld door migratie, raakt deze balans verstoord en valt het gevoel van stabiliteit en veiligheid weg. In de nieuwe culturele context kan een nieuwe culturele balans opgebouwd worden. Vaak wordt in deze nieuwe culturele balans ook aan gewoontes uit de oude culturele context een plek gegeven (Pollock en Van Reken, 1999, p. 43).

2.2 TRANSNATIONALISME

2.2.1 DEFINITIE TRANSNATIONALISME

Lange tijd werden de natiestaat en de maatschappij als één geheel gezien. Het leven van veel mensen in de maatschappij kan echter niet worden begrepen door alleen hun leven binnen een natiestaat te bestuderen. Hun leven speelt zich af op verschillende plaatsen en in verschillende sociale velden (Levitt & Glick Schiller, 2004, pp. 1003 & 1007). Het zien van de natiestaat en de maatschappij als één geheel en van daaruit onderzoek doen, wordt methodologisch nationalisme genoemd. Om transnationalisme te kunnen bestuderen moet het concept van methodologisch nationalisme opzij worden geschoven. Morawska (2003, p. 134) definieert transnationalisme als het gegeven dat door migranten op economisch, politiek, sociaal en cultureel gebied met regelmaat of situationeel betrekking wordt gezocht met hun thuisland op nationaal en lokaal terrein. Ook wanneer vanuit het concept transnationalisme onderzoek wordt gedaan en de natiestaat en maatschappij niet als geheel wordt gezien, speelt de natiestaat een belangrijke rol in het leven van mensen. Mensen moeten bijvoorbeeld gehoorzamen aan de wet en regelgeving van de natiestaat waarin ze wonen.

2.2.2 NATIONALE EN TRANSNATIONALE SOCIALE VELDEN

De maatschappij wordt door Bordieu gedefinieerd als een intersectie van verschillende sociale en politieke velden. Deze sociale en politieke velden bestaan uit netwerken, de netwerken worden bezet door individuen en instituties. Een sociaal veld bestaat uit meerdere verbonden netwerken van sociale relaties waardoor ideeën, praktijken en bronnen ongelijk verdeeld, georganiseerd en getransformeerd worden. De sociale velden bestaan uit verschillende dimensies zoals organisaties, instituties en sociale bewegingen. Binnen een natiestaat worden deze velden nationale sociale velden genoemd. Wanneer

contacten binnen sociale velden zich buiten de natiestaat begeven is er sprake van een transnationaal sociaal veld. Door het concept van sociale velden kunnen migranten en hun familie en vrienden in het land van herkomst aan elkaar gelinkt worden. Ook mensen die niet verhuizen kunnen zich dus in een transnationaal sociaal veld bevinden door de contacten die zich in hun sociaal veld bevinden (Levitt & Glick Schiller, 2004, pp. 1008, 1009 & 1011). Volgens Morawska (2003, pp. 133-134) kunnen migranten die zich in een transnationaal sociaal veld bevinden zich aanpassen aan het nieuwe land en tegelijkertijd de transnationale banden onderhouden. De twee spreken elkaar van nature niet tegen.

Afrikaanse pinksterkerken zijn organisaties die zich in verschillende transnationale velden begeven. Wanneer ze zich in een ander land vestigen onderhouden ze zowel contacten met mensen in het land van herkomst als met mensen in het land waar ze zich vestigen. Dit kan via financiële transacties, door het internet en het afleggen van bezoeken. De leden van Afrikaanse pinksterkerken bevinden zich door hun lidmaatschap in het transnationale veld van de kerk. Doordat elementen van het land van herkomst terug te vinden zijn in de kerk is de Afrikaanse pinksterkerk een plek waar culturele, etnische en religieuze identiteit gevonden kan worden (Adogame, 2010, pp. 58-60).

2.2.3 BEING, BELONGING, ASCRIBED EN ACHIEVED

Er zijn verschillende manieren om deel uit te maken van een sociaal veld, deze verschillende manieren worden *being* en *belonging* genoemd. *Being* in een sociaal veld betekent dat je je in een bepaald sociaal veld bevindt, maar dat je jezelf daar niet per definitie mee associeert. Zo kun je als immigrant nog steeds banden hebben met je vaderland, maar deze niet actief promoten. Wanneer je bewust uitdraagt dat je uit een land komt, door bijvoorbeeld de traditionele kleding te blijven dragen of traditionele gerechten te koken, is er sprake van *belonging*. Op deze manier draag je bewust uit waar je bij hoort. Een transnationale manier van *being* ontstaat wanneer mensen de connecties over de grens als alledaags zien. Wanneer ze deze connectie expliciet nadruk geven is het een manier van *belonging* (Levitt & Glick Schiller, 2004, pp. 1010-1012).

De concepten van *being* en *belonging* kunnen worden verbonden met het vormen van je identiteit, waarbij een deel aangeboren is en een deel verkregen. Cadge en Davidman (2006, pp. 23-25) noemen dit *ascribed* en *achieved* identiteit. *Ascribed* identiteit is de identiteit die je hebt meegekregen, dit maakt deel uit van *being*. *Achieved* identiteit is de identiteit die je zelf hebt gekozen en uitdraagt, wat deel uit maakt van het begrip

belonging. Cadge en Davidman passen deze begrippen toe op de vorming van de religieuze identiteit waarbij door geboorte een deel van je religieuze identiteit vast staat, *ascribed*, en door de keuzes die je later zelf maakt een ander deel van je religieuze identiteit gevormd wordt, *achieved*.

Sommige mensen hebben geen of weinig banden met het land van herkomst. Zij kunnen door herinneringen, nostalgie of verbeelding toch een connectie met het land hebben en zich met een bepaalde groep willen associëren. Ze kunnen dus kiezen of en wanneer ze het transnationale sociaal veld betreden.

Een connectie met een ander land is sterker wanneer er niet alleen informele, maar ook formele banden zijn met het land zoals door organisaties of overheden. De persoon moet dan noodzakelijkerwijs deelnemen aan het sociaal veld waarin deze organisaties of regeringen zich bevinden (Levitt & Glick Schiller, 2004, pp. 1011 & 1012).

2.2.4 CONTACTEN MET VADERLAND

Lange tijd werd gedacht dat immigranten in een nieuw land de cultuur van dat land op den duur zouden overnemen en de banden met hun oude cultuur zouden verbreken. Dit proces wordt assimilatie genoemd (Levitt & Glick Schiller, 2004, p. 1002; Morawska, 2003, p. 134). Het wordt echter steeds duidelijker dat veel migranten banden met hun vaderland blijven onderhouden. Migranten in transnationale velden kunnen na migratie bewust de keuze maken om met sommige familieleden en vrienden in het buitenland contact te blijven houden en andere contacten te laten verwateren. In veel huishoudens van eerste generatie migranten zijn waarden, goederen, uitspraken en personen vanuit het land van herkomst aanwezig. De kinderen van de eerste generatie migranten worden in veel gevallen in tenminste twee sociale en culturele contexten opgevoed. Ook de kinderen van de vrienden en familie in het land van herkomst hebben, door het onderhouden van contacten, te maken met de sociale netwerken van het gastland waar hun vrienden of familie heen verhuisd zijn.

Onderzoekers denken dat hoewel de eerste generatie migranten nog sterke banden onderhoudt met het thuisland, deze banden bij de tweede generatie migranten zullen afzwakken. Het verlangen om deel te nemen aan transnationale praktijken verschilt volgens de onderzoekers per levensfase. Zodra jongeren volwassen worden en gaan trouwen of kinderen krijgen activeren ze hun transnationale veld om partners te

zoeken in het land van herkomst of om kennis te krijgen van waarden die ze aan hun kinderen door kunnen geven (Levitt & Glick Schiller, 2004, pp. 1002, 1016-1018).

2.2.5 CONCLUSIE

Transnationalisme betekent dat we culturen niet in één gebied kunnen observeren, maar dat een cultuur kan bestaan in verschillende gebieden. Zo is door migratie de Ghanese cultuur ook zichtbaar in Nederland. Vroeger was het in de Verenigde Staten en in Europa het doel om migranten te laten assimileren en zo één algemene cultuur te vormen, waarbij oude gebruiken werden losgelaten en oude banden werden verbroken. Migranten onderhouden echter vaak sociale, politieke en economische contacten met het land van herkomst, dit gegeven wordt transnationalisme genoemd. Ik verwacht dat transnationalisme een belangrijk aspect is bij de opvoeding van kinderen in Nederland. Het concept transnationalisme ga ik gebruiken om te onderzoeken of en hoe het leven van Ghanees-Nederlandse jongeren zich zowel in Nederland als in Ghana afspeelt. Hiervoor ga ik kijken van welke transnationale velden de jongeren deel uitmaken en op welke wijze, *being of belonging*, ze dat doen.

2.3 DE ANTROPOLOGIE VAN DE OPVOEDING

Opvoeding werd tot de tweede helft van de twintigste eeuw onderzocht als onderdeel van de levenscyclus. Na de jaren zestig kwam het nieuwe antropologische beeld op dat baby's in staat waren tot waarneming, leren en het aangaan van relaties onafhankelijk van voeding. Voorheen werd gedacht dat dit zich bij baby's tot een minimum beperkte. De mogelijkheid van kinderen onder de één jaar om relaties te ontwikkelen, waarnemingen te doen en te leren zorgde ervoor dat de vraag ontstond hoe een opvoeding in verschillende culturen het gedrag van kinderen en hun ontwikkeling beïnvloedde. Daarom doen antropologen onderzoek naar de verschillende milieus waarin kinderen worden opgevoed en de lokale context en culturele invloeden die hierbij een rol spelen. Ze onderzoeken onder andere de sociale relaties waardoor kinderen overleven, ontwikkelen en leren, de dagelijkse activiteiten en culturele idealen of gedragingen (LeVine & New, 2008, pp. 2, 51-52).

Volgens socioloog Corsaro ontstaan opvoedingspatronen door de cultuur die aanwezig is in een maatschappij en door de organisatie van de maatschappij. De normen en waarden van een cultuur worden door de opvoeding van ouders op de kinderen overgedragen. Het is daarom van belang om de culturele context van een maatschappij te

begrijpen om zo de verschillende opvoedstijlen te kunnen begrijpen (Nyarko, 2014, p. 231). Om de opvoedstijl die Ghanees-Nederlandse jongeren in Nederland ervaren beter te kunnen begrijpen wordt in de volgende paragraaf de culturele context van de opvoeding in Ghana besproken.

2.3.1 OPVOEDING IN GHANA

2.3.1.1 Collectivisme en individualisme

In verschillende culturen worden kinderen op verschillende manieren opgevoed. Het ouderschap in de overwegend individualistische Westerse cultuur verschilt van het ouderschap in de overwegende collectivistische Ghanese cultuur, waar het groepsbelang zwaarder weegt dan het individuele belang (Nyarko, 2014, p. 231; Hofstede, Hofstede & MinKov, 2010, pp. 92-97; Schwartz, 2006, p. 156).

In een collectivistische maatschappij worden kinderen vaak opgevoed door de hele familie. De familie bestaat in dit geval niet alleen uit de ouders maar ook uit de grootouders, ooms, tantes, neefjes en nichtjes. Dit wordt de *extended family* genoemd. De *extended family* fungeert als een vangnet voor alle familieleden en kan bestaan uit de derde en vierde generatie (Salm & Folola, 2002, p. 125).

In een individualistische maatschappij is het belang van het individu groter dan dat van de groep. Families bestaan vaak uit twee ouders met hun kinderen, dit wordt de *nuclear family* genoemd. Andere familieleden leven vaak niet in de buurt en bemoeien zich niet met de opvoeding van de kinderen. Kinderen in deze families zien zichzelf vaak als 'Ik' in plaats van 'Wij', zoals kinderen in een *extended family* zichzelf zien (Hofstede, Hofstede & MinKov, 2010, pp. 90-91).

2.3.1.1.1 Kritiek op de indeling in collectivisme en individualisme

Op de indeling van landen in collectivisme en individualisme zoals Geert Hofstede die maakt is onder andere kritiek geleverd door McSweeney (2002). Het onderzoek van Hofstede, is gebaseerd op data van het bedrijf IBM dat onderzoek heeft gedaan onder de eigen werknemers in 66 landen. Daarom, stelt Mc Sweeney, kan het onderzoek van Hofstede geen hele natie representeren, maar eerder een bedrijf. Hofstede gebruikt de begrippen individualisme en collectivisme op nationaal niveau. Regionale verschillen binnen landen neemt hij in zijn onderscheid niet mee. Ik ben me ervan bewust dat Hofstede generaliseert wanneer hij de begrippen gebruikt en hierdoor onjuiste aannames

maakt. Aangezien de Ghanese cultuur aan verandering onderhevig is en niet in heel Ghana hetzelfde is, zal ik de begrippen collectivisme en individualisme niet gebruiken om een cultuur aan te duiden maar eerder om bepaalde kenmerken van een cultuur te kunnen benoemen.

Door onder andere toerisme, de opkomst van de media (Nyarko, 2014, p. 235), economische veranderingen, de toegenomen migratie en de toegenomen toegankelijkheid van het onderwijs (Salm & Folola, 2002, p. 142) krijgt de Ghanese cultuur langzamerhand steeds meer individualistische kenmerken. Zo wordt bijvoorbeeld de *nuclear family* belangrijker dan de *extended family*.

Ook de pinksterkerken spelen een rol bij het toegenomen belang van de *nuclear family* (Meyer, 1998, pp. 336-338). Pinksterkerken zien het kerngezin als een door God gegeven instituut. Er wordt gedacht dat zolang je bij een *extended family* hoort, je niet bij Jezus Christus hoort en indirect een werktuig bent van de duivel. Via familierelaties kan de duivel zijn werk doen, pinksterkerken zorgen ervoor dat mensen als individu sterk worden. Het is voor mensen lastig om geheel onafhankelijk te worden van hun *extended family* vanwege een diep geworteld gevoel van identiteit. Rijke mensen in de stad hebben meer behoefte om zich af te scheiden van hun familie dan arme mensen in de dorpen. Zij zijn vaak financieel afhankelijk van hun *extended family*.

Er is een verschil tussen deze veranderingen in stedelijke en landelijke gebieden in Ghana. In de steden groeide de werkgelegenheid waardoor veel jonge mannen en vrouwen naar de stad trokken op zoek naar financiële zekerheid. Door hun vertrek konden ze geen deel meer uitmaken van het economische leven en familielevens op het platteland. Een ander gevolg van de groeiende werkgelegenheid in de steden was dat families in de steden minder groot werden, want voor het werk in de stad waren niet veel kinderen nodig zoals wel het geval was bij het werk op het land. Hoewel in de landelijke gebieden verplichtingen tegenover de familie belangrijk blijven, is door de opkomst van de loondienst en het belang van contant geld meer nadruk komen te liggen op de rol van het individu. De banden met de familie in het stedelijk gebied worden nooit helemaal verbroken. De familieleden ondersteunen elkaar financieel en veel migranten hebben de intentie om later terugkeren naar het platteland (Salm & Folola, 2002, pp. 142-145).

Door deze ontwikkelingen kan niet meer gesproken worden van een collectivistische cultuur. Kenmerken van het collectivisme structuren komen echter nog

steeds voor. Daarom zal ik in deze scriptie spreken van collectivistische kenmerken van een cultuur in plaats van een collectivistische cultuur.

2.3.1.2 Familierelaties

Ghanezen hechten vaak veel waarde aan de gemeenschap en familierelaties. De *extended family* leeft vaak dicht bij elkaar of in dezelfde woning. Van jongs af aan wordt Ghanezen geleerd om het welzijn van de familie en de gemeenschap te bevorderen. Zo is het de plicht van werkende mensen om de ouderen en mensen zonder baan binnen de *extended family* te onderhouden.

De hiërarchische rollen in Ghana zijn gebaseerd op leeftijd en status. Mensen binnen de *extended family* die ongeveer dezelfde leeftijd hebben, noemen elkaar 'broer' en 'zus', ongeachte de relatie die ze met elkaar hebben. Ouderen worden door jongeren gerespecteerd en gezien als de overdragers van culturele en sociale kennis. Kinderen worden opgevoed om in te kunnen spelen op de behoeftes van ouderen in de maatschappij. Ouderen worden door jongeren gegroet met termen van respect zoals 'tante' of 'grootvader'. Op sociale aangelegenheden worden ouderen als eerste bediend en mogen ze als eerste zitten. Kinderen daarentegen hebben een van de laagste hiërarchische rollen. Hoewel ze worden gewaardeerd, wordt van ze verwacht dat ze hun plichten doen zonder bezwaar te maken (Marbell & Grolnick 2013, pp. 81-82; Nyarko, 2014, p. 234; Salm & Folola, 2002, pp. 126-127, 138).

2.3.1.3 Genderrollen in een Ghanees gezin

In het ideaalbeeld van de Ghanees gezin zijn de op zo'n manier ingevuld dat de man de kostwinner is (Salm & Fofola, 2002, pp. 141-142). De man wordt volgens Soothill (2014, p. 198) gezien als: dominant in relaties, autoritair in relatie tot zijn vrouw en kinderen, emotioneel sterk en sterk seksueel. De vrouw houdt zich bezig met de huishoudelijke taken. Op het platteland betekent dit dat de vrouwen, behalve zorgen voor de kinderen, koken en schoonmaken, ook helpen bij het werken op het land. Zelf kunnen vrouwen geen land bezitten. De vrouwen nemen vaak actief deel aan de handel op markten (World Trade Press, 2010, pp. 1-2). Vooral in de steden kan deze handel ertoe leiden dat de vrouwen financieel onafhankelijk worden van hun man. Vrouwen dragen dan ook financieel bij aan het huishouden (Salm & Fofola, 2002, pp. 141-142).

De pinksterkerken in Ghana boden mannen en vrouwen andere genderrollen. Een teken van mannelijkheid werd de focus op de familie. Van de man werd verwacht dat hij

het gezin leidt met liefde en respect. De man zou ook een actieve vader moeten zijn, de huishoudelijke taken met de vrouw delen, zijn vrouw trouw blijven en zijn geld uitgeven aan het gezin. Het zijn van een goede man werd gelinkt aan succes, welvaart en overwinningen. Echtscheidingen werden verbonden aan frustraties, armoede en mislukkingen in het leven. De status van een man gaf dus aan of hij een goed echtgenoot en vader zou zijn. De meeste Ghanezen ervaren dat aan het ideaal van mannelijkheid in de realiteit vaak niet wordt voldaan (Soothill, 2014, pp. 200-201). Soothill (2014, p. 214) ziet dat mannen in de privésfeer zich ontdoen van een aantal mannelijke kenmerken, terwijl in de publieke sfeer de culturele verwachtingen van mannelijke eer en prestige belangrijk blijven. Vrouwen worden in Ghanese pinksterkerken aangemoedigd om eigen successen te behalen. Er wordt gedacht dat God voor succes geen onderscheid maakt tussen mannen en vrouwen, beiden zijn gezegend door God. Veel vrouwen blijven echter afhankelijk van hun man voor succes. Van vrouwen wordt verwacht dat ze de autoriteit van hun man erkennen (Soothill, 2014, pp. 204-213).

Over het algemeen wordt verwacht dat de man meer autoritair is in de opvoeding en de vrouw toegeeflijker, maar dit verschilt per gezin. Slechts in een paar gevallen is de moeder meer autoritair. Om hun kinderen discipline bij te brengen kan fysiek geweld worden gebruikt (Nyarko, 2014, pp. 236-237). Door de wet wordt het gebruik van fysiek geweld niet per definitie verboden.

In *The children's act* heeft het Ghanese parlement de rechten van kinderen vastgelegd (The parliament of the republic of Ghana, 1998, p. 8). Deze gaan onder andere over het gebruiken van fysiek geweld. In artikel 13.2 wordt uitgelegd dat het corrigeren van een kind onrechtvaardig is wanneer het onredelijk is met betrekking tot de leeftijd of de fysieke of mentale conditie van het kind. Ook is een correctie niet gerechtvaardigd wanneer het kind niet in staat is om het doel van de correctie te begrijpen. Fysiek geweld wordt dus door de Ghanese wet beperkt.

Kinderen wordt geleerd hoe ze de manier van leven van de ouders voort kunnen zetten. Meisjes hebben over het algemeen meer verantwoordelijkheden in huis dan de jongens. Koken, schoonmaken en het opvoeden van kinderen wordt hen aangeleerd zodat ze later voor hun echtgenoot kunnen zorgen. Het komt voor dat meisjes die het te druk krijgen met huishoudelijke taken stoppen met school. Dit gebeurt voornamelijk op het platteland. Jongens hebben minder huishoudelijke taken en houden zo meer tijd over voor hun studie. Van werkende ouders wordt verwacht dat ze het gezin financieel kunnen

onderhouden, voor eten zorgen en dat ze zorgen voor een dak boven het hoofd voor zowel de kinderen als de ouderen binnen de familie (Salm & Folola, 2002, pp. 129, 139-141).

2.3.1.4 Conclusie

Toerisme, de opkomst van de media (Nyarko, 2014, p. 235), economische veranderingen, de toegenomen migratie en de toegenomen toegankelijkheid van het onderwijs (Salm & Folola, 2002, p. 142) zorgen ervoor dat de Ghanese cultuur langzamerhand meer individualistische kenmerken gaat vertonen. Hierdoor veranderen ook de familierollen. Jongeren trekken naar de steden om werk te vinden en meer vrouwen zijn in staat om financieel onafhankelijk te worden van hun man. Familie en respect blijven ook tijdens deze ontwikkelingen belangrijke waarden in de Ghanese cultuur.

Ook genderrollen veranderen in Ghana. Van mannen die lid zijn van de pinksterkerken wordt verwacht dat ze in plaats van autoritair naar hun gezin toe, liefdevoller zijn. Vrouwen worden aangemoedigd om eigen successen na te streven. Van vrouwen wordt echter verwacht dat ze de autoriteit van hun man blijven erkennen, zo blijven ze vaak afhankelijk van hun man.

In hoofdstuk vijf en zes worden de betekenissen van de genderrollen verder uitgewerkt. In hoofdstuk vijf worden de ervaringen van jonge vrouwen met hun rol in het huishouden en hun ervaringen met relaties besproken aan de hand van genderrollen. In hoofdstuk zes wordt besproken hoe in de kerk wordt omgegaan met genderrollen.

Wanneer Ghanezen emigreren, verlaten ze de voor hun bekende culturele context. De kinderen van de migranten groeien in een andere culturele context op. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan op de situatie waarin deze kinderen zich bevinden.

2.4 HET THIRD CULTURE KID

2.4.1 HET ONTSTAAN VAN EEN THIRD CULTURE

Sinds de toegenomen mobilisering na de tweede wereldoorlog zijn relatieve afstanden steeds kleiner geworden, hierdoor blijven families niet altijd in hun vaderland wonen. Gezinnen vertrekken uit hun land van herkomst om geweld daar te ontvluchten, om werk te zoeken, om zich met familieleden te herenigen of om een plek te vinden die ze een betere toekomst biedt (Useem & Useem, 1967, p.130).

De families die emigreren om zich te vestigen in een ander land zijn de eerste generatie migranten. Ze zijn opgevoed in de cultuur van hun vaderland en hebben daar

gewoontes, normen en waarden meegekregen. In het nieuwe land zijn deze culturele gewoontes vaak anders. Migranten die kinderen hebben of een gezin stichten in het land waar ze zich gaan vestigen, voeden de kinderen op in een cultuur met andere gebruiken dan de cultuur waarin ze zelf zijn opgegroeid. De kinderen navigeren tussen twee culturen. Ze worden deels opgevoed volgens de normen en waarden van de cultuur van hun ouders en deels volgens de normen en waarden van de cultuur van het land waarin ze wonen. Vaak voelen deze kinderen zich in beide culturen niet helemaal thuis. Ze vormen een eigen cultuur, een *third culture*. In dit onderzoek betekent dit dat kinderen worden opgevoed in de Ghanese en de Nederlandse cultuur (Pollock en Van Reken, 1999, pp. XXXIII – XXV).

2.4.2 DEFINITIE THIRD CULTURE KID

Useem deed samen met haar man onderzoek naar Amerikaanse expats in India. Expats zijn mensen die zich voor hun werk in een ander land vestigen, meestal tijdelijk. Daar zagen ze hoe de expats en hun kinderen met de Amerikaanse en Indiase cultuur omgingen. Useem definieerde de cultuur van de ouders als de eerste cultuur. De cultuur van het nieuwe land waarin het gezin woonde als de tweede cultuur. De levensstijl van de expat gemeenschap die volgde uit de combinatie van en het omgaan met deze twee culturen noemde ze een cultuur tussen culturen, de derde cultuur. De kinderen die in deze cultuur opgroeiden noemden ze daarom *third culture kids*, afgekort tot TCKs (Pollock en Van Reken, 1999, p. 20; Useem & Cottrell, 1996, pp. 25-28).

Volgens de definitie die ook Useem gebruikt in haar onderzoek definieert Pollock een TCK als iemand die een groot deel van zijn of haar ontwikkelingsjaren heeft doorgebracht buiten de cultuur van de ouders. Een ander kenmerk van een TCK is dat een TCK zich vaak gaat hechten aan alle culturen die hij mee krijgt, terwijl hij zich in niet één echt thuis voelt (Van Reken, 2011, p. 28).

Van Reken (2011, p. 27) vroeg zich af hoe een *third culture kid* een begrip kon zijn, aangezien er meerdere mensen voor nodig zijn om een cultuur te vormen. Ze realiseerde zich dat de details tussen TCKs verschillend waren, maar dat de basis van ieder verhaal gelijk was. Vragen over waar je bij hoort, identiteit, onopgelost verdriet en het van dichtbij ervaren van veel van de wereld kwamen naar voren in verhalen van TCKs, ook al verschilden hun nationaliteit en de plek waar ze waren opgegroeid. De

gemeenschappelijke cultuur van de TCKs zit dus niet in de invulling van de culturen, maar in de ervaringen die het opvoeden in meerdere culturen te weeg brengt.

Verschillende omstandigheden vormen een TCK. Zo is het levensjaar waarin het kind verhuist naar de nieuwe cultuur van belang, hoe de houding van de ouders is en het beleid van het bedrijf in het ontvangende land, wanneer de ouders voor hun werk migreren. De periode die een kind in een andere cultuur door moet brengen om een TCK te worden staat niet vast, het is alleen van belang dat de periode plaatsvindt tussen de geboorte en de achttiende verjaardag. In deze periode wordt namelijk de identiteit van een kind gevormd, de omgeving van het kind draagt bij aan het vormen van een identiteit. Hierdoor heeft de cultuur waarin een kind opgroeit een grote invloed op de ontwikkeling van een kind.

Hoewel een interculturele ervaring ook invloed heeft op volwassenen is dit anders dan bij een kind waar de basis voor het gevoel van identiteit, relaties met anderen en een wereldbeeld nog moeten worden gevormd. Eenmaal intercultureel opgevoed kan een TCK geen voormalig TCK worden, waar de ouders wel voormalig diplomaat zouden kunnen worden. De basis die gelegd is tijdens de opvoeding in een andere maatschappij beïnvloedt het leven van de persoon voor altijd. Een TCK wordt eenmaal ouder dan achttien *Adult Third Culture Kid* (ATCK) genoemd (Pollock en Van Reken, 1999, p. 27).

2.4.3 KENMERKEN VAN EEN THIRD CULTURE KID

Pollock en Van Reken (1999, pp. 22-23) onderscheiden twee basiskenmerken voor alle TCKs. Het eerste is dat alle TCKs opgroeien in een wereld waarin meerdere culturen een belangrijke rol spelen. Hierbij beschouwen de TCKs de verschillende culturen niet van een afstand, maar ervaren ze deze. Het tweede kenmerk is dat TCKs worden opgevoed in een mobiele wereld, waarin mensen continu komen en gaan. Bij kinderen van expats zorgt het bedrijf waar de ouders voor werken ervoor dat de kinderen zich in het transnationaal sociaal veld van het bedrijf begeven. Het bedrijf bindt de kinderen aan het nieuwe land en aan het thuisland. Mensen om de expat kinderen heen komen en gaan. Hierdoor wordt hun transnationaal sociaal veld groter en ontstaan meerdere transnationaal sociale velden, zoals die van school of sportclubs. Mijn informanten maken deel uit van het transnationale veld van de Ghanese diaspora. Ghanezen zijn naar verschillende landen gemigreerd. Ze houden onderling contact en contact met de Ghanezen die in Ghana

wonen. De Ghanees-Nederlandse jongeren maken door de contacten met hun familie in Ghana ook deel uit van het transnationale sociaal veld van hun Ghanese familie.

Behalve deze twee basiskenmerken hebben TCKs nog andere eigenschappen gemeen, hoewel die niet gelden voor alle TCKs of niet voor alle TCKs in dezelfde mate: TCKs hebben vaak een ander perspectief op de wereld dan hun leeftijdsgenoten; Third culture families gaan er meestal vanuit dat ze op een gegeven moment terugkeren naar hun thuisland. Kinderen van expats hadden vaak bepaalde privileges, bijvoorbeeld een auto met chauffeur als kind van een diplomaat. Deze kinderen representeren iets groters dan zichzelf, namelijk een bedrijf of land, dit wordt ze ook duidelijk gemaakt en ongepast gedrag wordt bestraft. De ouders konden bijvoorbeeld ontslagen worden. Deze kenmerken zijn voornamelijk van toepassing op kinderen van expats.

Veel TCKs voelen zich verbonden en tegelijkertijd verwijderd van mensen en plekken op de wereld (Pollock en Van Reken, 1999, p. 38). Ze hebben het gevoel dat ze nergens echt bij horen, of in een situatie niet doen wat volgens de cultuur zou moeten. TCKs leren net als andere kinderen van voorbeelden, de voorbeelden die ze vanuit de éne cultuur hebben overgenomen, kunnen ongepast zijn in de andere cultuur. Het is voor hen lastig om te beoordelen wat een gepaste actie is. De ouders, de school, de gemeenschap en leeftijdsgenootjes leren TCKs culturele gebruiken aan. Het lastige is dat deze verschillende groepen verschillende wereldbeelden uitdragen, waardoor niet één cultuur aangeleerd wordt (Pollock en Van Reken, 1999, p. 43).

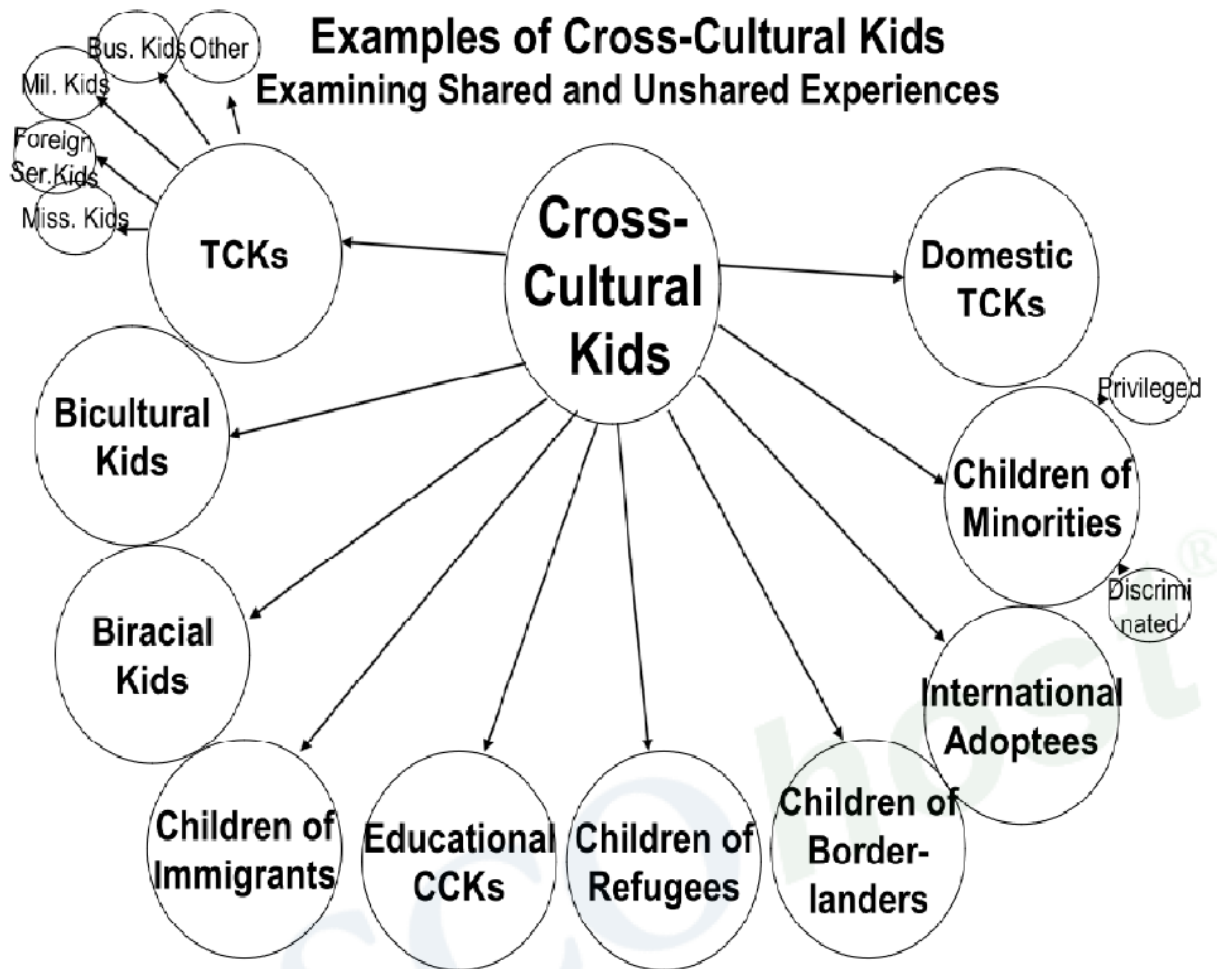
De redenen om naar het buitenland te verhuizen zijn de afgelopen jaren toegenomen. Mensen verhuizen niet meer alleen voor hun werk. Useem haar definitie van TCK is voornamelijk gericht op kinderen waarvan de ouders naar het buitenland emigreren voor het werk. Van Reken (2011, p. 32) zag dat kinderen waarvan de ouders geen expats waren, zoals kinderen van vluchtelingen, soortgelijke ervaringen hadden als TCKs maar ze pasten niet bij de definitie. Daarom ontwikkelde Van Reken de term Cross-Cultural Kid (CCK).

2.4.4 CROSS-CULTURAL KIDS

Vanwege de verschillende redenen waarom kinderen nu in een andere cultuur opgroeien, niet alleen meer omdat hun vader een baan in het buitenland heeft, ontwikkelde Van Reken (2011, p. 31) de term Cross-Cultural Kid. Een CCK is iemand die leeft in, of een betekenisvolle interactie heeft met, twee of meer culturen voor een belangrijke periode

van zijn opvoeding tot de leeftijd van 18 jaar. Een Adult Cross-Cultural Kid (ACCK) is iemand die opgroeide als CCK (Van Reken, 2011, p. 33). CCK is een breed begrip, vandaar dat er verschillende groepen te onderscheiden zijn. Eén van deze groepen zijn de TCKs, andere groepen zijn:

- Kinderen uit een bi/multi-cultureel huis: de ouders van de kinderen komen uit ten minste twee verschillende culturen.
- Kinderen uit een bi/multi-raciaal huis: de ouders van de kinderen komen uit ten minste twee verschillende rassen.
- Kinderen van migranten: kinderen waarvan de ouders voorgoed naar een land zijn verhuisd, waar ze oorspronkelijk niet vandaan komen.
- Educatie CCKs: kinderen die in hun thuisland blijven wonen, maar naar een school gestuurd worden met een andere culturele basis en een andere mix van studenten dan in de eigen cultuur.
- Kinderen van vluchtelingen: kinderen waarvan de ouders gedwongen door omstandigheden niet in het vaderland wonen, zoals door oorlog, geweld, hongersnood of natuurrampen.
- Kinderen van ouders die in het grensgebied wonen: kinderen die de nationale grens regelmatig oversteken.
- Internationaal geadopteerde kinderen: kinderen die zijn geadopteerd door ouders die niet uit het land komen waarin het kind geboren is.
- Kinderen van minderheden: kinderen waarvan de ouders uit een raciale of etnische groep komen die geen deel uitmaakt van het overheersende ras of de overheersende etniciteit in het land waar ze wonen.
- Thuis TCKs: kinderen waarvan de ouders zijn verhuisd binnen of tussen verschillende subculturen in het vaderland van het kind.

Figuur 1: Voorbeelden van Cross-Cultural Kids, overgenomen uit Cross-Cultural Kids: the new prototype (p. 34), door R.E. Van Reken, 2017.

In figuur 1 worden de verschillende vormen van CCK's schematisch weergegeven. Dit zijn slechts een aantal vormen van CCKs. Meer verschillende vormen kunnen onderscheiden worden (Van Reken, 2011, pp. 34-35). Hoewel er verschillende vormen van CCKs zijn, zijn er een aantal algemene kenmerken die voor alle CCKs herkenbaar zijn: ze zoeken allemaal naar een identiteit, ze hebben verborgen verliezen en onopgelost verdriet en ze kunnen de wereld vanuit meerdere invalshoeken bekijken (Van Reken, 2011, pp. 38-42).

2.4.5 CONCLUSIE

Kinderen die opgroeien in twee culturen worden *third culture kids* en *cross-cultural kids* genoemd. Het verschil tussen deze twee begrippen is dat de definitie van *third culture kids* gebaseerd is op de ervaringen van kinderen van expats. *Cross-cultural kids* zijn niet alleen de kinderen van expats, maar ook de kinderen van ouders die om andere redenen niet in hun vaderland wonen. *Third culture kids* vallen dus onder de bredere definitie van *cross-*

cultural kids. Volgens de literatuur zijn kenmerken van *cross-cultural kids* dat ze allemaal zoeken naar een identiteit, dat ze verborgen verliezen hebben en onopgelost verdriet en dat ze de wereld vanuit meerdere invalshoeken kunnen bekijken (Van Reken, 2011, pp. 38-42).

Useem definieert TCKs als kinderen die tussen twee culturen een eigen cultuur hebben gecreëerd. Deze cultuur is de *third culture*. Door migratie bevinden TCKs zich in verschillende transnationale velden. Kinderen van expats zijn bijvoorbeeld onderdeel van het transnationale veld van het bedrijf waar hun ouders bij werken. Mijn informanten zijn onderdeel van de Ghanese diaspora. Kinderen kunnen ook via school verbonden zijn met het land van herkomst, of via de kerk.

De *third culture* is dus het samengaan van twee culturen. Dit sluit aan bij de theorie over transnationalisme: het ontstaan van sociale velden die niet gebonden zijn aan grenzen van de natiestaat. Via de term *third culture* wordt erkend dat meerdere culturen deel uitmaken van het leven van iemand. Om de cultuur van de TCKs goed te bestuderen moet echter niet alleen de *third culture* binnen landsgrenzen worden bestudeerd, maar ook hoe de *third culture* buiten de landsgrenzen tot uiting komt.

Geertz ziet cultuur als een systeem van geërfde concepten die door worden gegeven. In het geval van TCKs worden de concepten vanuit twee culturen doorgegeven. Dit hoeft niet te leiden tot het leven tussen twee culturen, maar eerder tot een samengaan van twee culturen en vervolgens het navigeren tussen deze twee culturen.

De functie van cultuur is volgens Geertz dat het betekenis geeft aan de wereld en de wereld begrijpelijker maakt. Voor TCKs kan cultuur de wereld echter ook verwarrender maken. TCKs kunnen uit twee culturen putten om de wereld om hen heen te verklaren, dit kan voor tegenstrijdigheden zorgen. Third culture kids missen een culture balans (Pollock en Van Reken, 1999, p. 43) waarin ze onbewust weten hoe alles werkt binnen een bepaalde maatschappij en hoe ze daar vervolgens op kunnen reageren.

Ik ben benieuwd hoe de kenmerken van TCKs en CCKs terugkomen bij de Ghanees-Nederlandse jongeren. In paragraaf 6.3 zal ik de concepten van TCK en CCK bekritisieren aan de hand van empirisch materiaal en bespreken waarom de definities wel of niet gebruikt kunnen worden. Hierbij kijk ik ook naar de manier waarop Ghanees-Nederlandse jongeren zich in verschillende sociale velden begeven en op welke manier ze dat doen.

3 GHANEZEN IN NEDERLAND

Veel ouders van de jongeren uit The Church of Pentecost komen uit Ghana. Zij hebben hun opvoeding in Ghana gehad en zijn vervolgens naar Nederland geëmigreerd. In dit hoofdstuk bespreek ik waarom de ouders van de Ghanees-Nederlandse jongeren ervoor gekozen hebben zich in Nederland te vestigen, hoe ze in Nederland zijn gekomen en waar in Nederland ze zich hebben gevestigd. Ook zal ik specifiek ingaan op de omstandigheden van de Ghanezen die zich in Den Haag hebben gevestigd. De omstandigheden van Ghanezen in Den Haag is van belang voor deze thesis, omdat zo inzicht wordt verkregen in de context waarin de Ghanees-Nederlandse jongeren opgroeien. Deze context is van invloed op hun opvoeding.

3.1 GESCHIEDENIS GHANA

Begin vijftiende eeuw kwamen onder andere Portugezen, Nederlanders, Fransen en Britten naar Ghana. De Europeanen werden aangetrokken door de goudhandel. Ghana was niet alleen het centrum van de goudhandel, begin zeventiende eeuw werd het land

ook het centrum van de slavenhandel. Onder andere de Portugezen, Nederlanders, Denen en Britten bouwden forten om hun handelsbelangen in Ghana te kunnen beschermen.

In de tweede helft van de negentiende eeuw kreeg Engeland de macht in Ghana en werd Ghana een Britse kolonie. De slavenhandel maakte in die periode plaats voor handel in palmolie, hout, goud en andere grondstoffen die nodig waren voor de industriële revolutie in Europa. In 1957 kwam er een einde aan het Britse regime in Ghana en werd het land onafhankelijk. Door de Britse overheersing in Ghana is het Engels nog steeds de officieel gesproken taal, maar ook veel traditionele talen worden gesproken (Salm & Falola, 2002, pp. 20-24; Choenni, 2002a, pp. 8-9).

3.2 MIGRATIE NAAR EUROPA

Ghanezen staan bekend als mensen die vaak migreren zowel uit als naar Ghana. Door de afzetting van president Kwame Nkrumah, die Ghana naar onafhankelijkheid had geleid en daarna een autocratie vestigde, in 1966 en de daaropvolgende wisselingen van regimes, verslechterde de Ghanese economie en migreerden veel Ghanezen vanuit Ghana naar Europa (Van Dijk, 2005, p. 355; Onyinah, 2004, p. 2017). Veel Ghanezen voelden zich door het koloniale verleden van Ghana verbonden met Engeland en migreerden daarom naar Engeland. De Engelse regering verscherpte in de jaren zeventig de immigratieregels, hierdoor weken veel Ghanezen uit naar Nederland.

Een tweede periode van migratie kwam begin jaren negentig op gang als gevolg van grote droogte in Ghana, politieke instabiliteit en het uitzetten van meer dan een miljoen Ghanezen uit Nigeria. In eerste instantie waren veel Ghanezen naar Nigeria gevlucht, maar daar mochten ze niet blijven. Na de vestiging van enkele Ghanezen in Nederland kwam de gezinshereniging en gezinsvorming op gang. Door deze vormen van volgmigratie groeide de Ghanese gemeenschap. Een aantal van de geïnterviewde Ghanees-Nederlandse jongeren gaven ook aan dat hun ouders door familieleden in Nederland terecht waren gekomen, vaak doordat broers zich al in Nederland hadden gevestigd en zij vervolgens een aanvraag voor gezinshereniging hadden gedaan. De toename van het aantal Ghanezen in Nederland is dus grotendeels het gevolg van volgmigratie en niet zozeer van asielmigratie (Choenni, 2002a, pp. 11-14).

3.3 GHANEZEN IN DE NEDERLANDSE MAATSCHAPPIJ

3.3.1 DEMOGRAFISCHE GEDEVENS

Een groot deel van de Ghanese migranten had niet de juiste papieren om in Nederland te kunnen blijven. Sommige migranten keerden terug naar Ghana, anderen kozen om te blijven zonder in bezit te zijn van geldige persoonsbewijzen. Doordat een deel van de Ghanezen zonder persoonsbewijs in Nederland verblijft, is het niet te achterhalen hoeveel Ghanezen zich daadwerkelijk in Nederland hebben gevestigd.

In Nederland woonden op 1 januari 2017 23430 geregistreerde Ghanezen. Van dit aantal behoorde 13818 tot de eerste generatie migranten. 9612 behoorde tot de tweede generatie migranten. Van alle Ghanezen waren 3453 tussen de 0 en 10 jaar, 4276 tussen de 10 en de 20, 3596 tussen de 30 en 40 jaar, 3407 tussen de 40 en 50 jaar, 4313 tussen de 50 en 60 jaar, 1596 tussen de 60 en 70 jaar, 86 tussen de 70 en 80 jaar en 8 tussen de 80 en 90 jaar (CBS, 2018). De grootste groep Ghanezen is tussen de 10 en 30 jaar. Hiervan behoort 76% tot de tweede generatie migrant.

De meeste Ghanezen wonen in Noord-Holland en Zuid-Holland. 55% van de Ghanezen woont in Amsterdam. Den Haag is na Amsterdam de stad waar de meeste Ghanezen wonen (Choenni, 2002a, pp. 15-16). In 2002 woonde één op de acht Ghanezen in Den Haag. Dat waren in 2002 2115 Ghanezen (Choenni, 2002b, pp. 3-4).

3.3.2 WERKGELEGENHEID

De groep Ghanezen vormt een relatief onzichtbare groep in de samenleving. Dit komt doordat ze geen overlast bezorgen en vaak werk kunnen vinden. Uit Choenni's (2002a, pp. 11-14) onderzoek voor de Nederlandse overheid blijkt dat de meerderheid van de Ghanezen zich nooit druk heeft gemaakt over het vinden van werk in Nederland. De welvaart van Ghanese gezinnen stijgt langzaam doordat zowel Ghanese mannen als vrouwen betaald werk hebben en één partner soms twee banen heeft. Via hun Ghanese netwerk kunnen Ghanezen in Nederland vaak aan werk komen. Van de Ghanezen die werkeloos zijn, geeft het grootste deel aan dat een slechte beheersing van Nederlandse taal een belemmering vormt voor het vinden van werk.

Ghanezen vinden werk in verschillende branches. Vaak werken ze in de vlees- en vis-industrie, kassentuinbouw of in de schoonmaakbranche. Ook wordt er door Ghanezen veel gehandeld met West-Afrika in bijvoorbeeld auto-onderdelen. Door de handel bevinden Ghanezen in Nederland zich in een transnationaal sociaal veld. De handel zorgt voor het onderhouden van contacten met verschillende mensen en organisaties in het buitenland. Veel vrouwen zijn, net als mannen, actief betrokken bij de handel tussen

Europa en Afrika. Deze handel zorgt voor een belangrijk transnationaal netwerk waarin een gevoel van *being* een belangrijke rol speelt. De netwerken waar ze handel via drijven worden als gewoon ervaren, maar zorgen wel degelijk voor een samengaan van de Europese en Afrikaanse cultuur.

De Ghanese gemeenschap is hecht en goed georganiseerd. Over het algemeen hebben ze een positief imago. Ghanezen staan bekend als ambitieus en als harde werkers. Onder andere in Den Haag zijn er Ghanese kerken, verenigingen, winkels, radiostations en tijdschriften. Door de geslaagde integratie van Ghanezen werden ze in 2000 uitgekozen als voorbeeld van het minderhedenbeleid van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De vraag is of het succes van de Ghanezen komt door succesvolle integratie of doordat ze vanuit eigen beweging deze doelen nastreven. Ghanezen staan er namelijk om bekend dat ze emanciperen op eigen kracht (Choenni, 2002a, pp. 18-21; Van Dijk, 2005, pp. 357-359; Van Dijk, 2000, p. 205).

3.4 GHANESE CULTUUR IN NEDERLAND

Ghanezen blijven eenmaal in Nederland vaak contacten onderhouden met mensen in Ghana, bijvoorbeeld door het sturen van geldgiften. Geld dat verdiend wordt in Nederland wordt naar familie in Ghana gestuurd. Door geldgiften van Ghanezen in Nederland naar Ghanezen in Ghana is een transnationaal sociaal veld ontstaan (Levitt & Glick Schiller, 2004, pp. 1008, 1009 & 1011) waarin Ghanezen in Nederland en in Ghana met elkaar verbonden zijn.

Niet alleen tussen Nederland en Ghana spelen geldgiften een rol, maar ook binnen de Ghanese gemeenschap in Nederland. Door de wederkerigheid van het lenen van geld dient geld als een sociaal bindmiddel voor de Ghanese gemeenschap in Nederland. De geldgiften vinden onder andere plaats tijdens Ghanese begrafenisrituelen, voornamelijk binnen de Akan-cultuur. De meeste Ghanezen in Nederland komen uit deze cultuur (Van Dijk, 2000, pp. 205-207).

Het grootste deel van de Ghanezen is religieus. In Nederlandse kerken konden veel Ghanezen hun eigen cultuur niet verbinden met het geloof. Veel Ghanezen hebben moeite met de ontkerkelijking in Nederland, de vluchtige contacten en het individualistische gedrag. Hierdoor en doordat ze het gevoel hadden niet te worden toegelaten tot de Nederlandse kerken hebben Ghanezen eigen kerken opgericht waarin ze hun cultuur en geloof met elkaar konden verbinden (Choenni, 2002a, pp. 19-20).

De Ghanese kerk is niet alleen een plek waar men samenkomt om God te aanbidden, maar vervult ook een sociale functie. De kerk is een plek waar informatie over onder andere werk, verblijfsdocumenten en psychische hulp wordt verstrekt. Ghanezen die worstelen met vragen of die problemen hebben, worden door de kerkgemeenschap opgevangen (Choenni, 2002a, pp. 22-26). In het volgende hoofdstuk ga ik verder in op de rol die de pinksterkerken spelen bij de Ghanese gemeenschap.

4 THE CHURCH OF PENTECOST

The Church of Pentecost is een Ghanese pinksterkerk die zich in verschillende landen heeft gevestigd. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het ontstaan van de kerk, de opkomst van de kerk in Nederland en de rol die de kerk speelt voor Ghanezen. De Ghanees-Nederlandse jongeren die participeren in dit onderzoek zijn allemaal lid van The Church of Pentecost in Den Haag. Omdat The Church of Pentecost een pinksterkerk is, zullen in dit hoofdstuk ook kenmerken van pinksterkerken in het algemeen besproken worden. Tijdens het afnemen van de interviews kwam naar voren dat het geloof en de kerk een belangrijke plek innemen in hun leven. Het is belangrijk om het gedachtegoed van The Church of Pentecost te beschrijven om de culturele context waar de jongeren zich in bevinden beter te kunnen begrijpen.

4.1 ACHTERGROND VAN THE CHURCH OF PENTECOST

4.1.1 OPRICHTING VAN THE CHURCH OF PENTECOST

Het christendom kwam op in Ghana door de verspreiding van het christendom door zendelingen en missionarissen die met de Europese handelaren mee kwamen naar Ghana. Tegenwoordig is 42% van de Ghanese bevolking christelijk. 30% van de bevolking is islamitisch en 28% hangt één van de inheemse godsdiensten aan. De islam heeft voornamelijk invloed in het noorden van Ghana, het christendom voornamelijk in het zuiden van Ghana (Choenni, 2002a, p. 8).

Pastoor James Mckeown kwam als Ierse missionaris in 1937 naar Ghana. Hij kwam om een groep gelovigen te onderwijzen in de macht van de Heilige Geest. Na enkele afsplitsingen werd de christelijke groep die geleid werd door Mckeown op 1 augustus 1962 The Church of Pentecost genoemd (The Church of Pentecost, z.d.-a; Onyinah, 2004, p. 219).

Mckeown's doel was om de christelijke kerk en de Ghanese cultuur met elkaar te verbinden. Dit deed hij door het Ghanese concept van *Onyankopong*, het bovennatuurlijk wezen dat ver weg was, te verbinden met Jezus. Hij predikte dat *Onyankopong* zich in de gedaante van Jezus onder de mensen had begeven. Ook accepteerde Mckeown dat er in de Ghanese cultuur goede en slechte geesten bestonden. Hij speelde in op het bestaan van deze geesten door te prediken dat de werking van de Heilige Geest en het spreken in tongen zouden voorkomen dat de geesten kwaad zouden doen. Mckeown accepteerde het Ghanese geloof in een leven na de dood en spoorde de Ghanezen aan om zonder hulp van blanken de kerk voort te zetten. Door de acceptatie van de Ghanese gewoontes en doordat Mckeown de Ghanezen zelf de kerk liet leiden kreeg The Church of Pentecost veel aanhangers (Onyinah, 2004, p. 222).

4.1.2 STRUCTUUR BINNEN THE CHURCH OF PENTECOST

The Church of Pentecost is op bestuurlijk niveau goed georganiseerd. In de lokale gemeentes staat de *Presiding Elder* aan het hoofd. Hij zorgt ervoor dat de wensen van de *District Pastor* worden uitgevoerd met behulp van *Elders*, *Deacons*, *Deaconesses*, *Communitées* en *Ministry leaders* in de gemeenschap.

De *District Pastor* staat aan het hoofd van meerdere kerken in een gebied. Door de goede structuur kan informatie zowel verticaal als horizontaal gemakkelijk binnen de kerk worden verspreid (The Church of Pentecost, z.d.-c). De informatie bereikt ook de kerkelijke gemeenschappen die buiten Ghana zijn ontstaan. Hieruit blijkt dat The Church of Pentecost zich in een goed gestructureerde transnationaal sociaal veld bevindt, waarin

het Ghanese bestuur van de kerk in Ghana contacten onderhoudt met besturen van kerken verspreid over de hele wereld.

In juni 2017 was The Church of Pentecost in 92 landen actief en had ongeveer 2,9 miljoen leden. Hiervan waren 947598 kinderen. The Church of Pentecost heeft behalve een kerk ook een Pentecost University College, Pentecost Convention Centre, Pentecost Press Limited, Pentecost Hospital in Accra en meerdere klinieken door heel Ghana, rond de honderd onderwijsplekken, Pentecost Television Station en Pentecost Theological Seminary. De kerk heeft deze organisaties opgericht om iets terug te kunnen geven aan de maatschappij en het christendom te verspreiden onder diegenen die moeilijk te bereiken zijn (The Church of Pentecost. z.d.-e). Door deze organisaties is de kerk op veel plekken aanwezig in Ghana, waardoor ze veel mensen kunnen bereiken en grote invloed kunnen uitoefenen.

4.1.3 THE CHURCH OF PENTECOST BUITEN GHANA

Door de slechte politieke en economische omstandigheden in Ghana gedurende de jaren zeventig emigreerden Ghanezen naar het buitenland, ook leden van The Church of Pentecost. Zij namen het evangelie mee en stichtten buiten Ghana afdelingen van de kerk. De afdelingen in het buitenland worden vanuit Accra gecoördineerd door de *International Missions Director* (The Church of Pentecost, z.d.-b).

In zowel de kerken in Ghana als die daarbuiten wordt de dienst op eenzelfde manier gehouden: aanbidden gaat gepaard met zingen en klappen; het geven van getuigenissen neemt een belangrijke plek in; er wordt gelijktijdig hardop gebeden tot God; het spreken in tongen en het geven van profetieën kan voorkomen; er wordt gebeden voor de mensen die het nodig hebben. De preek is in elke kerk het belangrijkste moment van de dienst. Tijdens de preek worden passages uit de Bijbel gelezen en uitgelegd. Getuigenissen van de leden zorgen ervoor dat de kerkleiders weten wat er speelt binnen de gemeente. Aan het einde van de dienst wordt voor deze mensen gebeden. Er wordt geloofd dat hoe meer er gebeden wordt, hoe beter de kracht van God door zal werken op de mensen en hen zal helpen om het duister te overwinnen (Onyinah, 2004, p. 230).

De pinksterkerken worden steeds meer internationaal georiënteerd en voegen vaak woorden als 'global' of 'international' toe aan hun naam. De Ghanese pinksterkerk profileert zichzelf als een internationale kerk. Ze vestigen zich in de belangrijkste steden

van de continenten om dit internationale karakter te benadrukken (Van Dijk, 2002b, pp. 76-78).

4.2 GEDACHTEGOED VAN THE CHURCH OF PENTECOST

4.2.1 DE LEERSTELLINGEN EN KERNWAARDES VAN THE CHURCH OF PENTECOST

Tijdens mijn interview met *elder* Albert wees hij mij op de kernwaardes en *tenets* of leerstellingen van The Church of Pentecost (z.d.-f). De leerstellingen vormen de basis van de kerk aan de hand van Bijbelteksten. Tijdens de bijbelstudie in de kerk worden de leerstellingen van The Church of Pentecost behandeld. De leerstellingen die tijdens de dienst en interviews het meest naar voren kwamen zijn: het gezag van de Bijbel, het aanvaarden van Jezus als redder, het belang van het avondmaal en de rol van de Heilige Geest. De kernwaardes van The Church of Pentecost die het meeste terugkwamen zijn: het aanbidden van de Heilige Geest, het belang van goed leiderschap, de kenmerken van de kerk cultuur: zelfredzaamheid, trouw, integriteit, kerk discipline, gemeenschap, vrijgevigheid, respect, autoriteit, gevoel van thuishoofden voor alle leden, geheelonthouding van alcohol, tabak en andere harddrugs, monogamie wordt door de kerk opgelegd, net als kuisheid voor het huwelijk.

De leerstellingen en kernwaardes geven de belangrijkste principes van The Church of Pentecost weer. Uit de leerstellingen en kernwaardes blijkt dat de Heilige Geest een belangrijke plek inneemt binnen The Church of Pentecost, dat respect voor autoriteit en bijbelstudie voor de kerk belangrijk zijn. In hoofdstuk zes zullen de kenmerken van The Church of Pentecost aan de hand van empirische gegevens nader toegelicht worden.

4.2.2 TRADITIES

Bij religieuze tradities speelt geld een belangrijke sociale rol. Geld wordt gebruikt om onderlinge relaties aan te gaan en om status te laten zien. Het lid zijn van een kerk kost geld. Van leden van de kerk wordt verwacht dat ze een tiende van hun netto inkomen afstaan aan de kerk. Daarnaast worden collectes gehouden en bijdrages verwacht bij belangrijke ceremonies zoals begrafenissen en huwelijken. Met lid zijn van een kerk verkrijgt je dus een zekere status, omdat je moet kunnen voldoen aan alle betalingen (Van Dijk, 2000, p. 209).

Begrafenisrituelen zijn een belangrijk fenomeen. De pinksterkerken willen echter breken met enkele tradities, zoals de voorouderverering en het gebruik van alcohol

tijdens deze rituelen. Zij leggen de nadruk op zang, dans, muziek en het gebed. De gelddonaties en het omroepen van de bedragen en namen vinden plaats, net als op niet door de kerk georganiseerde feesten. De pinksterkerken leggen de nadruk op globalisering en moedigen leden aan om te breken met lokale tradities. Het onderscheid tussen traditioneel en modern wordt vergeleken met zij en wij en God en de duivel (Meyer, 1998, pp. 316-317). Een minderheid van de Ghanese gemeenschap houdt vast aan de traditionele manier van begrafenisfeesten waar het aanroepen van de voorouders en het gebruik van alcohol gewoon is. De pinksterkerken hebben aspecten van de traditionele begrafenstradities vervangen waardoor de tradities binnen de kerk passen.

De kerk speelt een belangrijke rol in rituelen rondom het huwelijk, de geboorte en de dood. Kerkleiders zien erop toe dat deze rituelen goed worden uitgevoerd. Zij doen onderzoek naar de huwelijkspartners, zijn betrokken bij de bruidsschat en hebben het recht een huwelijk te accepteren of te weigeren. Deze taken hebben de kerkleiders overgenomen van de ouderen in de familie. Leiders van de pinksterkerken gebruiken bij internationale huwelijken hun transnationale contacten om informatie te verkrijgen over toekomstige huwelijkspartners. De kerkleiders zijn door hun contacten vaak veel beter in staat om dit onderzoek te doen dan bijvoorbeeld de ouders van het aanstaande bruidspaar. De formele banden die de kerk in Nederland met die in Ghana onderhoudt zorgen voor een continue sterke connectie tussen beide landen. Door de autoriteit van de kerk kunnen leden in beide landen hun transnationale velden beter benutten (Van Dijk, 2002b, pp. 181-183). In paragraaf 4.4.2.4, 5.2 en 6.2 wordt de rol van kerkleiders bij het aangaan van relaties verder besproken.

4.3 THE CHURCH OF PENTECOST IN NEDERLAND

4.3.1 OPRICHTING PINKSTERKERKEN IN NEDERLAND

Katholieke migranten kunnen in Nederland vaak aansluiting vinden bij de bestaande katholieke kerken, voor protestantse migranten is het lastiger om aansluiting te vinden bij een bestaande kerk. Katholieken vonden hun aansluiting bij de Westerse missiekerken waar ze ook bij aangesloten waren in het land van herkomst. Protestantse kerken worden door migranten vaak als typisch Nederlands en nauwelijks internationaal gezien. De kerken deden zelf weinig moeite om migranten te verwelkomen in hun kerk. Internationale pinksterkerken, zoals die afkomstig uit Amerika, trekken door hun internationale karakter wel migranten aan. Engels en Franssprekende Afrikanen sluiten

zich hierbij aan omdat ze ook lid waren van deze kerk in het land van herkomst, of de organisaties al kenden. Een deel van de migranten die geen aansluiting kon vinden bij een bestaande kerk, heeft een eigen kerk opgericht. Afgelopen jaren hebben voornamelijk Engels en Franssprekende Afrikaanse migranten een eigen kerk opgericht die verbonden is met de kerk in het land van herkomst (Van Dijk, 2000, pp. 200-201; Onyinah, 2004, p. 229).

Vooraf de charismatische pinksterkerken uit Afrika zijn populair onder migranten in Nederland. In de jaren tachtig kwamen deze kerken op in de grote Afrikaanse steden. Ze werden geleid door de opkomende geschoolde middenklasse en kregen veel religieuze, economische en politieke invloed. In Nederland zijn minstens veertig pinksterkerken opgericht, waarvan de meeste door de Ghanese gemeenschap (Van Dijk, 2000, p. 202).

De pinksterkerk The Church of Pentecost heeft meerdere kerken in Nederland. In Nederland bestaat The Church of Pentecost uit vijf verschillende districten, deze districten bestaan uit verschillende Assembly's of gemeenschappen: het district Amsterdam heeft één gemeenschap, het district Amsterdam Noord heeft drie gemeenschappen, het district Den Haag heeft vier gemeenschappen, het district Eindhoven heeft twee gemeenschappen en het district Rotterdam heeft twee gemeenschappen. In totaal zijn er in Nederland dus twaalf gemeenschappen van The Church of Pentecost (The Church of Pentecost, z.d.-d).

4.3.2 COMPLEMENTAIRE EIGENSCHAPPEN VAN DE PINKSTERKERKEN IN NEDERLAND

Ghanezen richtten eigen kerken op, omdat ze in Nederland een autoriteit mistten die zich bezighield met de moraal van de gemeenschap en het op de juiste manier begeleiden van belangrijke rituelen zoals begrafenissen en huwelijken, schrijft Van Dijk (2002a, pp. 90-95). Ghanezen voelden zich vaak ondergewaardeerd in Nederland. Op het werk dat veel Ghanezen doen, zoals schoonmaakwerk of het werk in de kassen, werd door veel mensen neergekeken. Ook zorgde de overheid ervoor dat het voor Ghanezen niet langer mogelijk was om politiek asiel aan te vragen. De aanvraag voor volgmigratie was een lang proces. Voor de Ghanezen voelde het als onrechtvaardig dat ze zoveel moeite moesten doen om papieren te krijgen (Choenni, 2002a, p. 25). De komst van de pinksterkerken zorgde voor meer zelfvertrouwen onder Ghanezen doordat er onderling begrip en acceptatie werd gevonden voor de situatie waarin ze zich bevonden.

De pinksterkerken hebben strikte morele codes en ideologieën, waardoor de Ghanezen precies wisten waar ze aan toe waren. Ook werd in de kerk niet gelet op wat iemand als beroep deed, maar wat iemand zijn idealen waren. De kerk werd een plek van prestige, trots en zelfvertrouwen. Kerkleiders gingen de taken die voorheen werden uitgevoerd door de ouderen overnemen, zoals het begeleiden van rituelen. Door het handhaven van morele codes door de kerk en de begeleiding van belangrijke rituelen ontstond er meer structuur in de Ghanese gemeenschap, die ze eerst misten.

De Afrikaanse kerken in Nederland dienen niet alleen als plek voor religieuze samenkomsten, maar hebben ook een maatschappelijke functie. Het is een plek waar men de eigen taal kan spreken en informatie kan uitwisselen over de Nederlandse samenleving. De leiders van de kerken spelen een belangrijke rol in de informatievoorziening van hun leden. Ze hebben veel invloed op de leden van de kerk en kunnen een grote groep tegelijk bereiken. Waar nodig wordt via de kerk hulp geboden aan migranten, worden contacten opgedaan of kan huisvesting worden geregeld. De kerk is ook een plek waar huwelijken, begrafenissen en doopplechtigheden plaatsvinden. Door hun maatschappelijke rol hebben kerken veel invloed in de Afrikaanse gemeenschappen (Van Dijk, 2000, p. 203).

4.4 DE ROL DIE THE CHURCH OF PENTECOST SPEELT VOOR GHANEZEN

4.4.1 THE CHURCH OF PENTECOST

Opoku Onyinah (2004, p. 218), die zevenentwintig jaar lang een leidinggevende positie heeft gehad binnen The Church of Pentecost waaronder die van voorzitter, schrijft dat The Church of Pentecost zijn leden de mogelijkheid geeft om op een eigen, Ghanese manier God te aanbidden. De kerk geeft volgens hem mensen een gevoel van identiteit en het gevoel ergens deel van uit te maken, het zorgt voor sociale structuren en de kerk geeft steun aan zijn leden om niet het verkeerde pad op te gaan.

Een manier waarop de Ghanese kerk zijn leden ondersteunt is doordat de leden met vragen bij de kerkleiders terecht kunnen, schrijft Van Dijk (2000, p. 208). Veel Ghanezen zijn niet bekend met maatschappelijke organisaties waar ze zich met hun hulpvragen tot kunnen wenden en zoeken daarom de kerkleiders op om over persoonlijke problemen te praten. *Elder* Albert vertelde dat het feit dat de kerkleiders Twi spreken ook een belangrijke reden is dat Ghanezen kerkleiders voor advies benaderen. Ook Van Dijk (2000, p. 203) ziet dat de mogelijkheid om in de kerk de eigen taal te spreken mensen

aantrekt. Maatschappelijk werkers spreken de eigen taal van Ghanezen vaak niet, waardoor de voertaal tijdens een gesprek Engels of Nederlands is. Vooral oudere Ghanezen kunnen zich beter in het Twi uitdrukken en zullen zich daarom eerder tot een kerkleider wenden om over problemen te praten dan dat ze een maatschappelijk werker opzoeken waarvan ze het gevoel hebben dat deze hen niet echt begrijpt.

4.4.2 THE CHURCH OF PENTECOST IN DEN HAAG

4.4.2.1 Drie kerkdiensten

Voor de leden van The Church of Pentecost in Den Haag is het geloof erg belangrijk. Het geloof geeft hen een basis waar ze op voort kunnen bouwen en de kerk geeft hen steun waar nodig.

In The Church of Pentecost in Den Haag worden elke zondag drie diensten gehouden. Eén is de Dutch Assembly, voor jongeren die werken of op school zitten. Deze dienst is in het Nederlands en Engels. De andere dienst is het Pentecost international worship center, daar is de dienst in het Engels. De derde dienst is de Sent Call, daar wordt Twi gesproken. Naar de Sent Call gaan veel ouders van de jongeren die bij de Dutch Assembly aanwezig zijn. Er zijn drie verschillende kerkdiensten, om in te kunnen blijven spelen op de verschillende behoeftes van de leden. Oudere mensen spreekt een dienst in het Twi of Engels vaak meer aan, jongeren een dienst in het Nederlands of Engels.

Kinderen en jongeren gaan, in plaats van naar de dienst, naar zondagsschool of naar de *new converts class*. Hier wordt aan hen geleerd wat van hen verwacht wordt om een kerkdienst bij te kunnen wonen. Op zondagsschool zijn er veel pauzes en zijn de kinderen meer actief bezig. Bij de dienst van de Dutch Assembly moet je de hele tijd luisteren. De *new converts class* is er om de overgang tussen zondagsschool en een reguliere kerkdienst gemakkelijker te maken, kinderen nemen deel aan deze klas wanneer ze hier klaar voor zijn. De kinderen krijgen tijdens de *new converts class* één op één Bijbelstudie. Ze leren op welke plek in de Bijbel de verschillende boeken te vinden zijn en hoe je de Bijbel moet lezen. Ook leren ze hoe je het openingsgebed moet doen, hoe je moet bidden en welke liederen ze wanneer moeten zingen. De jongeren uit de *new converts class* wonen af en toe een reguliere kerkdienst bij. Als ze een dienst bijwonen is dit meestal een helft van de dienst om stap voor stap te wennen.

4.4.2.2 Inspelen op de behoeftes van de jongeren

Jongeren hebben andere behoeftes dan ouderen. The Church of Pentecost probeert hier op verschillende manieren op in te spelen. De dienst van de jongeren begint bijvoorbeeld eerder en tijdens de preek wordt rekening gehouden met het taalgebruik.

De dienst van de Dutch Assembly begint sinds vorig jaar om tien uur, in plaats van om één uur. Volgens *elder* Albert bezochten minder jongeren de kerkdienst toen deze nog om één uur 's middags begon.

Elder Albert: vorig jaar hadden we dan besproken. Dat we... ja eerst hadden we om 13uur. Maar als iemand dan moet werken dan komt ie niet. Ook als iemand eh... gisteravond naar een trouwerij is geweest. Of ergens is geweest dat ie heel moe is. Ja dan wordt ie wakker en die denkt 'ja, als ik om 13uur in kerk ben dan is het tijd en heb ik geen tijd meer om dingen te doen. Dus ze hebben echt liever van de ochtend. Twaalf uur klaar. Ik kan lekker uitslapen, ik kan lekker naar de stad. Of ik kan lekker andere dingen doen.

Op deze manier houdt de kerk rekening met de behoeftes van de jongeren. *Elder* Albert merkt dat de jongeren hierdoor meer betrokken zijn bij de kerk. Ze kunnen nu vaak elke zondag komen in plaats van de éne keer wel en de andere keer niet. In de middag, na de dienst, kunnen ze dan bijvoorbeeld nog werken.

Elder Albert probeert er tijdens de dienst rekening mee te houden dat er jongeren aanwezig zijn van verschillende leeftijden en met verschillende cognitieve niveaus. Hij probeert zo min mogelijk grote woorden te gebruiken in de preek, zodat zijn woorden zo veel mogelijk jongeren bereiken. Doordat de dienst in het Nederlands is en vroeg op de ochtend spreekt de dienst veel jongeren aan.

4.4.2.3 De structuur van de kerkdienst

Een kerkdienst in The Church of Pentecost in Den Haag bestaat uit verschillende vaste onderdelen. De dienst begint altijd met een openingsgebed. Dit gebed opent de dienst. Hierna wordt vaak op muziek de hand geschud. Tijdens de lofprijzing die volgt wordt met de hele gemeente lofliederen gezongen, daarbij wordt bij de meeste diensten gebruik gemaakt van de instrumenten die op het podium staan. Daarna is de aanbidding. Tijdens de aanbidding wordt God groot gemaakt vanuit het hart. De aanbidding wordt gevolgd door *testimonies* waar de jongeren de kans krijgen om te vertellen waar ze dankbaar voor

zijn in hun leven. Dan is de preek waarin een *elder* voorgaat. Het onderwerp van de preek wordt vooraf door de *elder* zelf uitgezocht. Alleen bij speciale gelegenheden zoals met Pasen is er een centraal thema dat in iedere kerk wordt behandeld. Tijdens sommige diensten is er voor de preek een bijbelstudie. De jongeren gaan dan uitéén in twee groepen, een Nederlandse en een Engelse groep, en discussiëren over verschillende passages uit de Bijbel. Tijdens de bijbelstudie worden de leerstellingen van The Church of Pentecost behandeld. De bijbelpassages die besproken worden zijn van toepassing op deze leerstellingen. Zo wordt de jongeren de leerstellingen van The Church of Pentecost bijgebracht. Na de bijbelstudie is de collecte waarin geld wordt ingezameld terwijl er gedanst en gezongen wordt. Dan volgt een aanbidding waarna de dienst wordt afgesloten met de laatste mededelingen.

De dienst duurt twee uren, van tien tot twaalf. Aan het begin van de dienst zijn er vaak niet meer dan een handje vol jongeren. Tijdens de dienst druppelen ze langzaam binnen. Aan het einde zit de zaal vaak vol met ongeveer vijftig jongeren. Opvallend is dat alle jonge mannen vaak rechts zitten van het gangpad en de jonge vrouwen links. Een enkele jonge vrouw zit soms tussen de jonge mannen aan de rechterkant. C en D. vertelden mij dat mannen en vrouwen vroeger apart moesten zitten zodat de vrouwen de mannen niet van de preek konden afleiden, maar dat het tegenwoordig niet meer noodzakelijk is. Toch houden veel mensen uit gewoonte de scheiding aan.

4.4.2.4 De rol van een elder

Elder Albert is sinds twee jaar *elder* bij The Church of Pentecost. Hiervoor was hij *deacon*. Als je *elder* bent, dan ben je dat in alle kerken van The Church of Pentecost over de hele wereld. In al deze kerken heb je het recht om te spreken en mensen te onderwijzen. Als *elder* heb je een adviserende rol, deze rol bereidt je voor om *pastor* te worden. Het is een verantwoordelijke rol, die je van de kerk hebt gekregen.

Als *elder* kun je een taak toebedeeld krijgen, zoals die van jeugdleider. De *elders* die geen specifieke taak toebedeeld hebben gekregen kunnen, net als de andere *elders*, om advies gevraagd worden. Jongeren zijn vrij om te kiezen naar welke *elder* ze toe gaan voor advies. Met de ene *elder* heb je een beter contact dan met de ander. Alle respondenten benadrukken dat ze een goede band met de *elder* erg belangrijk vinden. Alleen wanneer ze zich op hun gemak voelen bij een *elder* zullen ze hem opzoeken voor advies.

Elder Albert vertelt dat jongeren met heel verschillende vragen bij hem komen. De vragen kunnen variëren van onderwijs tot het verven van het haar.

Elder Albert: Soms zijn het emotionele eh... als iemand bijvoorbeeld niet slaagt voor een toets, of als iemand echt hard voor iets heeft geleerd, maar het uiteindelijk niet haalt. Dan zie je echt van oh... diegene is emotioneel gekrenkt, is niet blij. Dus dan zeg je iets tegen diegene. 'Ja weet je... God is met je, soms moet je wel door dingen heen gaan... maar je tijd komt nog wel.' Dan zie je dat diegene gewoon herstelt en emotioneel eh... emotioneel wel weer goed wordt.

Jongeren ervaren steun wanneer ze met een *elder* kunnen praten en hij naar hen luistert.

Ook wanneer een jongere iets wil en de ouder ertegen is, kunnen beiden naar een *elder* toe komen. Autoriteit is erg belangrijk in de Ghanese cultuur. Dit zorgt soms voor conflicten tussen ouders en kinderen. Conflicten ontstaan bijvoorbeeld als de ouder geen uitleg geeft bij een besluit, maar vindt dat het kind de ouder hoort te gehoorzamen. *Elder* Albert geeft aan bij een dergelijk conflict tussen ouder en kind te staan. Hij noemt het zijn plicht om eerlijk advies te geven. Wanneer hij niet de kant van de ouders kiest doet hij dit op een respectvolle manier:

En het kind doet dat omdat ie aandacht wil. In de maatschappij waarin hij leeft. Net als andere mensen wil ik ook aandacht hebben. Dus hoe kan je zorgen dat je kind dat niet doet. Dat is de relatie die je met je kind hebt, dan kun je je kind goed sturen. Als je geen goede band hebt met je kind, als je geen... als je nee zonder uitleg kan geven aan je kinderen dan gaat het niet. Dus dan moet je die ouders ook adviseren.

De *elders* spelen voor jongeren ook een belangrijke rol wanneer ze een relatie krijgen. Wanneer jongeren een relatie krijgen en willen gaan trouwen, stellen ze hun partner voor aan de *elders* in de kerk. De *elders* geven dan advies over hoe ze bepaalde zaken aan kunnen pakken. Ze vertellen bijvoorbeeld dat het goed is om eerst te sparen en wat de taken van een man en de taken van een vrouw in het huwelijk zijn. Vervolgens kom het stel samen bij het *marriage committee* van de kerk. Die gaan kijken hoe de relatie in elkaar zit door de man en vrouw vragen te stellen over hoe ze elkaar kennen, hoe ze het financieel gaan regelen als ze getrouwd zijn en hoe ze zich bij elkaar voelen.

De *elders* doen onderzoek naar beide partners. Op deze manier weten ze of ze goed bij elkaar passen en of beiden klaar zijn voor een huwelijk. Zo wordt de achtergrond van de toekomstige partners nagetrokken om er zeker van te zijn dat zich daar geen narigheid bevindt. Als de *elders* de partners niet geschikt voor elkaar vinden, wordt het huwelijk niet door de *pastor* gezegend. Het onderzoek doen ze voor jou, zodat ze zeker weten dat je een goede partner treft. In hoofdstuk vijf en zes zal ik verder ingaan op rol van kerk bij het huwelijk aan de hand van empirische data.

Samenwonen mag pas nadat het stel getrouwd is. Doen ze dit toch, dan worden ze geschorst door de kerkleiding, want samenwonen is tegen de wil van God en van de kerk. Mensen die geschorst zijn, mogen wel bij de kerkdienst aanwezig zijn, maar zitten achterin en mogen niet aan alle activiteiten deelnemen. *Elder* Albert vindt dit een vorm van discipline. Hierdoor groeit de kerk volgens hem ook, mensen weten precies waar ze aan toe zijn.

4.5 CONCLUSIE

Van Dijk (2000, 203-208; 2002, pp. 90-95) en Onyinah (2004, p. 230) stellen dat The Church of Pentecost op zowel religieus gebied als op maatschappelijk gebied een belangrijke functie vervult voor de Ghanese gemeenschap. De kerk is in Nederland opgericht zodat Ghanezen hun cultuur en religie beide een plek in de kerk kunnen geven, om Ghanezen een gevoel van identiteit te bieden, om belangrijke normen en waarden te handhaven en om rituelen op een juiste manier te kunnen begeleiden. Binnen de kerkgemeenschap wordt ook informatie verstrekt over huisvesting en het vinden van werk. Wanneer Ghanezen advies willen over persoonlijke vragen, of deze religieus zijn of niet, kunnen ze een beroep doen op de *elders* in de kerk. Door de maatschappelijke rol van de kerk heeft deze veel invloed in de Ghanese gemeenschap.

5 GHANEES-NEDERLANDSE JONGEREN IN DEN HAAG

Om de opvoeding van kinderen te bestuderen doen antropologen onderzoek naar de sociale relaties die kinderen opbouwen, de dagelijkse activiteiten die kinderen ondernemen en naar de culturele idealen of gedragingen van de kinderen (LeVine en New, 2008, pp. 2, 51-52). Om inzicht te krijgen in de opvoeding van de Ghanees-Nederlandse jongeren wordt daarom in dit hoofdstuk in de categorie sociale relaties de thuissituatie, de relatie van de jongeren met hun ouders en de ervaringen met liefdesrelaties en het huwelijk besproken. In de categorie dagelijkse activiteiten wordt informatie over school, werk en vrije tijd van de jongeren beschreven. In de categorie culturele idealen of gedragingen wordt de relatie die de jongeren hebben met zowel de Ghanese gemeenschap in Den Haag als in Ghana en het toekomstbeeld van de jongeren beschreven. De verschillende onderwerpen zal ik beschrijven aan de hand van empirisch onderzoek waarbij ik de jongeren heb gevraagd naar hun eigen ervaringen met hun opvoeding. De interviews ga ik vervolgens inductief en deductief analyseren, waarna ik de resultaten koppel aan literatuur.

5.1 THUISSITUATIE

Ghanezen blijven vaak bij hun ouders wonen totdat ze gaan trouwen. Uit huis gaan betekent volgens respondenten B. en C. of dat de thuissituatie niet goed is, of dat de ouders heel open zijn. Volgens *elder* Albert is het geen probleem als mensen op zichzelf gaan

wonen, maar wordt dit meestal niet gedaan. Alleen wanneer het voor de studie noodzakelijk is gaan Ghanese jongeren op zichzelf wonen. Dit blijkt ook uit de gehouden interviews. Eén van de negen respondenten woont op zichzelf. Dat ze op zichzelf woont, is omdat haar ouders voor hun werk overgeplaatst werden en zij voor school in het andere land moest blijven.

C. geeft aan dat haar moeder het op dit moment niet erg zou vinden als ze op zichzelf zou willen wonen, maar dat ze liever heeft dat ze thuisblijft totdat ze trouwt. H. woont nu nog bij haar ouders, maar zou als ze werk heeft wel op zichzelf willen wonen. Haar ouders zouden het daar volgens haar wel moeilijk mee hebben. B. vult aan dat het met eer te maken heeft, hun ouders vinden het niet prettig wanneer andere mensen denken dat zij hun kind niet goed hebben opgevoed.

5.1.1 RELATIE MET OUDERS

5.1.1.1 Begrip en onbegrip

Er is een duidelijk onderscheid te maken in de relatie die de respondenten met hun ouders hebben. De ene helft geeft aan een goede relatie met beide ouders te hebben waarbij de ouders de jongeren vaak goed begrijpen en ze goed met de ouders kunnen praten. De andere helft zegt niet alles met hun ouders te kunnen bespreken en heeft het idee dat hun ouders hen vaak niet begrijpen. De mate van begrip van de ouders hangt ook van het onderwerp af. Alle jongeren geven aan goed met hun ouders over de studie en het werk te kunnen praten. Over relaties praten met hun ouders is voor veel jongeren moeilijker. De meerderheid van de jongeren vindt het makkelijker om iets aan hun moeder te vertellen. Dit omdat hun moeder net als zij ook een vrouw is en door dezelfde levensfases is gegaan. Ze bespreken vaak pas iets met hun vader als dat echt nodig is.

De moeder wordt door de jongeren over het algemeen als meer begripvol gezien dan de vader. Vaders reageren vaak heftiger, bijvoorbeeld als er iets met een jongen is gebeurd. Ook komt naar voren dat vaders situaties niet altijd serieus nemen die voor de jongeren wel van belang zijn, zoals ruzies met vrienden. In deze ervaringen van de jongeren wordt de vader als meer autoritair gezien dan de moeder, die als meer begripvol wordt gezien. Volgens Nyarko (2014, pp. 236-237) is dit een kenmerk van de genderrollen binnen een Ghanees gezin.

Volgens D. ben je gezegend als je met je ouders kunt praten over belangrijke dingen. Er zijn volgens haar niet veel ouders die echt met je willen praten en je willen adviseren. Veel van haar vrienden stellen bijvoorbeeld iemand pas na jaren daten aan hun ouders voor. Dat niet alle ouders echt met hun kinderen willen praten en willen adviseren, kan komen door de hiërarchische structuur die in Ghana erg belangrijk is. Ouderen staan, zo schrijven Salm & Folola (2002, pp. 126-127, 138) hoger op de sociale ladder dan kinderen. Van kinderen wordt verwacht dat ze hun ouders zonder tegenspraak gehoorzamen. Hierdoor kunnen kinderen het gevoel krijgen dat ze niet begrepen worden door hun ouders. Ook *elder* Albert bevestigt het gevoel van onbegrip dat kinderen voelen wanneer hun ouders ze een antwoord geven op een vraag zonder verdere uitleg te geven bij dit antwoord. De jongeren zijn gewend aan de manier waarop hun ouders hen te woord staan. Wanneer hun ouders geen uitleg geven bij een antwoord wordt dit niet meteen als problematisch ervaren. Veel jongeren accepteren uit respect voor hun ouders het antwoord. Ze vertellen wel dat meer uitleg bij een antwoord voor meer begrip zorgt.

5.1.1.2 Respect

Alle jongeren gaven aan dat ze respect voor hun ouders erg belangrijk vinden. Zij spreken hun ouders aan met u spreken of noemen ze eerst mama of papa en vervolgens de naam. A. merkt tijdens haar stage dat deze vorm van respect ook voor haar erg belangrijk is.

A.: Eh, ik loop stage bij (naam bedrijf) dat is in (plaatsnaam). Ik loop daar stage als ondersteuning van (beroep). En op de werkvloer, ik moet daar zo om denken, spreek ik heel vaak mensen aan met u en ik ben zo bescheiden. En dat vinden hun zo... 'Hé A. joh zeg gewoon je'. Maar ik ben dat zo gewend. Maar zij vinden dat wat afstandelijk ofzo. Geen u dus. Ja, dat is anders.

A. geeft aan dat wat voor haar een teken van respect is, door andere mensen als afstandelijk wordt opgevat. Ook andere jongeren ervaren dat u zeggen tegen, vaak oudere, collega's niet altijd gewaardeerd wordt, hoewel respect voor ouderen in de Ghanese cultuur de norm is omdat oudere mensen door hun levenservaring veel kennis hebben verkregen (Nyarko, 2014, p. 234). Vanuit de Ghanese cultuur is het de jongeren dus aangeleerd om u te zeggen, terwijl in de Nederlandse cultuur mensen elkaar sneller tutoyeren. Het is voor de jongeren onduidelijk wanneer ze u kunnen gebruiken, doordat

hen niet één cultuur is aangeleerd. Pollock en Van Reken (1999, p. 43) noemen dit een voorbeeld van situaties waarin TCKs zich kunnen bevinden.

5.1.1.3 Huishoudelijke taken

Het helpen van ouderen en ook de ouders is erg belangrijk (Salm & Folola, 2002, pp. 126-127). Dit uit zich bij de Ghanees-Nederlandse jongeren in het brengen van de ouders naar de kerkdienst, wat veel van de jongeren die aanwezig zijn bij de dienst doen, en het helpen in het huishouden. In dit onderzoek zijn alleen jonge vrouwen geïnterviewd. Daardoor wordt de verdeling van de huishoudelijke taken hier alleen vanuit hun perspectief beschreven. Het is de vraag of jonge mannen de verdeling van huishoudelijke taken op eenzelfde manier ervaren als de jonge vrouwen dat doen.

Alle geïnterviewde jongeren gaven aan mee te helpen in het huishouden. H. ziet bij haar thuis geen verschil tussen de taken die zij en haar broer doen. B., C. en I. ervaren dat zij door hun ouders sneller worden gevraagd om mee te helpen in het huishouden dan hun broertjes:

B.: Ja, gewoon eh afwassen, dingen schoonmaken. Maar bijvoorbeeld als mijn moeder thuiskomt en er ligt een beetje rommel. 'Ja B. jij hebt niet schoongemaakt!' Terwijl ik gewoon ja van school kom of van werk en dan zit ik gewoon op m'n kamer en ik heb gewoon niets gedaan. Ik heb niets aangeraakt. Ik heb niets gegeten. Er staat misschien wel een berg afwas, maar dat heb ik niet gedaan. Dan hebben mijn broertjes gegeten en zij hebben het daar achtergelaten. Mijn moeder zegt dan: 'ja ik kom van werk en je weet dat ik een schoon huis wil' en dan zeg ik tegen m'n moederen 'ja dat heb ik niet gedaan'. Ik ben niet eens in de keuken geweest, dus ik heb het niet gezien.

Als antwoord op de vraag hoe het kan dat zij als jonge vrouwen eerder op deze taken aangesproken worden dan de jonge mannen antwoordt C.:

Ja, ja omdat zij gewoon een vrouw is en onze ouders proberen ons zo op te voeden dat wij straks als wij getrouwd zijn ook het huishouden gewoon op ons nemen. En dat wij dus eh regelen dat het huis gewoon schoon, netjes en eh ja.

Deze ervaringen sluiten aan bij wat Salm & Folola (2002, pp. 129, 130-141) schrijven over de verantwoordelijkheden in het huishouden van meisjes ten opzichte van jongens in Ghanese gezinnen. Meisjes hebben vaak meer verantwoordelijkheden dan jongens. De meisjes worden huishoudelijke taken aangeleerd zodat ze later ook de huishoudelijke taken op zich kunnen nemen. J. vertelde dat ze ook genoeg jongens kent die meehelpten in het huishouden en koken, maar dat de meeste taken toch op de vrouwen terecht komen. De geïnterviewden snappen dat het voor later goed is om te weten hoe je een huishouden leidt, maar vinden het oneerlijk wanneer zij de troep die hun broertjes gemaakt hebben op moeten ruimen. Hun ouders vinden het normaal dat de vrouwen in huis zich over het huishouden ontfermen. De jongeren die ik heb geïnterviewd vinden het minder vanzelfsprekend dat zij eerder voor deze taken opdraaien dan de jongens thuis. Hier is een verschil in denken zichtbaar tussen wat de ouders vanzelfsprekend vinden en wat de kinderen vanzelfsprekend vinden. Dit verschil is te verklaren aan de hand van de verschillende culturen waarin de ouders en kinderen zijn opgegroeid. De ouders zijn de Ghanese cultuur gewend, waar een onderscheid in taken tussen mannen en vrouwen voorkomt. De kinderen zijn de Nederlandse cultuur gewend, waarin ze meer de gelijkheid tussen mannen en vrouwen meekrijgen.

5.1.1.4 Conclusie

De relatie die de jongeren met hun ouders hebben is verschillend. Sommige jongeren ervaren hun ouders als begripvol, anderen niet. Het ervaren van de ouders als onbegripvol ontstaat onder andere wanneer Ghanese ouders antwoorden op vragen geven zonder verdere uitleg en er vervolgens van uit gaan dat de kinderen gehoorzamen. Dit is ook een kenmerk van de autoritaire relatie tussen ouders en kind. Over het algemeen wordt door de jongeren meer autoriteit van de vader ervaren dan van de moeder waardoor de moeder als meer begripvol wordt gezien.

De jongeren wordt aangeleerd om respect te hebben voor ouderen en dus ook voor hun ouders. Dit gebeurt onder meer door hen met u of met een andere beleefdheidsvorm aan te spreken. De jongeren ervaren dit als prettig en vinden het lastig om in andere situaties ouderen niet met een beleefdheidsvorm aan te spreken.

Een aantal vrouwelijke respondenten ervaart dat zij meer moeten doen in het huishouden dan hun broers of broertjes. Ze snappen dat zij op deze manier door hun ouders worden voorbereid op het runnen van een huishouden in de toekomst, maar

vinden het soms oneerlijk dat hun broertjes niet altijd mee hoeven te helpen. Zij hebben een andere visie op de rol van de vrouw in het huishouden dan hun ouders.

5.2 LIEFDESRELATIES EN HUWELIJK

5.2.1 PRATEN OVER RELATIES, MENSTRUATIE EN SEKS

Oorspronkelijk was ik niet van plan om een paragraaf te wijden aan relaties, menstruatie en seks. Ik was meer geïnteresseerd in de manier waarop Ghanees-Nederlandse jongeren iemand aan hun ouders zouden voorstellen. Vanuit deze vraag ontstonden echter niet alleen gesprekken over relaties, maar ook over menstruatie en seks. Doordat meerdere jongeren die ik interviewde deze onderwerpen ter sprake brachten, bleek dat deze onderwerpen de jongeren bezighouden. Daarom heb ik besloten er een paragraaf aan te wijden.

Voor Ghanezen is het belangrijk om later te trouwen en kinderen te krijgen. De Ghanees-Nederlandse jongeren worden ook met dit idee opgevoed. Het huwelijk is belangrijk omdat geloven in God, doen is wat God van je vraagt. *'God is the one who created marriage'* vertelt *elder* Albert. Volgens hem heeft God het huwelijk voor de mens gemaakt en is het daarom belangrijk dat het ook uitgevoerd wordt. Uiteindelijk is het wel je eigen keuze om te trouwen, maar mensen willen God volgen en daarom trouwen ze. 'Eén man, één vrouw, één familie bouwen, dat is wat ze willen.'

Hoewel het huwelijk voor Ghanezen erg belangrijk is, wordt er door ouders weinig met hun kinderen over relaties gepraat, over seks wordt al helemaal niet gesproken. Veel jongeren vinden het ook 'awkward' om hier met hun ouders over te praten. Als het wel aan bod komt, wordt het op een lacherige manier gebracht.

B: Wat ik heb gemerkt is dat meestal rond je 16e ofzo dan ga je met je ouders over dat soort dingen praten. Maar het ligt wel... ja... het is meer, kijk bij mijn ouders is het meer van op een lacherige manier, van heel oppervlakkig. Dat ze dan zegt van ja en dan ga je trouwen en dit dat en dit dit, maar niet echt diep van... oh...

C: Jaha. Omdat we misschien gewoon vanaf het begin. Nu hebben we het meegekregen van het begin toen wij misschien zes, acht, twaalf ofzo eh... werden dan wordt, het wordt alleen maar. Oh ja als je je eerste menstruatie hebt gehad, bij de meiden is het zo van hé ja nu ben je een vrouw en moet je oppassen met de

jongen. Klaar, en niet van ja als je met een jongen gaat, dan dit doet of dat doet. Dan dit of dat. Echt niet diep gewoon. Soms dan doen ze gewoon oppervlakkig van dit is het en niet dieper van eh. Kijk uit met de gevolgen ervan. Ja een beetje van oh ja... je menstrueert, dus nu kan je zelf een kind baren. Of nu kan je wel zwanger raken.

B: mijn moeder heeft helemaal niet gezegd, maar mijn moeder weet zeg maar dat we seksuele voorlichting kregen op school. Dus we wisten het al. Dus ze dacht van ja jullie weten toch alles al dus... mijn moeder zegt ook verder niets over.

D: the only way like... stay a virgin. Be like, be careful.

E: er zijn zaken bij ons die heel erg eh, gesloten zijn. Kijk bijvoorbeeld eh... kijk ik weet niet hoe ik, ik weet niet meer hoe ik bijvoorbeeld ongesteld ben geworden. Maar ik weet dat ik daar echt nog nooit volgens mij van gehoord had totdat het gebeurde en toen was het van ja dat is het (...). Dat soort dingen. Van die vragen: 'je bent niet zwanger hè? Je bent niet zwanger hè? Oh je bent zwanger hè?' Dat ik denk van: NEE! Het verste dat je kan gaan is dat ze gaan praten met jou over relaties en zo en dat ze zeggen van 'ja als je iemand vindt breng de persoon dan wel thuis'. Over seks wordt gewoon niet gespro.. ik weet niet hoe, kijk, ik ben nog niet getrouwd, dus ik weet niet tot hoe ver mijn ouders zouden gaan ehm... om daar over te praten dus. Stel je voor ik ben nu in die verlovingfase dat ze dan daarover zullen praten. I don't know. Ik denk het niet.

Uit de interviews met de jongeren blijkt dat hoewel er thuis weinig over seks gesproken wordt, dit wel een belangrijk onderwerp is. Ouders wijzen hun kinderen er op dat ze maagd moeten blijven tot het huwelijk. Dit is ook een kernwaarde van The Church of Pentecost (z.d.-f). Dat ouders de maagdelijkheid benadrukken kan, behalve om religieuze redenen ook te maken hebben met een angst voor zwangerschap. De moeder van respondent E. vraagt vaak aan haar dochter of ze niet zwanger is. Dit kan te maken hebben met het feit dat de ouders voor een betere toekomst van hun kinderen naar Nederland zijn gekomen. Het op jonge leeftijd ongetrouwd zwanger worden zou afbreuk kunnen doen aan de toekomstvisie van de ouders voor de jongeren. De ouders willen dus niet dat hun dochters zwanger worden, maar ze willen ook niet praten over seks. Doordat al mijn

respondenten jonge vrouwen zijn, weet ik niet hoe ouders met hun zoons over seks praten. Ik vraag me af of de ouders hun zoons er ook aan blijven herinneren dat ze maagd moeten blijven tot het huwelijk.

De jongeren vinden het 'awkward' om met hun ouders over relaties en seksuele voorlichting te praten. Het maakt niet uit of het met de vader of moeder wordt besproken, bij beiden wordt het als ongemakkelijk ervaren. Veel ouders beginnen er ook niet over met hun kinderen. Zij vertellen alleen oppervlakkig dat ze wanneer ze menstrueren zwanger kunnen worden, verder niet. Op school krijgen de jongeren wel seksuele voorlichting. De ouders weten dit en vinden het fijn dat zij hier niet met de jongeren over hoeven te praten. Dit is een verschil tussen de Ghanese cultuur waarin niet over seks gepraat wordt en Nederlandse cultuur, waarin opener over seks gepraat wordt en seksuele voorlichting op veel scholen een standaard onderwerp is.

5.2.2 DATEN

Wanneer de jongeren een relatie zouden krijgen met iemand zouden ze diegene niet snel voorstellen aan hun ouders. Volgens D. is het zo dat 'in christianity you don't date to just date. You date to actually start a family and marry'. J. heeft een relatie, maar ze heeft dit nog niet aan haar ouders verteld. Haar ouders zijn volgens haar wel makkelijk, maar ze wacht liever nog even af hoe het loopt. Ze wil haar ouders ook geen pijn doen, mocht de relatie uit gaan. Volgens F en I is het belangrijk om zo snel mogelijk eerlijk te zijn tegenover je ouders, voordat ze het van iemand anders horen. De jongeren wonen nog thuis. Wanneer ze beginnen met daten spreken ze eerst met de jongen af als vrienden. Hun ouders vertellen ze dan ook dat ze met een vriend iets gaan doen. Vaak hebben ouders dan al door dat er meer speelt. Voor jonge vrouwen is het lastig om vrienden te zijn met een jonge man, zonder dat daar meer achter gezocht wordt dan alleen vriendschap.

De ouders van de jongeren sporen hen aan om een partner te vinden, blijkt uit de interviews. De moeder van H. zegt vaak: 'Je bent al bijna 23, het is nu wel tijd om eehh...'. Daarmee bedoelt haar moeder dat het tijd is om een geschikte man te vinden. Het heeft niet alleen met de Ghanese cultuur te maken, ook het christelijk geloof speelt een grote rol in de kijk van de jongeren op relaties, zoals ook E. aangaf: 'Maar het is echt eh... ja... niet alleen qua onze cultuur, maar je weet dat we ook gelovig zijn. Dus dat is ook heel erg verbonden aan ons zoals we zijn'. D. vertelt dat je je relatie ook voorstelt aan de *pastor* in

de kerk. De ervaringen van de jongeren met de rol die de kerk speelt bij het aangaan van een liefdesrelatie bespreek ik in het volgende hoofdstuk.

5.2.3 CONCLUSIE

Het huwelijk wordt door zowel de ouders als de jongeren als belangrijk gezien. De jongeren worden door hun ouders ook aangespoord om te trouwen en om tot het huwelijk maagd te blijven. Praten over de inhoud van een relatie, wat voorafgaat aan een huwelijk, doen de jongeren en hun ouders bijna niet. De jongeren vinden het niet erg dat hier alleen oppervlakkig over gesproken wordt. Wanneer een jongere een relatie krijgt, zal diegene met wie zij aan het daten is pas aan de ouders worden voorgesteld als de relatie een serieuze toekomst heeft.

5.3 SCHOOL, WERK EN VRIJE TIJD

School en werk is erg belangrijk voor de Ghanees-Nederlandse jongeren. Tijdens de interviews kwam naar voren dat acht van de negen jongeren een opleiding volgen en daarnaast werken. De andere jongere heeft haar opleiding afgerond en is aan het werk. Veel jongeren studeren fulltime en werken daarnaast gemiddeld vijftien uur.

5.3.1 SCHOOL

De ouders van de jongeren vinden educatie erg belangrijk. De ouders van B. zeggen wanneer ze het over school hebben: 'ik ben niet hier naar Nederland gekomen doordat jij eh... niet naar school kan gaan en kan doen wat je wilt'. 'Als ik kon doen wat jij deed zou ik alles opschrijven, alles opschrijven wat de leraar zei'. Volgens B. heeft elk migrantenkind dat weleens gehoord. E, F en I. vertellen ook dat hun ouders vaak zeggen dat ze veel moeite hebben moeten doen om te krijgen wat ze nu hier hebben en om het gezin te kunnen onderhouden. Hun ouders zouden voor hun kinderen willen dat ze later geen moeite hebben met het onderhouden van zichzelf. School komt voor de ouders op de eerste plaats, als er dan nog tijd over is kan die opgevuld worden met andere dingen.

Hoewel de ouders van de jongeren het erg belangrijk vinden dat hun kinderen het goed doen op school gaven twee respondenten aan dat hun ouders het belangrijker vinden dat ze iets doen wat ze leuk vinden. Of dat studeren of werken is maakt volgens hen niet uit. Zelf vinden de jongeren het net als hun ouders belangrijk om hun studie af te maken zodat ze kans hebben op een goede baan en daardoor op een goede toekomst.

Op school merken de jongeren dat er een verschil is tussen christelijke klasgenootjes en niet christelijke klasgenootjes.

B: Maar ik zeg niet echt veel erover hoor.

C: Nee ik ook niet, want je laat iedereen gewoon. Je weet gewoon dat is die persoon en je weet wat jij bent. Je houdt je meer bij jezelf. Niet dat ik zo zeg van oh dat mag niet.

B: Ja nee, nee

C: Nee dat doe ik niet.

B: Dan ben je gewoon awkward. Het is meer van dat je jezelf dan een beetje afsluit van ehm... als het op die punten aankomt. Dat je gewoon meer op jezelf gaat van eh... ik doe niet mee bijvoorbeeld. Gaan jullie maar.

B. en C. gaan niet in discussie, maar kiezen ervoor om zelf niet mee te doen wanneer er dingen gebeuren waar ze op basis van hun geloof niet achter staan. Alle respondenten zeiden dat ze op deze manier zouden reageren. Klasgenootjes direct aanspreken vinden ze ongemakkelijk. H. vertelde dat ze wanneer er iets gebeurt waar ze niet achter staat, ze dit achteraf alsnog met de betreffende persoon bespreekt.

5.3.2 WERK EN VRIJE TIJD

De Ghanees-Nederlandse jongeren gaan allemaal naar school en werken daarnaast. Ze geven aan weinig vrije tijd te hebben. Als ze tijd hebben, gaan ze graag shoppen, een stad bezoeken, een weekendje weg of afspreken met vrienden. Eén respondent gaf aan graag te sporten in haar vrije tijd. Geen één van de respondenten gaf aan uit te gaan in het weekend, dit kan verklaard worden doordat volgens The Church of Pentecost (z.d.-f) christenen geen alcohol mogen drinken. Twee respondenten gaven aan dat ze in hun vrije tijd graag naar feestjes gaan. Dit zijn dan trouwfeestjes of andere feesten van de kerk. Choenni (2002a, pp. 18-21) beschrijft in zijn rapport dat Ghanezen bekend staan als ambitieuze en harde werkers en dat ze emanciperen op eigen kracht. Deze mentaliteit is bij de jongeren ook merkbaar. Ze zijn erg gedreven en hebben een duidelijke visie.

5.3.3 CONCLUSIE

De Ghanees-Nederlandse jongeren vinden het zelf belangrijk om naar school te gaan en te werken. Hierdoor creëren ze mogelijkheden voor hun toekomst. Ook hun ouders vinden

dit erg belangrijk. Veel Ghanese ouders zijn naar Nederland geëmigreerd om te zorgen dat hun kinderen een goede toekomst krijgen. Door school en werk houden de jongeren weinig vrije tijd over.

5.4 DE GHANESE GEMEENSCHAP

5.4.1 DE GHANESE GEMEENSCHAP IN NEDERLAND

5.4.1.1 Familie?

De Ghanezen die zich in Nederland gevestigd hebben, hebben veel contact met elkaar. In de gemeenschap worden ouderen vaak *auntie* of *uncle* genoemd. Mensen van dezelfde leeftijd noemen elkaar *brother* en *sister*.

E: Ik heb eehm... op school kijk daar zitten niet alleen Ghanezen. Maar bijvoorbeeld gewoon ja de kerk enzo en gewoon mensen ik ken van andere kerken, niet per se je eigen, ken ik wel veel Ghanezen. Ik ben wel echt in de community, alleen ik ben. I wouldn't know wie echt mijn familie is. Iedereen is je oom en tante zeg maar.

In *Correlates of parental control and autonomy support in an interdependent culture: A look at Ghana* beschrijven Marbell en Grolnick (2013, pp. 81-82) dat Ghanezen van ongeveer dezelfde leeftijd die tot dezelfde *extended family* behoren elkaar met 'broer' en 'zus' aanspreken, ongeacht de relatie die ze met elkaar hebben. E. vertelt dat ze niet weet wie haar echte bloedverwanten zijn, maar dat ze iedereen in de Ghanese gemeenschap als familie ziet. Andere respondenten bevestigen dat de Ghanese gemeenschap eigenlijk één grote familie is en dat iedereen elkaar kent. De Ghanese gemeenschap fungeert in dit geval als een *extended family*.

5.4.1.2 Vrienden

Veel van de Ghanees-Nederlandse jongeren hebben vrienden in de Ghanese gemeenschap. Ze geven aan dat hun Ghanese vrienden hen vaak beter begrijpen dan vrienden die afkomstig zijn uit een andere cultuur. Wanneer ik de Ghanees-Nederlandse jongeren vroeg hoe hun vriendengroep er uitzag, vertelden alle respondenten mij dat ze niet alleen Ghanese vrienden, maar ook vrienden buiten de Ghanese gemeenschap hadden.

Ik kreeg het idee dat andere mensen van hen verwachten dat ze Ghanese vrienden hebben door hun *ascribed identity*, maar dat ze zelf proberen om deze verwachting te ontkrachten door te wijzen op hun *achieved identity*. Volgens Cadge en Davidman (2006, pp. 23-25) is de *achieved identity* de identiteit die mensen zelf kiezen en uitdragen. Hier zou dat betekenen dat de jongeren niet willen dat mensen denken dat ze alleen Ghanese vrienden hebben en daarom actief benadrukken dat ze ook vrienden hebben die niet Ghanees zijn. Een andere reden kan zijn dat ik niet Ghanees ben en dat ze daarom sneller geneigd zijn te vertellen dat ze ook niet-Ghanese vrienden hebben.

Binnen de Ghanese gemeenschap wordt door de gedeelde normen en waarden onderling meer begrip ervaren. Ook C. ervaart dat haar Ghanese vrienden haar vaak beter begrijpen dan vrienden die niet Ghanees zijn:

Ja omdat ze misschien niet snappen. Bijvoorbeeld vanuit geloof als je, als je met iets zit ofzo dan kun je gewoon even vragen van hé hoe is het bij jullie bijvoorbeeld wat gaan jullie doen, hoe denken jullie daarover. En het is makkelijker voor te leggen aan die vriendin dan aan iemand van buiten dan krijg je gewoon heel ander advies.

5.4.1.3 'It takes a village to raise a child'

In Nederland wordt de Ghanese gemeenschap als minder hecht ervaren dan in Ghana. C. die een aantal jaar in Ghana heeft gewoond, ziet het principe van 'it takes a village to raise a child' uit Ghana in Nederland in mindere mate terugkomen. In Nederland bemoeien Ghanezen zich minder met elkaar dan in Ghana. In Ghana leven families samen in een huis en is het een komen en gaan van familie. In Nederland zijn mensen volgens de jongeren meer binnen. Ze gaan werken en komen dan thuis, bij de *nuclear family* en niet bij de *extended family*.

De Ghanese gemeenschap in Nederland is voor veel Ghanezen wel vertrouwd. Iedereen kent elkaar en weet elkaar te vinden. G. merkt dat haar moeder veel minder

bezorgd is wanneer G. met een Ghanese vriend iets gaat doen dan wanneer G. met een (land in Zuid-Amerika) vriend iets gaat doen.

Als ik bijvoorbeeld met mijn (land in Zuid-Amerika) vriend ergens heen ga is het van: wat gaan jullie, doen, waar gaan jullie heen, hoe laat kom je terug. En als ik met een Ghanese vriendin iets ga doen: oh nee oké is goed.

5.4.1.4 Being en belonging

Zelf zouden de jongeren de band die ze met de Ghanese gemeenschap hebben niet als belangrijk omschrijven. Aan de antwoorden die ze geven op vragen over vrienden, hun vrije tijd en hulpvragen merk ik echter dat ze sterke banden met de Ghanese gemeenschap onderhouden. Het kan zijn dat ze deze banden als vanzelfsprekend zien waardoor ze het belang voor zichzelf er niet van inzien.

De geïnterviewde jongeren geven aan beter begrepen te worden door hun Ghanese vrienden dan door vrienden met een andere afkomst, ze nemen vaak deel aan activiteiten binnen de Ghanese gemeenschap en met hulpvragen geven ze aan zich tot Ghanese vrienden, de kerkleiders of de ouders te wenden. Levitt en Glick Schiller (2004, p. 1010) noemen het op deze manier het deel uitmaken van een sociaal veld het gevoel van *being*. Uit de antwoorden op de vragen van de jongeren blijkt dat de Ghanese gemeenschap wel belangrijk is voor Ghanees-Nederlandse jongeren, maar zelf zouden ze dat niet zo verwoorden. Dat de jongeren zelf niet zouden aangeven dat de Ghanese gemeenschap belangrijk voor hen is, kan komen doordat ik Nederlands ben en ze daardoor eerder geneigd zijn het belang van de Ghanese gemeenschap af te zwakken dan wanneer iemand van Ghanese afkomst ze dezelfde vraag zou stellen.

De Ghanese gemeenschap speelt dus een belangrijke rol in het leven van Ghanees-Nederlandse jongeren. Het is de vraag hoe *being* en *belonging* in de Nederlandse cultuur van belang is voor de jongeren. Dit onderzoek is meer gericht op de rol die *being* en *belonging* van de Ghanese cultuur speelt voor Ghanees-Nederlandse jongeren. Naar rol van de Nederlandse cultuur voor jongeren is tijdens de interviews niet expliciet gevraagd en het kwam ook niet expliciet naar voren tijdens de interviews.

5.4.1.5 'Gossiping'

Binnen de Ghanese gemeenschap is bijna iedereen bekend met elkaar, dit heeft voor en nadelen. Het voordeel is dat er een mate van sociale controle is en dat het makkelijker is om iemand om hulp te vragen wanneer nodig. H. woont in een wijk waar niet veel andere Ghanezen wonen. Ze denkt dat een rustige wijk beter is om in te worden opgevoed, want dan wordt je minder beïnvloed. In Ghanese wijken wordt volgens H. ook meer op elkaar gelet. Van 'hé ik heb je dochter daar en daar gezien'. H. voelt zich wel Ghanees, maar vindt dat niet iedereen haar hoeft te kennen en dat zij niet iedereen hoeft te kennen.

Het gevolg van een hechte gemeenschap is dat iedereen elkaar kent waardoor er automatisch ook meer op elkaar gelet wordt. De jongeren ervaren dat wat je doet binnen de gemeenschap verder wordt verteld. *Gossip* is volgens veel jongeren een kenmerk van de Ghanese gemeenschap. Ze ervaren dat ze erg moeten denken om wat ze zeggen en wat ze doen. Vooral toen ze jonger waren, hadden ze hier problemen mee. Als de meisjes met jongens afspraken, of te korte kleding droegen, werd dit vaak aan hun ouders verteld. Nu ze in de twintig zijn begrijpen ze beter wat wel en niet kan en begrijpen hun ouders hen ook beter dan toen ze tieners waren. Ze willen nu ze in de twintig zijn meer dezelfde dingen als hun ouders, zoals trouwen en een gezin.

Ouders van jongeren vinden dat hun eer aangetast wordt als mensen gaan roddelen over hun manier van opvoeden. Hieruit blijkt dat wat anderen van je denken voor Ghanezen erg belangrijk is.

Gossiping in de gemeenschap heeft invloed op de jongeren. Het zorgt ervoor dat ze meer letten op wat ze doen en zeggen in het openbaar. Als de jongeren ouder zijn snappen ze dat de mensen die roddelen uiteindelijk het beste met hen voor hebben. *Gossip* is een voorbeeld waaruit blijkt dat de Ghanese gemeenschap invloed heeft op de jongeren. De jongeren ervaren deze invloed als onprettig.

5.4.1.6 Conclusie

Het is voor de jongeren dus belangrijk om banden te hebben binnen de Ghanese gemeenschap. In de gemeenschap voelen ze zich beter begrepen dan daarbuiten, maar ook hebben ze het idee dat ze gecontroleerd worden door de gemeenschap. Hoewel ze veel contacten hebben binnen de Ghanese gemeenschap zien ze de gemeenschap zelf niet als belangrijk. Dit kan komen doordat ze zichzelf wel in de gemeenschap bevinden, maar deze contacten als alledaags zijn gaan zien waardoor ze zich niet per definitie met de

Ghanese gemeenschap associëren. Het roddelen binnen de gemeenschap wordt als vervelend ervaren.

5.4.2 CONTACTEN MET GHANEZEN IN GHANA

De Ghanees-Nederlandse jongen onderhouden weinig contacten met hun familie en vrienden in Ghana. Hun ouders onderhouden wel veel contact met familie en vrienden. Alleen tijdens de vakanties naar Ghana geven de jongeren aan meer contact te hebben met hun familie. Zodra ze weer in Nederland zijn verwatert dit contact snel. D. is de enige van de respondenten die aangeeft vaak contact te hebben met Ghanezen buiten Nederland. Ze onderhoudt contact via WhatsApp en Facebook met familie in Ghana en haar familieleden die geëmigreerd zijn naar Engeland en Duitsland.

De reden waarom de geïnterviewde jongeren naar Ghana gaan is verschillend: A., gaat meer voor vakantie naar Ghana dan voor familie, C., F., en I. gaan juist meer voor familie. B. is niet vaak in Ghana geweest, haar ouders gaan er vaak heen voor zaken en niet voor vakantie.

B: Ja mijn ouders die gaan wel vaker. Maar ook meer voor andere redenen, of voor zaken. Of voor andere dingen.

C: Ja dat is wel een verschil hè. Als wij gaan. Wij gaan gewoon puur voor vakantie. Of eh. Hé lang niet gezien of als we daar zijn gaan we meer uit dan onze ouders. Onze ouders gaan gewoon echt puur voor business, omdat ze meer dingen moeten regelen.

B: Ja of er is iets gebeurd in de familie of zoiets.

C: Ja

De reizen naar Ghana zijn een voorbeeld van transnationalisme. De ouders van de jongeren bevinden zich in transnationale sociale velden. De ouders van B. gaan bijvoorbeeld voor zaken naar Ghana. Zij bevinden zich in het transnationale veld van hun bedrijf waarvoor ze contact onderhouden met mensen en andere bedrijven in Ghana. De ouders van D. bevinden zich in het transnationale veld van de kerk waarvoor ze meerdere keren per jaar naar Ghana afreizen. De ouders van alle jongeren bevinden zich in het transnationale sociaal veld van de Ghanese diaspora waarin ze contacten onderhouden met familieleden en vrienden in Ghana. Ook de Ghanees-Nederlandse jongeren maken

deel uit van het transnationale sociale veld van de Ghanese diaspora wanneer ze contacten onderhouden met familieleden en vrienden in Ghana.

Uit de interviews blijkt dat alle jongeren een keer in Ghana zijn geweest, hoewel sommigen lange tijd geleden. D. is al achttien jaar niet in Ghana geweest omdat het te duur is, haar ouders gaan twee keer per jaar naar bijeenkomsten van de kerk in Ghana en H. haar ouders hebben net een huis in Ghana laten bouwen. Eerst gingen ze vooral daarom naar Ghana, nu denkt ze dat ze ook meer voor vakantie en familie zullen gaan.

Ghanees-Nederlandse jongeren blijven dus contacten onderhouden met mensen in Ghana, hoewel dit contact voor de meeste jongeren minimaal is. De ouders van de jongeren onderhouden intensiever contact met familie en vrienden in Ghana. Volgens Levitt en Glick Schiller (2004, pp. 1002, 1016-1018) zullen de jongeren zodra ze gaan trouwen en kinderen krijgen meer gebruik maken van hun transnationale contacten in het land van herkomst. Ze gaan hun transnationale velden gebruiken om partners te vinden en om waardes te vinden die ze aan hun kinderen kunnen doorgeven.

5.5 TOEKOMST JONGEREN

De jongeren in The Church of Pentecost die deelnamen aan dit onderzoek hadden allemaal een duidelijk toekomstbeeld. Deze beelden kwamen vaak met elkaar overeen. Allemaal wilden ze graag trouwen, kinderen krijgen en zakelijk succesvol zijn. Twee van de negen respondenten wisten niet zeker of ze in Nederland zouden willen blijven wonen. Twee van de negen respondenten willen zich in de toekomst meer bezighouden met het lezen van de Bijbel en het vervullen van een functie in de kerk. Ze geven allemaal aan dat religie een belangrijke plek zal innemen in hun toekomst. Alle respondenten geven aan door te willen groeien in het bedrijfsleven.

D: nice question. Then I will be... Having a family, having a nice job, having money, happy. Actually I want to. I would be really more going to church, I would know the Bible more. If I have a husband who has enough money to have children, then why not. I will have a job after Uni and then go to break, you know.

Veel jongeren willen voor zichzelf kunnen zorgen in de toekomst. Ze vertellen dat ze genoeg geld willen verdienen om een huis te kunnen huren en voor de kinderen te kunnen zorgen. Als ze een man hebben die hen kan onderhouden, vinden ze dit minder

noodzakelijk. Ze streven dus niet zozeer naar zelfstandigheid, maar eerder naar zekerheid en veiligheid voor de toekomst.

5.6 CONCLUSIE

Ghanees-Nederlandse jongeren hebben een goede relatie met hun ouders, maar voelen zich niet altijd begrepen. Over relaties en seksualiteit kunnen jongeren niet goed met hun ouders praten, dit vinden ze zelf geen probleem. School en werk zijn erg belangrijk voor de jongeren, dit wordt ook door de ouders gestimuleerd. Voor hobby's blijft voor veel jongeren weinig tijd over. Jongeren onderhouden weinig contacten met familie en vrienden in Ghana, zij hechten zich meer aan de Ghanese gemeenschap in Nederland. De geïnterviewde jongeren zien zichzelf in de toekomst allemaal getrouwd, met kinderen en een goede carrière.

6 DE ROL VAN RELIGIE VOOR GHANEES-NEDERLANDSE JONGEREN

Religie speelt een belangrijke rol in het leven van Ghanees-Nederlandse jongeren die lid zijn van de Church of Pentecost in Den Haag. De meeste jongeren gaan elke zondag naar de kerk en onderhouden contacten met andere leden van de kerk. In dit hoofdstuk bespreek ik de rol die het geloof bij de jongeren thuis speelt en hoe religie een rol speelt in het dagelijks leven van de jongeren.

6.1 RELIGIE THUIS

Religie speelt bij de Ghanees-Nederlandse jongeren thuis een belangrijke rol. De ouders van de jongeren gaan elke zondag naar de kerk en vroeger werd er voorgelezen uit de Bijbel. Nu lezen ze thuis minder uit de Bijbel en is de rol van het geloof thuis meer individueel geworden. De ouders van de jongeren vragen de jongeren nog wel of ze hun Bijbel lezen en of ze bidden.

De jongeren zeggen het belangrijk te vinden om elke zondag naar de kerk te gaan. Ze geven allemaal aan dat het geloof een belangrijke rol in hun leven speelt. Ze zijn echter niet elke zondag aanwezig bij de dienst. Als ze een bijbaantje hebben op zondag, of wanneer het zaterdagavond laat is geworden slaan ze soms een keer over. Binnen de kerk wordt hier geen probleem van gemaakt. Het liefst hebben de kerkleiders niet dat mensen op zondag werken, maar ze weten ook dat jongeren het geld nodig hebben. Het is wel belangrijk dat de jongeren wanneer ze zondag niet kunnen komen hun best doen om op een andere dag naar de kerk te komen, zoals naar een gebedsbijeenkomst op vrijdag. Voor de ouders van de jongeren is het tegenwoordig niet meer strikt noodzakelijk dat hun kinderen elke zondag in de kerk zitten. Vroeger moesten de jongeren wel elke zondag gaan van hun ouders. B. haar moeder probeert haar wel aan te sporen om te gaan als ze

een tijdje niet is geweest: 'Alleen gewoon als eh heel lang niet geweest dan zegt m'n moeder even van 'je moet wel weer gaan'.'

De jongeren ervaren een nauwe band met de kerk. D. gaat naar de kerk omdat ze er zelf erg van houdt om te gaan. Meer jongeren gaven tijdens de interviews aan dat ze de diensten als prettig ervaren.

Because I feel like that church is me myself. You know, I come to church because God said I have to. Because I am really am really love the church, not because it is international and stuff, but because of the whole concept and stuff.

Thuis zijn niet alle jongeren evenveel met het geloof bezig. Door vier van de negen jongeren wordt thuis bijbelstudie gedaan. Bijbelstudie is voor hen een manier om meer te leren. D. vindt het belangrijk om de Bijbel te bestuderen zodat ze weet dat ze geen zonde begaat. E. vertelt dat je een bijbeltekst je helemaal eigen moet maken en op de tekst moet mediteren om de betekenis ervan tot je door te kunnen laten dringen, zodat je kan leven volgens het geloof.

6.2 RELIGIE IN HET DAGELIJKS LEVEN

6.2.1 HET GELOOF ALS BASIS

Voor de geïnterviewde jongeren is religie erg belangrijk. Het geloof geeft hen een stevige basis in het leven. B. legt uit hoe het geloof van binnenuit komt en zo je leven invulling geeft.

B: En ik vind het heel belangrijk dat ze gewoon de basis van je religie of van je geloof ehm... hè. Zodat als je groter wordt dan is er niets voor jou meer raar als als als eeh... als je naar de kerk komt en er wordt dingen verteld of gezegd en... Dat het jou niet, dat het niet vreemd klinkt in je in je hoofd (...). Dat je gewoon bepaalde dingen logisch vindt en bepaalde dingen of hoe de wereld helemaal in elkaar zit. Denk je toch anders daarover dan iemand die eigenlijk geen basis hebt gekregen. Die moet nog alles gaan eeh... denken van ja wat is dit. Misschien dit klinkt niet logisch (...). De basis bedoel ik heel breed. Hoe je naar de wereld kijkt en ook een beetje. Van kleins af aan dan weet je al een beetje van oh er bestaat een God en eh... dit is... dit is waar God voor staat, dit is wat hij van mij verwacht. Dus dat helpt ook

een beetje en dat geeft je ook een beetje een andere kijk, je neemt het mee naar school, vrienden bijvoorbeeld die dan andere dingen gaan doen. Dat je denk van nou ik ga toch maar niet mee (...). Ja dat (de wet) is gewoon wat je moet volgen. Maar buiten dat dan heb je echt. Ik denk dat voor vanuit de wet gezien hebt je echt meer vrijheid en keuze om te kiezen of je dat volgt of niet. En vanuit de geloof, als je het gelooft dan weet je van jezelf er komt meer van je binnenuit.

Veel jongeren ervaren het geloof op deze manier. Ze zien het als het begin van hun handelen. Volgens A. heeft God een doel voor haar leven en is alles wat ze doet zijn plan. De jongeren zouden aan hun toekomstige kinderen ook graag het geloof meegeven. Het geloof kan volgens hen mensen een houvast geven en ze op het rechte pad houden. Deze ervaringen van de kerk sluiten aan bij de beschrijving van de rol van The Church of Pentecost door Opoku Onyinah (2004, p. 218). Hij ziet de kerk als gever van structuur die ervoor zorgt dat leden niet het slechte pad op gaan. Volgens C. heb je zelf geen invloed op hoe je kinderen terechtkomen, maar ligt dat in de handen van God. De jongeren ervaren dus grote invloed van God in hun leven. Wanneer ze ergens mee zitten bidden ze tot God, zodat hij hen daarbij kan helpen.

6.2.2 HET BELANG VAN DE PREEK

De preken in de kerkdienst leren je over het woord van God. Je leert wat er in de wereld is. Volgens D. en E. kun je maar beter weten wat er in de wereld is, zodat je ervoor kan bidden. Tijdens een preek worden eerst passages uit de Bijbel uitgelegd en vervolgens hoe je deze passages kunt toepassen in je dagelijks leven. A. vindt dit een belangrijk onderdeel van de dienst: 'Ja want elke dag wij struggelen met dingen. Ja, niet iedereen weet daarvan. Maar wij struggelen in ons dagelijks leven en het is wel belangrijk dat wij dan dat toepassen in ons dagelijks leven. En dat het helpt'. De onderwerpen die tijdens de preek aan bod komen helpen jongeren in hun dagelijks leven. De jongeren geven aan in bepaalde situaties terug te denken aan de preek die over die situatie ging en dan proberen ze daarnaar te handelen. Om de lessen uit de preek goed toe te passen is het belangrijk om ook de lessen die je niet leuk vindt toe te passen op je leven. 'Want als je datgene waarover gepreekt wordt niet leuk vindt, betekent het nog niet dat het niet waar is.'

6.2.3 ADVIES VAN KERKLEIDERS

Als jongeren tegen problemen aanlopen kunnen ze kerkleiders om raad vragen. Doordat er meerdere kerkleiders zijn binnen de gemeente hebben jongeren de keuze wie ze om raad vragen. Echter, niet alle leiders weten volgens de jongeren hoe ze met jongeren om moeten gaan. 'Zij kunnen je wel helpen met geloofszaken, maar niet met de meer persoonlijke vragen'. De jongeren gaven aan dat onderwerpen door leiders vaak tijdens de diensten al worden behandeld, waardoor verdere vragen overbodig zijn.

Een andere rol van de kerkleiders is dat ze een gedegen onderzoek doen naar een toekomstige huwelijkspartner en vervolgens de *pastor* adviseren om het huwelijk te voltrekken of niet. D. vindt de rol van de kerk bij het huwelijk erg belangrijk. 'They will get every information about this person. The background of the person, what they are doing, if they have kids, if they are married already and everything and they will find it out.' De kerk kan aan informatie komen waar je zelf niet aan kan komen, hierdoor kan je voor fouten behoed worden.

E. vindt het fijn dat je een soort mentor hebt die je begeleidt en je erop wijst wanneer je dingen verkeerd doet. Ook kan een *elder* de situatie van buitenaf beoordelen. D. noemt een gesprek met je *pastor* 'your best talk you can have'.

Tijdens de dienst wordt ook aandacht besteed aan relaties. Zo verving een *elder* de preek een keer door een gesprek met de aanwezige jongeren over relaties. Volgens hem is een man klaar voor het huwelijk als hij een baan heeft, een huis en zijn jongensachtige gedrag achter zich heeft gelaten. Soothill (2014, pp. 200-201) schrijft ook dat succes en welvaart gelinkt worden aan het zijn van een goede echtgenoot. Wanneer een man dus een goede baan heeft en een huis kan hij ook een goede echtgenoot zijn. Door deze verwachtingen van jonge mannen wordt druk op hen gelegd om goed te presteren. Als je niet goed presteert, ben je er ook niet klaar voor om een echtgenoot te zijn.

Wanneer je gaat daten is het belangrijk om zelf na te gaan of het daten niet alleen om lust gaat. De *elder* noemt dit courting: daten met als doel te trouwen. Om met iemand te trouwen moet je onvoorwaardelijk van iemand houden en aan de basis moet een hele hechte vriendschap liggen. Liefde is onvoorwaardelijk wanneer je met iemands karakter trouwt en niet met hoe iemand er uit ziet of hoe lekker iemand kookt. Ook is het belangrijk om God om een teken vragen, zodat je weet dat je op de goede weg bent. Het kan zijn dat je zelf van mening bent dat jij en je partner op de goede weg zitten, maar dat je ouders je partnerkeuze niet accepteren. Dan kun je hier met je partner voor bidden, volgens de *elder* komt het dan goed.

De *elder* noemt Christus als het voorbeeld voor de man. Wat Christus voor de kerk deed, moet een man voor zijn vrouw doen. Hij moet voor haar willen sterven. Christus stierf al voor ons en hield van ons voordat we hem kenden. Een man zou op deze onvoorwaardelijke manier van zijn vrouw moeten houden. De idealen komen ook terug in de genderrollen die door Ghanese pinksterkerken gepromoot worden. Er wordt van de man verwacht dat hij zijn gezin leidt met liefde en respect en niet alleen een autoritaire relatie met zijn vrouw en kinderen heeft. Ook is het belangrijk dat hij zijn vrouw trouw blijft en haar helpt in het huishouden. Het gezin en de echtgenote moeten voor de man dus centraal staan volgens de idealen van de pinksterkerken. In de praktijk wordt door Ghanese jongeren ervaren dat aan het ideaal van mannelijkheid niet wordt voldaan (Soothill, 2014, pp. 200-201).

Niet alleen op relationeel gebied, maar ook met andere vragen kunnen jongeren bij de *elders* van de kerk terecht. D. heeft ook het idee dat het kan: 'you should come with your problems, thats the whole concept of the church'. De kerk wordt door haar gezien als een plek waar om hulp gevraagd kan worden. 'You can rely on the Ghanaians in The Hague. Also in church yeah. Through church. That's why you have the church, the church is the place where people always try to help', legt D. uit.

Niet alle jongeren zouden naar de kerkleiders gaan voor advies. H. geeft bijvoorbeeld aan geen band te hebben met de kerkleiders en liever advies te vragen aan vrienden. Ze heeft zelf geen reden genoemd waarom ze liever naar haar vrienden toe gaat. Het zou kunnen dat de kerkleiders te ver van haar af staan door de positie die ze bekleden binnen de kerk en ze zich meer op haar gemak voelt bij haar vrienden.

Veel Ghanese jongeren geven aan dat hun christelijke vrienden hen goed begrijpen. Problemen zouden ze liever eerst met hun vrienden bespreken en wanneer ze dan nog vragen hebben met de kerkleiders. De vrienden bij wie ze te rade gaan, zijn bij voorkeur christelijke vrienden. De Ghanese-Nederlandse jongeren hebben het idee dat christelijke vrienden hen beter begrijpen en beter kunnen adviseren dan vrienden die niet christelijk zijn. Dit komt volgens de jongeren omdat ze dezelfde normen en waarden delen. Wanneer vrienden een andere culturele achtergrond hebben, maar wel christelijk zijn merken de Ghanese-Nederlandse jongeren weinig cultuurverschil.

De kerk heeft op veel terreinen invloed, zoals het zoeken van een partner en het vinden van normen en waarden. Hierdoor lijkt de christelijke identiteit voor de jongeren soms belangrijker te zijn dan hun Ghanese identiteit.

6.2.4 GHANESE IDENTITEIT IN DE KERK

Tijdens de dienst zijn de jongeren altijd netjes gekleed. Wanneer één keer per maand het avondmaal is, heeft de helft van de jongeren traditionele Ghanese kleding aan. Sommige kledingstukken hebben de kleuren van de Ghanese vlag: rood, geel en groen. Het dragen van traditionele kleding wijst op het gevoel van *being* en *belonging* dat Levitt en Glick Schiller (2004, p. 1010) beschrijven. Het dragen van traditionele kleding is *being* omdat de jongeren zich in het sociale veld van de kerk bevinden, waarin het de gewoonte is om op de zondag van het avondmaal netjes gekleed te gaan. Traditionele Ghanese kleding kan door de jongeren als nette kleding worden gezien en niet bedoeld zijn om hun Ghanese culturele achtergrond te benadrukken. Wanneer ze wel bewust traditionele Ghanese kleding dragen om hun banden met Ghana te benadrukken, duidt dit op een gevoel van *belonging*.

De jongeren dragen nette kleding uit respect voor God en om als christen een voorbeeld te zijn voor anderen. Het dragen van nette kleding verwijst ook naar het idee binnen de pinksterkerken dat God met diegenen is waar het economisch goed mee gaat. Door je welvaart door middel van kleding te tonen, laat je dus zien dat God met je is (Van Dijk, 2002a, pp. 90-95).

6.2.5 DE ROL VAN RELIGIE VOOR GHANEES-NEDERLANDSE CROSS-CULTURAL KIDS

De Ghanees-Nederlandse jongeren zijn geen typische TCKs. Hoewel ze voldoen aan het eerste kenmerk van TCKs - ze groeien op in een wereld waarin twee culturen, namelijk de Ghanese en de Nederlandse cultuur, een belangrijke rol spelen - voldoen ze niet aan het tweede kenmerk, aangezien ze niet worden opgevoed in een mobiele wereld waarin mensen continu komen en gaan. De definitie van een TCKs van Pollock en Van Reken (1999, pp. 22-23) is gebaseerd op het leven van kinderen van expats, dat verklaart waarom de definitie niet goed aansluit bij de Ghanees-Nederlandse jongeren waarvan de meeste ouders zich permanent in Nederland hebben gevestigd.

Het begrip CCK sluit wel aan bij de Ghanees-Nederlandse jongeren. De jongeren hebben een belangrijke periode van hun opvoeding in twee culturen doorgebracht, wat de belangrijkste voorwaarde is om onder de definitie van CCK te vallen. Ze vallen onder de CCK-categorie 'kinderen van migranten'. De algemene kenmerken die Van Reken (2011, pp. 38-42) toeschrijft aan CCKs, namelijk dat CCKs zoeken naar een identiteit, dat

ze verborgen verliezen hebben en onopgelost verdriet lijkt aan de hand van de interviews niet van toepassing op de Ghanees-Nederlandse jongeren.

Dit kan verklaard worden door de rol die de kerk vervult in het leven van de Ghanees-Nederlandse jongeren. De kerk geeft volgens Opoku Onyinah (2004, p. 218) mensen een gevoel van identiteit en het gevoel ergens deel van uit te maken, het zorgt voor sociale structuren en geeft steun aan zijn leden om niet het verkeerde pad op te gaan. Op deze manier zorgt de kerk voor een gevoel van *being* voor de jongeren in het sociale veld van de kerk. De jongeren maken deel uit van de kerkgemeenschap waardoor ze ongemerkt gebruik maken van de sociale structuren die de kerk biedt. De kerk zelf maakt gebruik van een manier van *belonging* door actief de identiteit van de kerk uit te dragen en hier bewust mee bezig te zijn. Om zeker te kunnen zijn dat het de kerk is die deze invloed heeft op de jongeren zal verder onderzoek gedaan moeten worden naar dit onderwerp.

Voor de Ghanees-Nederlandse jongeren die ik heb geïnterviewd neemt religie een belangrijke plek in. Ze gaven aan dat het bijwonen van de kerkdienst voor hen belangrijk is. Doordat ze de dienst bijwonen, bevinden ze zich in het transnationale sociaal veld van de kerk. Tijdens de dienst spreken jongeren onderling Twi, Engels en Nederlands en krijgen ze waardes mee die voor alle kerken van The Church of Pentecost van belang zijn. De jongeren benadrukken het belang van de kerk, hierdoor dragen ze bewust uit bij het sociale veld van de kerk te horen. Dit duidt op *belonging* in een sociaal veld.

Het transnationale sociaal veld van de kerk is niet het enige transnationale veld waar de jongeren zich in bevinden. Ze maken ook deel uit van het transnationale veld van de Ghanese diaspora, van familie en vrienden en van hun ouders. Doordat ze gewend zijn aan deze verschillende sociale velden ervaren de jongeren deze velden als een gevoel van *being*.

De jongeren geven aan verschillen tussen Ghanezen en niet-Ghanezen te ervaren, maar ik heb niet het idee dat ze zoeken naar een identiteit. Ze lijken zich goed te kunnen identificeren met de leden van de kerk en de normen en waarden die in de kerk belangrijk zijn. In de Bijbel en de preek kunnen ze antwoorden vinden op belangrijke vragen en wanneer ze er zelf niet uitkomen, kan advies worden gevraagd aan een kerkleider. Van Dijk (2002a, pp. 90-95) beschrijft ook deze sociale functie van de pinksterkerken. De pinksterkerken zijn volgens hem een plek waar de Ghanese moraal kan worden

gehandhaafd, waar hulp kan worden gezocht en waar het krijgen van zelfvertrouwen een belangrijke rol inneemt.

De kerkleiders lijken de functies van de ouderen die in de Ghanese cultuur de moraal handhaafden, rituelen begeleiden en om advies gevraagd werden overgenomen te hebben. Hierdoor biedt de kerk Ghanezen een herkenbare structuur en houvast. De christelijke moraal is erg belangrijk voor de Ghanees-Nederlands jongeren en hun ouders. De kerk handhaaft deze moraal en begeleidt belangrijke rituelen, waardoor de kerk invloed heeft op de keuzes die jongeren maken. Het christendom lijkt voor de jongeren belangrijker te zijn dan hun Ghanese culturele achtergrond. Dit blijkt ook uit het feit dat ze aangeven zich bij christelijke vrienden meer op hun gemak te voelen dan bij niet-christelijke vrienden ongeacht hun culturele afkomst. Het is de vraag hoe religie en cultuur voor de Ghanees-Nederlandse jongeren samenkomen in de kerk.

Tylor (2011, p. 1) definieert cultuur als het geheel van kennis, geloof, kunst, moralen, gebruiken en andere gewoontes. In deze definitie is religie een onderdeel van cultuur. Voor de jongeren die ik heb geïnterviewd lijkt cultuur een onderdeel van religie te zijn. In de kerk kunnen kennis, geloof, kunst, moralen gebruiken en andere gewoontes gevonden worden. Geertz (1975, p. 89) ziet cultuur als een historisch patroon van betekenissen die zich uitend in symbolen die steeds worden doorgegeven. Waar eerst de ouderen in de samenleving kennis hadden van deze symbolen zijn het nu de kerkleiders die ervoor zorgen dat symbolen op een juiste manier worden doorgegeven. Een andere manier waarop moraal wordt doorgegeven is door het lezen en bespreken van passages uit de Bijbel (The Church of Pentecost, z.d.-f). De functie die cultuur volgens Geertz (1975, p. 89) heeft, heeft het christendom ook. Namelijk een betekenis geven aan de wereld en de wereld begrijpelijker maken.

Alleen op basis van mijn veldwerk kan ik niet zeggen in hoeverre religie en cultuur voor de Ghanees-Nederlandse jongeren in The Church of Pentecost elkaar overlappen. Hiervoor zou verder onderzoek gedaan moeten worden naar hoe de jongeren omgaan met hun culturele en religieuze identiteit. Het is wel duidelijk dat religie voor de jongeren veel culturele elementen bevat, waardoor de kerk veel invloed op de jongeren heeft.

De Ghanees-Nederlandse jongeren zijn geen typische TCKs. Ze voldoen wel aan de belangrijkste beschrijving van een CCK, namelijk dat ze een belangrijke periode van hun opvoeding in twee culturen hebben doorgebracht. Aan de aanvullende kenmerken voldoen ze echter niet. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat dit komt door de rol

die de kerk in hun leven speelt. Op basis van alleen dit onderzoek kan niet met zekerheid een verband worden gelegd tussen de functie van de kerk en het gegeven dat Ghanees-Nederlandse jongeren niet aan alle kenmerken van CCKs voldoen.

6.2.6 CONCLUSIE

Het geloof is erg belangrijk voor de Ghanees-Nederlandse jongeren. Ze halen steun uit Bijbelteksten en geven hun leven vorm door het geloof dat van binnenuit komt. De kerk wordt door hen als een plek ervaren waar het woord van God verder wordt uitgelegd en waar je kerkleiders om advies kunt vragen. De jongeren geven aan vaak eerst hun christelijke vrienden te raadplegen en dan de kerkleiders. Bij het raadplegen van hun christelijke vrienden maakt de culturele achtergrond van de vrienden niet uit. De christelijke identiteit lijkt op dat moment belangrijker te zijn dan de culturele identiteit.

De kerk heeft een aantal overeenkomende kenmerken met cultuur. Zo is de kerk een plaats waar kennis, geloof, kunst, moralen gebruiken en andere gewoontes gevonden kunnen worden. Een functie van de kerk is, net als cultuur, dat het betekenis geeft aan de wereld om ons heen en de wereld begrijpelijker maakt. Aan de hand van de gegevens die ik heb verzameld, kan niet geconcludeerd worden dat religie voor Ghanees-Nederlandse jongeren de basis is voor hun cultuur. Hiervoor zal meer onderzoek verricht moeten worden. Het is wel zo dat de transnationale velden van de kerk en die van de Ghanese cultuur grotendeels overlappen. Dit betekent dat Ghanese culturele elementen vanuit een christelijk perspectief worden benaderd.

Ghanees-Nederlandse jongeren dragen uit dat ze Ghanees zijn wanneer ze Ghanese kleding dragen. Dit kan onbewust zijn, als ze een gevoel *being* in een sociaal veld ervaren. Pas als ze echt bewust hun Ghanese identiteit willen benadrukken, duidt dit op een manier van *belonging* in een sociaal veld.

7 CONCLUSIE

In deze thesis zijn de ervaringen die Ghanees-Nederlandse jongeren hebben met hun opvoeding in Nederland en de rol die de kerk hierbij speelt in kaart gebracht. De twee belangrijkste conclusies van dit onderzoek zijn dat Ghanees-Nederlandse jongeren weinig problemen ervaren bij hun opvoeding in Nederland en dat de kerk een grote rol speelt in het leven van Ghanees Nederlandse jongeren.

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van negen diepte-interviews. De geïnterviewde jongeren zijn allemaal jonge vrouwen die lid zijn van The Church of Pentecost. Ook is bij tien kerkdiensten van de Church of Pentecost in Den Haag participerende observatie gedaan.

Ghanezen in Nederland worden in de literatuur beschreven als ambitieus en zelfredzaam (Van Dijk, 2000, p. 205). Uit de interviews blijkt dat dit ook geldt voor de Ghanees-Nederlandse jongeren. Ze richten zich op studie en werk waardoor ze weinig vrije tijd overhouden. Ze streven naar een zekere en veilige toekomst.

De jongeren zijn minder betrokken bij transnationale velden dan hun ouders. Ze bevinden zich wel in het transnationale netwerk van de kerk en die van hun ouders. Ze doen dit op een manier van *being*, terwijl hun ouders vaak meer op een manier van *belinging* aanwezig zijn in de transnationale netwerken.

De Ghanees-Nederlandse jongeren ervaren niet de moeilijkheden van TCKs en CCKs die Useem beschrijft. De jongeren lijken weinig moeite te hebben om de Ghanese en Nederlandse cultuur met elkaar te verbinden. Bij hen lijkt sprake te zijn van een culture balans (Pollock en Van Reken, 1999, p. 43). Slechts in een enkele situatie wordt door hun culturele achtergrond de culturele balans verstoord. De worstelingen die TCKs en CCKs hebben met het vinden van een identiteit en een plek geven aan onopgelost verdriet (Van Reken, 2011, pp. 27, 38-42), zag ik aan de hand van de afgenomen interviews niet terug bij de jongeren.

De jongeren ervaren het geloof en de kerk als belangrijke factoren in hun leven. Het geloof geeft hen richtlijnen voor het leven. Ze halen inspiratie uit de preek en de Bijbel. De kerk heeft een aanvullende functie voor veel jongeren. Thema's die thuis niet worden besproken zoals relaties en seks worden in de kerk wel besproken. De kerk schept duidelijkheid door de strenge discipline. Cultuur en religie krijgen op deze manier samen een plek in de kerk. Dit duidt op het transnationale karakter van The Church of Pentecost. Traditionele gebruiken, normen en waarden komen terug tijdens de kerkdiensten.

Het zou kunnen dat de jongeren weinig problemen ervaren bij hun opvoeding in Nederland door de rol die The Church of Pentecost in hun leven speelt. Aan de hand van alleen dit onderzoek kan dat echter niet met zekerheid worden vastgesteld.

Dit onderzoek is gebaseerd op de ervaringen van negen jongeren met hun opvoeding. Het zou interessant zijn om dit onderzoek verder uit te breiden met meer onderzoeksdata, zodat kan worden gekeken of de gevonden resultaten ook op grotere schaal van toepassing zijn. Er zou bijvoorbeeld gekeken kunnen worden naar de ervaringen van Ghanees-Nederlandse jonge mannen met hun opvoeding zodat deze gegevens vergeleken kunnen worden met die van de jonge vrouwen. Het is ook interessant om te kijken hoe Nederlandse jongeren hun opvoeding ervaren, zodat de opvoeding van Ghanees-Nederlandse jongeren en die van Nederlandse jongeren met elkaar vergeleken kan worden. Een andere onderzoeksmogelijkheid is om de ervaringen van de ouders van de jongeren te onderzoeken zodat deze resultaten met elkaar vergeleken kunnen worden. De jongeren in dit onderzoek zijn allemaal lid van de kerk. Het is interessant om te onderzoeken of er een verschil in de ervaring van de opvoeding waarneembaar is tussen Ghanees-Nederlandse jongeren die lid zijn van een kerk en Ghanees-Nederlandse jongeren die niet lid zijn van een kerk.

In dit onderzoek is dus gekeken naar de ervaringen die Ghanees-Nederlandse jongeren hebben met hun opvoeding in Nederland en de rol die de kerk daarbij speelt. Hiervoor zijn jongeren tijdens interviews gevraagd naar verschillende aspecten van hun opvoeding. Hierdoor is inzicht verkregen in de visies van jongeren op hun eigen opvoeding. De resultaten van dit onderzoek dragen bij aan het debat over het opvoeden van kinderen in twee culturen, door de ervaringen van de kinderen te belichten. Ik hoop dat organisaties, zoals internationale kerken, Stichting Mara en het Platform voor Internationale Migrantenkerken de resultaten van dit onderzoek kunnen gebruiken om in te spelen op de behoeftes van jongeren bij hun opvoeding.

BIBLIOGRAFIE

Adogame, A. (2010). Transnational migration and pentecostalism in Europe.

PentecoStudies, 9(1), pp. 56-73.

Bluebond-Langer, Myra & Korbin, Jille E. (2007). Challenges and opportunities in the anthropology of childhoods: An introduction to 'children, childhoods, and childhood studies'. *American antropologist*, 109, 241-246.

Cadge, W., & Davidman, L. (2006). Ascription, choice, and the construction of religious identities in the contemporary United States. *Journal for the scientific study of religion*, 45(1), 23-38.

CBS. (2018). *Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en migratieachtergrond, 1 januari*. Geraadpleegd op 20 maart 2018, van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=a&D2=0&D3=0,121-130&D4=a&D5=85&D6=l&HDR=G5,G4,G2&STB=G1,G3,T&VW=T>

Choenni, C. (2002a). *Ghanezen in Nederland, een profiel*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Directie coördinatie integratiebeleid minderheden.

Choenni, C. (2002b). *Ghanezen in Nederland*. CBS.

Eriksen, T. (2010). *Small places, large issues: An introduction to social and cultural anthropology* (4th ed.). London: Pluto.

Geertz, C. (1975). *The interpretation of cultures: Selected essays*. London: Hutchinson.

Hofstede, G. Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software for the mind* (3^e druk). New York: McGraw-Hill, USA.

Hogeschool INHolland – Lectoraat Leefwerelden van Jeugd. (2008). *Wat vinden jongeren van de opvoeding door hun ouders? Een onderzoek naar opvoeding in gezinnen in Amsterdam vanuit het perspectief van jongeren*. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van <http://kenniskringjeugd.nl/wordpress/wp-content/uploads/2013/06/Watvindenjongerenvandeopvoedingdoorhunoudersoktober2008.pdf>

Knibbe, K. (2009). 'We did not come here as tenants, but as landlords': Nigerian Pentecostals and the Power of Maps. *African diaspora*, 2, 133-158.

LeVine, R., & New, R. (2008). *Anthropology and child development: A cross-cultural reader*. Malden, MA: Blackwell.

Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society. *The international migration review*, 38(3), 1002-1039.

Marbell, K.N., & Grolnick, W.S. (2013). Correlates of parental control and autonomy support in an interdependent culture: A look at Ghana. *Motivation and emotion*, 37(1), 79-92.

McSweeney, B. (2002). Hofstede's model of national cultural differences and their consequences: A triumph of Faith – a failure of analysis. *Human Relations*, 55 (1), 89-118.

Meyer, B. (1998). Make a complete break with the past: Memory and post-colonial modernity in Ghanaian pentecostalist discourse. *Journal of Religion in Afrika*, 28(3), 316-349.

Morawska, E. (2003). Immigrant transnationalism and assimilation: a variety of combinations and the analytic strategy it suggests. In C. Joppke & E. Morawska (Eds.), *Toward assimilation and citizenship: Immigrants in liberal nation-states* (pp. 133-176). Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.

Myers-Walls, Judith A. (2015). 'Parenting in global perspective: Negotiating ideologies of kinship, self and politics'. *Journal of family theory & review*, 7, 78-91.

Nyarko, K. (2014). Childrearing, motherhood and fatherhood in Ghana. In H. Selin (Ed.), *Parenting across cultures* (pp. 231-239). Dordrecht: Springer.

Onyinah, O. (2004). Pentecostalism and the African diaspora: An examination of the mission activities of the Church of Pentecost. *The journal of the society for pentecostal studies*, 26(2), 216-241.

Pollock, D. C., & Van Reken, R. E. (1999). *The third culture kid experience: Growing up among worlds*. Yarmouth: Intercultural Press.

Salm, S., & Falola, T. (2002). *Culture and customs of Ghana* (Culture and customs of Afrika). Westport, Conn.: Greenwood Press.

Schwartz, S. H. (2006). A theory of cultural value orientations: Explication and applications. *Comparative Sociology*, 5, 136–182.

Soothill, J. (2014). Gender and pentecostalism in Africa. In M. Lindhardt (Red.), *Pentecostalism in Africa: Presence and impact of pneumatic christianity in postcolonial societies* (pp. 191-219). Leiden: Brill.

The Church of Pentecost. (z.d.-a). *Brief history*. Geraadpleegd op 26 maart 2018, van <http://www.thecophq.org/index.php/brief-history/>

The Church of Pentecost. (z.d.-b). *International missions*. Geraadpleegd op 26 maart 2018, van <http://www.thecophq.org/index.php/international-missions/>

The Church of Pentecost. (z.d.-c). *Local congegation*. Geraadpleegd op 26 maart 2018, van <http://www.thecophq.org/index.php/the-local-congregation/>

The Church of Pentecost. (z.d.-d). *The Netherlands*. Geraadpleegd op 27 maart 2018, van <https://www.churchofpentecost.eu/nl/>

The Church of Pentecost. (z.d.-e). *Statistics*. Geraadpleegd op 26 maart 2018, van <http://www.thecophq.org/index.php/statistics/>

The Church of Pentecost. (z.d.-f). *Beliefs*. Geraadpleegd op 15 mei 2018, van <http://www.thecophq.org/index.php/beliefs/>

The parliament of the republic of Ghana. (1998). *The children's act*. Geraadpleegd op 16 maart 2018, van <http://www.unesco.org/education/edurights/media/docs/f7a7a002205e07fbf119bc00c8bd3208a438b37f.pdf>.

Tylor, E. (2011). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom. vol. 1* (3rd American ed. from 2nd English ed.). ed.). New York: Holt.

UN data. (2017). *Total fertility rate (live births per woman)*. Geraadpleegd op 15 maart 2018, van <http://data.un.org/Data.aspx?q=ghana&d=PopDiv&f=variableID%3a54%3bcrID%3a288>.

Useem, J., & Useem, R. (1967). The interfaces of a binational third culture: a study of the American community in India. *Journal of social issues*, 17(1), 130-143.

Useem, R.H., & Baker-Cottrell A. (1996). Adult third culture kids. In C. D. Smith (Red.), *Strangers at Home: Essays on the effects of living overseas and coming "home" to a strange land* (pp. 22-35). Michigan: Aletheia Publication.

Van Dijk, R. (2000). Afrikaanse gemeenschappen, religie en identiteit: Ghanese pinksterkerken in Den Haag. In I. van Kessel & N. Tellegen (Reds.), *Afrikanen in Nederland* (pp. 199-212). Amsterdam: Koninklijk Instituut voor de Tropen.

Van Dijk, R. (2002a). Ghanaian churches in the Netherlands: Religion mediating a tense relationship. In I. Kessel (Red.), *Merchants, missionaries & migrants: 300 years of Dutch-Ghanaian relations* (pp. 89-97). Amsterdam: KIT.

Van Dijk, R. (2002b). Religion, reciprocity and restructuring family responsibility in the Ghanaian pentecostal diaspora. In D. Bryceson & U. Vuorela (Reds.), *The transnational family: New European frontiers and global networks* (pp. 173-196). Oxford: Berg.

Van Dijk, R. (2005). Ghanese pinkstergemeenten en kosmopolitische identiteiten in Nederland. In S. Hoving, H. Dibbits, & M. Schrover. (red.), *Cultuur en migratie in Nederland. Veranderingen van het alledaagse 1950-2000* (pp. 353-373). Den Haag: Sdu Uitgevers.

Van Reken, R.E. (2011). Cross-Cultural Kids: the new prototype. In G. Bell-Villada, N. Sichel, F. Eidse, & E. Orr, (Red.), *Writing out of limbo : International childhoods, global nomads and third culture kids*. (pp. 25-44). Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Pub.

Verwey-Jonker Instituut. (2015). *Opvoedebatten met migrantenvaders: Een methodiekbeschrijving en -onderbouwing*. Geraadpleegd op 4 januari 2018, van: <http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/5249-Opvoedebatten-met-migrantenvaders-web.pdf>

World trade press. (2010). *Ghana women in culture, business & travel: A profile of Ghanaian women in the fabric of society* (2^e druk). Petaluma: World trade press.

BIJLAGES

BIJLAGE 1: INTERVIEWGIDS GHANEES-NEDERLANDSE JONGEREN

Interviewgids

Introductie

Dit onderzoek wordt uitgevoerd om inzicht te krijgen in de ervaringen van Ghanees-Nederlandse jongeren met hun opvoeding in Nederland door hun Ghanese ouders. Ik doe dit onderzoek voor mijn master scriptie aan de Rijksuniversiteit Groningen. De focus van mijn onderzoek ligt op jongeren, omdat vaak vanuit het perspectief van de ouderen naar opvoeding wordt gekeken. Door mijn onderzoek op jongeren te richten wil ik opvoeding in biculturele gezinnen vanuit een andere invalshoek benaderen. De onderwerpen waar ik het in dit interview graag over wil hebben zijn verschillende aspecten van de opvoeding in Nederland en welke personen een belangrijke rol hebben gespeeld bij de opvoeding.

Alles wat gedurende dit interview wordt besproken zal alleen voor mijn onderzoek worden gebruikt. De resultaten worden alleen gedeeld met mijn begeleiders. Je naam zal niet worden genoemd, zodat diegene die het onderzoek leest geen verbanden kan leggen tussen jou en de antwoorden op de vragen. Geef je toestemming voor het opnemen van dit gesprek? Heb je nog verdere vragen voordat we met het interview beginnen?

Algemene informatie

Nummer interview:

Leeftijd:

Man/vrouw:

Openingsvragen

1. Kun je me iets vertellen over de mensen waar je mee samenwoont?

Probe: Ouders, broers en zussen, andere familie

2. Wat doe je gewoonlijk op een dag?

Probe: school, werk, thuis, afspraken

3. Hoe belangrijk is school voor jou?

Probe: welke opleiding, eerst afmaken, dan werk vinden, rol van ouders

4. Op welke middelbare school heb je gezeten?

Probe: niveau, christelijk, meer Ghanezen, hoe zag je toen je toekomst, belangrijk of niet

5. Wat vind je leuk om in je vrije tijd te doen?

Probe: met wie, wanneer, hobby's, sporten, uitgaan

6. Wat doe je in de vakanties?

7. Ben jij in Nederland geboren?

Probe: altijd in Nederland gewoond, ouders in Nederland geboren, via welke landen in Nederland gekomen

Vragen over relatie met ouders

8. Wat vertellen je ouders over hun leven in Ghana?

Probe: opvoeding, dagelijks leven, gewoontes, werk

9. Wat voor dingen doe je met je vader/moeder/gezin?

Probe: kerk, thuis

10. Waar praat je met je vader/moeder/gezin over?

Probe: school, vrienden, relaties

11. Waar praat je niet met je vader/moeder/gezin over?

Probe: school, vrienden, relaties

12. Hoe zou je de relatie met je ouders omschrijven?

13. Wat voor taken heb jij in het huishouden?

Probe: hoe vaak, wat vind je daar van

14. Wanneer zie jij je gezin?

Probe: eten, elke zondag, samen koken

15. Hoe kijk je zelf aan tegen relaties?

Probe: Thuis voorstellen, wat vinden ouders, wat zeggen je ouders

16. Hoe kom je aan je inkomsten?

Probe: baantje, stimuleren je ouders dit, zondag werken, zak/kleedgeld, hoe vind je dat

17. Welke dingen betaal je zelf? Welke dingen betalen je ouders?

Probe: school, kleding, schoenen, vakanties

18. Welke regels hebben jullie thuis?

Probe: school, kerk, huishouden, vrienden

19. Wat gebeurt er als je je niet aan de regels houdt?

Probe: wie straft, straf voor iedereen gelijk

20. Welke verschillen denk je dat er zijn tussen je eigen opvoeding en die van je ouders?

Probe: weet je hoe je ouders zijn opgevoed, praten ze daar over

21. Wie spelen nog meer een belangrijke rol in je opvoeding?

22. Hoe is het contact van jullie gezin met familie en vrienden in Ghana?

23. Hoe is het contact met andere Ghanese gezinnen in Nederland?

Probe: belang Ghanese gemeenschap, vrienden

Vragen over de rol van religie

27. Zie jij jezelf als religieus?

Probe: kerkbezoek, bidden, kun je dat uitleggen

28. Hoe neemt het christendom bij jullie thuis een plek in?

Probe: bidden, lezen uit de Bijbel, normen en waarden

29. Welke plek zou de kerk volgens jou moeten innemen bij de opvoeding?

Probe: in leven van jongeren

30. Wordt er tijdens kerkdiensten aandacht besteed aan hoe je zou moeten handelen?

Probe: relaties, ruzie, school, werk, vrienden, familie

31. Weet je wat volgens The Church of Pentecost belangrijke punten zijn om mee te geven aan jongeren?

32. Welke rol speelt de Ghanese kerk in jouw leven?

Probe: waarom, met wie, hoe vaak, steun

Afsluitende vragen

33. Welke aspecten van je eigen opvoeding zou je later willen doorgeven?

Probe: religie, vertrouwen, familie, burens, vrienden, voorbeeld

34. Waar zie jij jezelf over tien jaar?

Probe: wonen, met wie, ouders, op jezelf wonen, partner, werk

35. Wat zou je na je opleiding willen doen?

BIJLAGE 2: INTERVIEWGIDS SLEUTELINFORMANTEN

Interviewgids sleutelinformanten

Introductie

Dit onderzoek wordt uitgevoerd om inzicht te krijgen in de ervaringen van Ghanees-Nederlandse jongeren met hun opvoeding in Nederland door hun Ghanese ouders. Ik doe dit onderzoek voor mijn master scriptie aan de Rijksuniversiteit Groningen. De focus van mijn onderzoek ligt op jongeren, omdat vaak vanuit het perspectief van de ouderen naar opvoeding wordt gekeken. Door mijn onderzoek op jongeren te richten wil ik opvoeding in biculturele gezinnen vanuit een andere invalshoek benaderen. De onderwerpen waar ik het in dit interview graag over wil hebben zijn verschillende aspecten van de opvoeding in Nederland en welke personen een belangrijke rol hebben gespeeld bij de opvoeding.

Alles wat gedurende dit interview wordt besproken zal alleen voor mijn onderzoek worden gebruikt. De resultaten worden alleen gedeeld met mijn begeleiders. Je naam zal niet worden genoemd, zodat diegene die het onderzoek leest geen verbanden kan leggen tussen jou en de antwoorden op de vragen. Geef je toestemming voor het opnemen van dit gesprek? Heb je nog verdere vragen voordat we met het interview beginnen?

Algemene informatie

Nummer interview:

Leeftijd:

Man/vrouw:

Functie:

Talen:

Vragen

1. Is The Church of Pentecost aangesloten bij de kerk in Accra?

Probe: contact met andere kerken, constructie kerk

2. Ik zag dat er aparte diensten zijn voor ouderen en jongeren, kunt u mij daar iets meer over vertellen?

Probe: sinds wanneer, opkomst, reden verschillende diensten

3. Hoe wil de kerk van betekenis zijn voor jongeren?

Probe: relaties, huwelijken, jongeren bij kerk betrekken

4. Wat zijn volgens u belangrijke elementen in de opvoeding?

Probe: gedrag, school, rol/invloed ouders, invloed omgeving

5. Hoe wordt de opvoeding binnen The Church of Pentecost gezien?

Probe: bijdrage kerk, Bijbelstudies, handboek

6. Wat doet de kerk om opvoeding bespreekbaar te maken?

Probe: evenementen, contact met jongeren, hoe ze dingen te leren, hoe worden Bijbelteksten voor Bijbelstudie gekozen

7. Wat doet de kerk voor (nieuwe) ouders?

Probe: nieuwe ouders, begeleiding

8. Met welke vragen komen jongeren bij kerkleiders?

Probe: Hoe reageert de kerk, sociale functie kerk

9. Hoe ziet u de sociale functie van de kerk voor jongeren?

10. Op welke gebieden speelt de kerk een actieve rol in het leven van jongeren?

Probe: huwelijk, onderwijs

11. Heeft u zelf nog vragen/ wilt u iets kwijt?

BIJLAGE 3: INFORMATIE GEÏNTERVIEWDEN

Nummer geïnterviewde	Man/vrouw	Leeftijd	Relatie	School	Werk
A	Vrouw	21	Nee	Ja	?

B	Vrouw	27	Nee	Ja	Ja
C	Vrouw	28	Nee	Ja	Ja
D	Vrouw	22	Ja	Ja	Ja
F	Vrouw	24	Ja	Nee	Ja
E	Vrouw	?	Nee	Ja	Ja
G	Vrouw	20	Nee	Ja	Ja
H	Vrouw	22	Nee	Ja	Ja
I	Vrouw	24	Ja	Ja	Ja

Code	Inductief/ deductief	beschrijving
Beroep vader	Inductief	Het beroep van de vader
Beschermend	Inductief	Alles wat te maken heeft met de beschermende rol van ouders/opvoeders tegenover hun kinderen
Bezoek kerkdienst	Deductief	Alles over het bezoek van jongeren aan de kerkdienst
Bezoek Ghana	Deductief	Informatie over bezoeken van Ghana door zowel jongeren als hun ouders
Bijbelstudie	Inductief	De rol van Bijbelstudie
Broers/zussen	Deductief	Informatie over broers en/of zussen van de jongeren
Christelijke identiteit	Deductief	Hoe jongeren hun christelijke identiteit uiten
Collectivistisch	Deductief	Kenmerken van collectivisme
Contact Ghanezen in Nederland	Deductief	Alle vormen van contact die Ghanezen onderling hebben in Nederland, buiten het contact in de kerk.
Contacten in Ghana	Deductief	Alle vormen van contact die Ghanezen in Nederland hebben met Ghanezen in Ghana
Discipline	Deductief	Alles dat wijs op een vorm van discipline
Doorgeven opvoeding	Inductief	Wat jongeren van hun eigen opvoeding door zouden willen geven
Familie	Deductief	Alle verwijzingen naar familie, zowel in Nederland als buiten Nederland
Feestdagen	Inductief	Passages over het doorbrengen van de feestdagen
Geld	Deductief	Hoe de jongeren met geld omgaan, dus niet het belang van geld tijdens rituelen

Geloof	Deductief	Alles wat de jongeren over hun geloof vertelden
Geloof thuis	Inductief	Hoe geloof thuis een rol speelt
Gezin	Deductief	Informatie over het gezin, dus niet andere familieleden
Huishouden	Inductief	De taken van jongeren in het huishouden
Individualisme	Deductief	Wanneer gesproken werd over het individualistische karakter van de maatschappij
Kerk FBI	In vivo	De onderzoekende rol van de kerk bij een voorgenomen huwelijk
Kerk in dagelijks leven	Deductief	Hoe aspecten van de kerkdienst terugkomen in het dagelijks leven van de jongeren
Kerkleiders	Deductief	De rol van kerkleiders voor de Ghanese gemeenschap
Kinderen	Inductief	Wanneer gesproken werd over toekomstige kinderen
Land van herkomst	Inductief	Land van herkomst van de jongeren
Leeftijd	Inductief	Leeftijden van de jongeren
Migratie ouders	Deductief	De reden van migratie van de ouders en de weg die ze hebben afgelegd om in Nederland te komen
Opvoeding Nederland	Deductief	Over de opvoeding van Ghanese kinderen in Nederland
Ouders	Inductief	Alles wat te maken heeft met de ouders van de jongeren
Regels thuis	Deductief	De regels die jongeren thuis moeten volgen
Relatie met moeder	Deductief	Wanneer jongeren hun relatie met hun moeder beschrijven

Relatie met vader	Deductief	Wanneer jongeren hun relatie met hun vader beschrijven
Respect	Deductief	Wanneer respect terugkomt in de opvoeding, het belang van respect
Roddelen	Inductief	Roddelen van Ghanezen onderling
Romantische relatie	Deductief	Informatie over romantische relaties, dus niet vriendschappelijk
School	Inductief	Basisschool en middelbare school
Seksuele voorlichting	Inductief	Wanneer ouders beginnen te praten over relaties, huwelijk en seks
Studie	Deductief	Alles over de studie van de jongeren
Taal	Deductief	Talen die gesproken worden door de jongeren en de mensen om hun heen
Toekomst	Deductief	De toekomstplannen van de jongeren
Verschil jongens meisjes	Inductief	De verschillen die de jongeren noemen tussen jongens en meisjes
Verschil Ghana/Nederland	Deductief	Verschillen tussen Ghana en Nederland op verschillende gebieden
Verwachtingen ouders	Inductief	Verwachtingen van ouders naar de jongeren toe
Vrienden	Deductief	Informatie over vrienden en hoe Ghanees-Nederlandse jongeren omgaan met hun vrienden
Vrije tijd	Deductief	Hoe de informanten hun vrije tijd besteden
Waardes	Deductief	Wanneer jongeren over waardes praten die voor hen belangrijk zijn, of voor hun omgeving
Werk	Inductief	De baan die de jongeren hebben
Woonsituatie	Inductief	Hoe de jongeren wonen en met wie

